

**T.C**

**BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**MİLLİ MÜCADELE'DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL  
BİLGİLER DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ**

**ELİF BİLGİN ÖZBEK**

**BOLU-2019**

**ELİF BİLGİN ÖZBEK**

**MİLLİ MÜCADELE' DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL BİLGİLER  
DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ, 2019**

**T.C**  
**BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**  
**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**MİLLİ MÜCADELE'DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL  
BİLGİLER DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Hazırlayan**

**Elif BİLGİN ÖZBEK**

**Danışman**

**Prof. Dr. Cemal AVCI**

**BOLU, TEMMUZ-2019**

**YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU**

Elif BİLGİN ÖZBEK tarafından hazırlanan “Milli Mücadele’de Bolu Örneğinden Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarihin Yeri ve Önemi” adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. (26.07.2019)

**Akademik Unvan ve Adı Soyadı****İmza**

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Cemal AVCI  
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK  
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Oğuz KANTÜRER

**Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı**

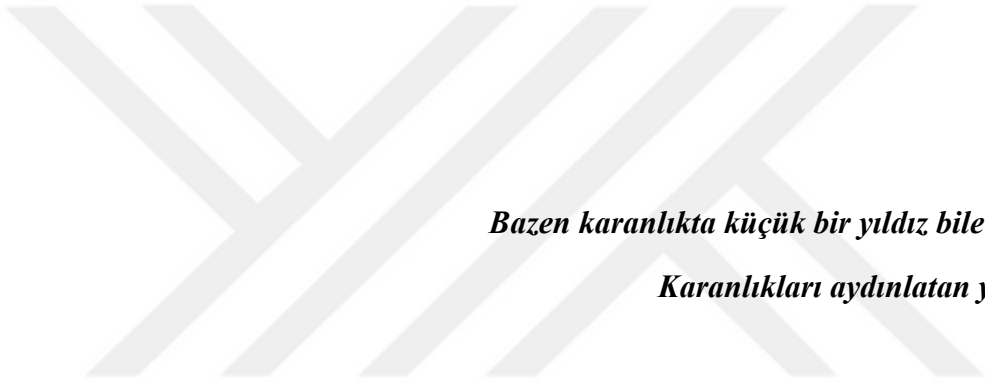
Prof. Dr. Türkan ARGON  
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

## ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “ Milli Mücadele’de Bolu Örneğinden Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarihin Yeri ve Önemi” başlıklı çalışmamın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite ve ya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. / / 2019

İmza

Elif BİLGİN ÖZBEK



*Bazen karanlıkta küçük bir yıldız bile umut olur.  
Karanlıkları aydınlatan yıldızlara ,,,*

## TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden itibaren, tez çalışmamın her aşamasında bana inanarak desteklerini esirgemeyen ve her konuda bana rehber olan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Cemal AVCI'ya,

Eğitim hayatım süresince ve araştırmamın her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen, hayatıma dokunmuş olan Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nın kıymetli hocalarına,

Tanıştığımız günden itibaren her umutsuzluğa kapıldığım, her vazgeçtiğimde beni tekrar kendime getiren, motivasyonumu kaybetmeme izin vermeyen ve hep yüzümü güldüren canım eşime; ilk öğrencilerim olan neşe kaynaklarım sevgili kardeşlerime; kırsak da kırılacak da hep beraber olduğumuz, beni hiç yalnız bırakmayan anne yarım ve her zaman arkamda kocaman bir dağ gibi varlıklarını hissettiğim geniş aileme,

Okuduğumuz kitapları birbirimize uzun uzun anlattığımız, birlikte uzun tarih sohbetleri yaptığımız, beni idealist bir öğretmen olarak görüp bana hep inanan, bana Afet öğretmen diye hitap eden canım dayıma; beni hep rehber olarak görüp fikirlerimi merak eden ve tavsiyelerimi içtenlikle uygulayan küçük kuzenlerime; anne yarım kadar sevdiğim canım yengeme,

Son olarak en özel teşekkürü hak eden, tüm hayatım boyunca bana hep destek olan ve yaşadıkları bütün zorluklara rağmen büyük fedakarlıklarla beni yetiştiren canım annem ve babama,

Sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Elif BİLGİN ÖZBEK

## İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER .....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
ÖZET .....	xiv
ABSTRACT.....	xvii
I. BÖLÜM.....	1
<b>1. Giriş</b> .....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi .....	3
1.4. Alt Problemler.....	4
1.5. Sayıtlar.....	5
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar .....	5
1.7. Tanımlar.....	5
II. BÖLÜM .....	7
<b>2. Kuramsal Çerçeve</b> .....	7
2.1. Sosyal Bilgilerde Yerel Tarih Öğretimi.....	7
2.2. Yerel Tarih Tanımı ve Önemi.....	9
2.3. Yerel Tarih Öğretiminin Faydaları .....	11
2.4. Dünyada Ve Türkiye’de Yerel Tarihin Gelişimi .....	14
2.5. Yerel Tarihin Kaynakları .....	16

2.6.	Sosyal Bilgilerde Sözlü Tarih Öğretimi.....	18
2.7.	İlgili Araştırmalar .....	23
III.	BÖLÜM.....	27
<b>3.</b>	<b>Bolu Yerel Tarihi .....</b>	<b>27</b>
3.1.	Bolu'nun Bilinen Tarihi.....	27
3.2.	Osmanlı Döneminde Bolu .....	29
3.3.	Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bolu .....	34
3.3.1.	Birinci Düzce İsyanı.....	36
3.3.2.	İkinci Düzce İsyanı .....	37
3.4.	Bolu'da Düzenlenen Mitingler .....	39
3.4.1.	İzmir'in İşgaline Karşı Düzenlenen Mitingler .....	40
3.4.2.	Maraş'ın İşgaline Karşı Düzenlenen Mitingler.....	41
3.4.3.	Türk Ordusuna Şükran Mitingi .....	42
3.5.	Edirne'nin İşgalini Protesto Mitingi .....	43
3.6.	Bolu'da Kurulan Cemiyetler.....	44
3.6.1.	Bolu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti.....	45
3.6.2.	Bolu Müdafaa-i Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti.....	46
3.6.3.	Bolu Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti.....	49
3.6.4.	Bolu Hilal-i Ahmer Cemiyeti.....	49
3.7.	Milli Mücadele'de Bolu Basını.....	50
3.7.1.	Bolu Gazetesi .....	51
3.7.2.	Derdli Gazetesi.....	53
3.7.3.	Kürsü-İ Millet Gazetesi.....	54
3.7.4.	Türkoğlu Gazetesi .....	55
3.8.	Yayımlanan Mecmualar .....	55
3.9.	Bolu'nun Milli Mücadele Dönemi'ndeki Önemi Şahsiyetleri.....	56



3.9.1.	Halil Türkmen .....	56
3.9.2.	Ahmed Fahreddin Bey .....	57
3.9.3.	İlyaszade Mehmet Şükrü Gülez .....	58
3.9.4.	Mithat Kemal Algüloğlu .....	59
3.9.5.	Mithat Akif Bey .....	60
3.9.6.	Hoca Ahmet Süreyya Efendi.....	61
3.9.7.	Mehmet Zekai Konrapa.....	62
3.10.	Bolu'da Eğitim.....	63
3.10.1.	Bolu Sıbyan Ve İptidai Mektepleri .....	64
3.10.2.	Bolu'da Medreseler .....	65
3.10.3.	Bolu Rüşdiyeleri.....	67
3.10.4.	Bolu İdadisi .....	67
3.10.5.	Bolu Ana Mektebi .....	68
3.10.6.	Bolu Sanayi Mektebi.....	68
3.10.7.	Bolu Kız Sanayi Mektebi .....	69
3.10.8.	Bolu Darü'l Muallimini.....	69
3.10.9.	Merkez Zükur İlk Mektebi .....	70
3.10.10.	Feyz-i Cumhuriyet İnas (Kız) İlk Mektebi .....	70
3.11.	Bolu'da Bulunan Tarihi Yerler .....	71
3.11.1.	Yıldırım Bayezit Camii (Büyük Cami).....	71
3.11.2.	İmaret Camii.....	71
3.11.3.	Karaköy Camii .....	72
3.11.4.	Kadı Camii .....	72
3.11.5.	Orta Hamam ( Yıldırım Bayezit Hamamı ).....	72
3.11.6.	Yukarı Taşhan .....	73
3.11.7.	Aşağı Taşhan.....	73

3.11.8. Tabaklar Hamamı.....	73
3.11.9. Gülezler Konağı.....	73
3.11.10. Bolu Hükümet Konağı.....	74
IV. BÖLÜM.....	75
<b>4. Yöntem.....</b>	<b>75</b>
4.1. Araştırma Modeli.....	75
4.2. Çalışma grubu.....	75
4.2.1. Katılımcı öğretmenlere ait bilgiler.....	76
4.2.2. Katılımcı öğrencilere ait bilgiler.....	77
4.3. Verilerin toplanması.....	77
4.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	78
V. BÖLÜM.....	79
<b>5. Bulgular ve Yorum.....</b>	<b>79</b>
5.1. Öğretmenlerden Sağlanan Bulgular ve Yorumlar.....	79
5.2. Öğrencilerden sağlanan bulgular ve yorumlar.....	88
5.3. Katılımcılardan elde edilen verilerin karşılaştırılması.....	92
5.3.1. Katılımcılarının öğretilebileceğini düşündüğü önemli kişiler cevaplarının analizi.....	92
5.3.2. Bolu'da öğretilmesi düşünülen önemli olaylara katılımcıların verdikleri cevapların karşılaştırılması.....	94
5.3.3. Bolu'da öğretilebileceği düşünülen önemli mekanlara katılımcıların verdiği cevapların karşılaştırılması.....	96
VI. BÖLÜM.....	97
<b>6. Sonuç ve öneriler.....</b>	<b>97</b>
6.1. Sonuç.....	97
6.2. Öneriler.....	101
KAYNAKÇA.....	104

EKLER..... 111



## TABLOLAR DİZİNİ

<b>Tablo 4-1.</b> Katılımcı öğretmenlerin cinsiyet durumu.....	76
<b>Tablo 4-2.</b> Katılımcı öğretmenlerin kıdem durumu .....	77
<b>Tablo 4-3.</b> Katılımcı öğrencilerin cinsiyet durumu .....	77
<b>Tablo 5-1.</b> Öğretmenlerin “Sosyal Bilgilerin amaçları doğrultusunda yerel tarih öğretimi nedir?” sorusuna verdiği cevapları .....	79
<b>Tablo 5-2.</b> Öğretmenlerin “ yerel tarih öğretiminin önemi nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar.....	80
<b>Tablo 5-3.</b> Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde yerel tarih öğretimine ilişkin yaptıkları çalışmalar.....	81
<b>Tablo 5-4.</b> Öğretmen görüşlerine göre, Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördükleri olaylar.....	82
<b>Tablo 5-5.</b> Öğretmenlerin görüşlerine göre Bolu’da Milli Mücadele döneminde öğretilmesi gerekli görülen kişiler.....	83
<b>Tablo 6-6.</b> Öğretmen görüşlerine göre Bolu yerel tarihinde öğretilmesi gereken önemli mekanlar.....	84
<b>Tablo 5-7.</b> Öğretmen görüşlerine göre yerel tarih öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler.....	85
<b>Tablo 5-8.</b> Öğretmen görüşlerine göre, yerel tarih öğretiminde karşılaşılan sorunlar... ..	87
<b>Tablo 5-9.</b> Katılımcı öğrencilerin “ yerel tarih denince aklınıza ne geliyor? Sorusuna verdikleri cevaplar.....	88
<b>Tablo 5-10.</b> Katılımcı öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili öğretilmesini istedikleri olaylar.....	89
<b>Tablo 5-11.</b> Katılımcı öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili öğretilmesini istedikleri mekanlar.....	90
<b>Tablo 5-12.</b> Öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini istedikleri kişiler.....	90
<b>Tablo 5-13.</b> Öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde yapılan yerel tarih çalışmaları ile ilgili tespitleri.....	91
<b>Tablo 5-14.</b> Katılımcıların, Bolu yerel tarihinde öğretilebileceğini düşündüğü önemli kişilere verdikleri cevapların analizi.....	93

<b>Tablo 5-15.</b> Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin, Bolu yerel tarihinde öğretilbileceğini düşündükleri önemli olayların analizi.....	94
<b>Tablo 5-16.</b> Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin, Bolu yerel tarihinde öğretilbileceğini düşündükleri önemli mekanların karşılaştırılması. ....	96



**KISALTMALAR DİZİNİ**

Akt. : Aktaran

BMM : Büyük Millet Meclisi

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Meb : Milli Eğitim Bakanlığı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

## ÖZET

### MİLLİ MÜCADELE'DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ

Bilgin Özbek, Elif

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemal Avcı

Temmuz- 2019, XVII- 110 sayfa

Yerel tarih öğretimi, Türkiye’de özellikle son yıllarda önemi anlaşılan ve öğretim programlarında uygulanması istenen bir konu olmuştur. Yerel tarih öğretimi, genel tarih öğretimine giden yolda önemli bir yapı taşıdır. Bireylerin milletleri oluşturduğu gibi, yerel tarih de genel tarihi oluşturmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda üzerinde sıkça durulan yerel tarih öğretimi, hem öğrencilerin derse olan ilgisini artırmak için hem de edindikleri bilgilerin öğrencilerin hafızalarında kalıcı olabilmesi için kullanılan etkili bir öğretim yöntemidir. Bireylerin yakın çevrelerinin tarihlerinden başlayarak çıkılan tarih yolculuğunda, onların bakış açıları genişledikçe dünyaya farklı bir pencereden bakmaya başlayacaklar ve tarih serüveninde var oldukları yerin farkına varacaklardır. Bu sayede öğrenciler her gün çevrelerinde gördükleri ancak dikkat etmedikleri birçok detayı fark edebileceklerdir.

Bu çalışmada, Bolu ilinde sosyo-ekonomik durumu farklı okullardan seçilen 100 öğrenci ve görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni yer almaktadır. Gönüllülük esasına dayalı olarak yapılan araştırmada, öğretmen ve öğrencilere açık uçlu sorular yöneltilmiş ve elde edilen veriler incelenip analiz edilmiştir.

Bu araştırmada Bolu ilinin yerel tarihi ele alınmış, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Yerel tarih ğretiminde, Bolu ilinde yerel tarih çalışmaları kapsamında henüz yeterli çalışma olmaması ve ilin zengin tarihi geçmişinden yola çıkılarak böyle bir çalışma yapılmıştır.

Bu alışmada Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin yerel tarih öğretimini kullanma durumları ve yerel tarih öğretiminin kullanılmasında karşılaşılan problemleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Yapılan literatür taraması ile sosyal bilgiler dersi ve amaçları, tarih ğretimi, yerel tarih, yerel tarihin gelişimi, kaynakları, faydaları, okul dışı yerel tarih ğretimi, yerel tarih ğretiminde fotoğraf, resim vb. kaynakların kullanımı, yerel tarih ğretiminde uyulması gereken ilkeler belirtilmiş ve yerel tarihin önemli olup, Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ğretmen ve öğrencilerin yerel öğeler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin, Bolu yerel tarihi ile ilgili bilgilerinin yakın çevrelerinde bulunan yer ve mekan isimlerinden hafızalarında yer ettiği araştırma sonuçlarından elde edilen veriler arasındadır. Öğretmenlerin yerel tarih ğretimi ve Bolu yerel tarihi ile ilgili bilgilerinin sınırlı olması, ders içerisinde yerel öğelerin kullanımını da kısıtlamıştır. Ancak ğrencilerin yakın çevrelerini ve Bolu yerel tarihini merak ettiği, derslerde yerel öğelere yer vererek derse olan ilgilerinin artacağı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada öğretmenlerin yerel tarih ğretimi ile ilgili sahip oldukları bakış açılarının mekan odaklı olduğu anlaşılmıştır. Var olan bu mekan odaklı bakış açılarının kırılması ve etkili bir yerel tarih ğretimi yapılabilmesi için öğretmenlerin istekli olması gereklidir. Araştırma sonunda bununla ilgili olarak önerilere yer verilmiştir.

Dünyada olduğu gibi son yıllarda ülkemizde de önem kazanan yerel tarih ğretimi ile sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere farklı bakış açıları ve beceriler kazandırılmak



amaçlanmaktadır. Yerel tarih öğretimi ile öğrenciler yerlerini daha kolay anlamlandırabilecek ve kendi penceresinden dünyaya daha farklı bakabilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Yerel Tarih, Milli Mücadele, Sözlü Tarih



**ABSTRACT****THE PLACE AND IMPORTANCE OF LOCAL HISTORY IN SOCIAL  
STUDIES FROM THE EXAMPLE OF BOLU IN WAR OF TURKISH  
INDEPENDENCE**

Bilgin Özbek, Elif

Master's Thesis

Department Of Turkish And Social Studies Teaching

Field Of Social Studies Teaching

Thesis Advisor: Prof. Dr. Cemal Avcı

July- 2009, XVII- 110 Pages

Local history education has become a subject the importance of which has been understood especially in recent years in Turkey and a subject wished to be applied in programmes of instruction. Local history education is a significant building block for the way leading to general history education. Just as individuals constitute the nations, local history constitutes the general history as well.

Local history education, which is often dwelled on in our country in recent years, is an effective method both to increase the students' attention to the lesson and to help students keep the topics in their minds permanently. On the journey through history which is set off by starting with the immediate history around the individuals, as their perspective widens, they will start to see the world from a different point of view and notice where they are on the adventure of history. Thus, the students will realize a lot of details around them which they see every day but don't pay attention to.

There are 100 students and 20 social studies teachers who were selected from schools with different socio-economic situations in this study. The teachers and the

students, who participated in the study voluntarily, were asked open-ended questions, and the data obtained were analyzed.

In this study, local history of Bolu province was studied. Qualitative research and case study methods were used as the research method. Such a study was conducted because there is not enough research about local history of Bolu and the province has a rich history.

In this study, social studies teachers' use of local history teaching situations and problems encountered in the use of local history teaching were studied. Social studies and literature review conducted with the objectives of history teaching, local history, local history, development of resources, benefits, out-of-school local history teaching local history in the teaching of photography, painting, etc. the use of resources, principles to be followed in the teaching of local history have been stated and it has been concluded that local history is important and should be applied in Social Studies courses.

In the light of the results of the study, it is understood that the teachers and the students don't have enough knowledge about local elements. That the students have learned about local history of Bolu from the places and the names in their immediate environment is among our study findings. The teachers' limited knowledge about local history education and local history of Bolu confines the use of local elements during the lessons. However, it was found that the students are curious about local history of Bolu and that their attention to the lessons can be increased through the use of local elements in the lessons.

It was understood that the teachers' perspective about local history education is place-oriented. It is crucial that teachers be willing so that this place-oriented perspective can be broken and effective local history education can be done.

It is aimed to give students different perspectives and skills in social studies courses with local history teaching which has gained importance in our country in recent years as in the world. With the teaching of local history, students will be able to make sense of their places more easily and look at the world differently from their own window.

**Key Words:** Local History, National Struggle, Oral History



## I. BÖLÜM

### 1. Giriş

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları ile araştırmada yer alan tanımlar ve daha önce yapılan benzer çalışmaların verildiği ilgili araştırmalar yer almıştır.

#### 1.1. Problem Durumu

İlköğretim, öğrencilerin yaşama ilişkin bilgi, beceri ve deneyim kazandıkları, içinde buldukları dünyayı ve toplumu anlama çabası içine girdikleri, aynı zamanda içinde buldukları topluma uyum sağlama ve etkin vatandaş olma gibi özellikler kazanmaya çalıştıkları bir eğitim basamağıdır. Sosyal bilgiler dersi, ilköğretimdeki dersler arasında yaşama ilişkin bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik derslerden birisidir (Selanik Ay, 2010).

Sosyal bilgiler; Doğanay'ın tanımına göre, sosyal ve insanla ilgili olan diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu ile disiplinler arası bir yaklaşımla ele alarak ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili birer demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay,2004). Sönmez'e göre ise (1998), sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak

da tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde, toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir.

Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrenci kendi çevresini yakından tanır ve geçmişle gelecek arasında bağ kurma fırsatı bulur. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, içinde bulunan tarih, coğrafya ve diğer disiplinlerle öğrencilere Anadolu kültürünün ulusal ve yerel zenginliklerini tanımalarında yardımcı olmaktadır. Yapılandırıcı yaklaşımla birlikte sosyal bilgiler dersi, öğrenciye yakından-uzaya, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

Bireyler toplum içinde yaşamlarını sürdürürken, aslında pek çok sosyal bilgiler eğitimi konusu ile karşı karşıya gelmekte ve yaparak yaşayarak öğrenme gerçekleşmektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler dersinde topluma ve yakın çevreye ilişkin konu ve çalışmalara yer vermek sosyal bilgiler öğretiminin etkililiğini artırabilir, aynı zamanda iyi bir planlama ile sosyal bilgiler programı ile ilişkilendirilen yerel toplum çalışmaları sayesinde öğrencilerin derse ilgisi artmakta ve kalıcı öğrenmeler gerçekleşmektedir. Sosyal bilgiler dersi ilköğretimde yerel toplum çalışmalarının gerçekleştirilmesine olanak sağlayan en önemli derslerden biridir. Yaşamın kendisini yansıtan sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin okul-toplum ilişkisini sağlayabilecek çalışmalardan yararlanmaları sosyal bilgiler öğretiminin etkililiğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır (Selanik ay, 2010)

Sosyal bilgiler insanların yaşamlarını konu alarak kendi kendimizi ve çevremizdeki diğer insanları anlamamıza yardımcı olur (Doğanay, 2005). Öğrencilerin kendi çevrelerinde var olan mekanları, kişileri ve dönemleri derste öğretim esnasında vermek öğrencilerin çevrelerini anlamasını, etrafında olanları fark etmesini sağlamaktadır. Ayrıca derse olan ilgisini ve güdülenmelerini artırmaktadır. Bu da yerel

tarih öğretiminin önemini arttırmakta ve yerel tarih konularına duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmada Bolu ilinin yerel tarihi ele alınmış, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu olarak Bolu'nun sosyo-ekonomik durumu farklı okullarından seçilmiş 8.sınıf öğrencileri ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri alınmıştır. Öğretmen ve öğrencilere yöneltilen sorular aracılığıyla Bolu ilinin milli mücadele dönemindeki durumu hakkında görüşleri alınıp elde edilen veriler açıklanıp yorumlanmıştır. Yerel tarih öğretiminde, Bolu ilinde yerel tarih çalışmaları kapsamında henüz yeterli çalışma olmaması ve ilin zengin tarihi geçmişinden yola çıkılarak böyle bir çalışma yapılmıştır.

## 1.2. Problem Cümlesi

Milli Mücadele'de Bolu örneğinden yola çıkarak sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretimi ve önemi konusunda neler yapılabilir?

## 1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumsal hayattan uzak olan tarih anlayışı öğrencileri dersten uzaklaştırmakta ve onları kendilerine bir şey ifade etmeyen bilgi yığıntıları olarak görmelerine sebep olmaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersinde öğrenci yakın çevresini, içinde bulunduğu toplumu, kültürü ve yaşadığı bölgenin özelliklerini tanıma fırsatı bulur. Bu sayede öğrenci kendisini tarihin içinde hisseder. Yani tarih konularıyla yaşamı bütünleştirir (Işık, 2016).

Tarih konularının öğrenciler tarafından sıkıcı bulunduğu, ancak yerel tarih konularıyla ilişkilendirilerek anlatıldığında öğrencilerin derse olan ilgisinin arttığı ve

derse olan yaklaşımlarının olumlu yönde etkilendiği ileri sürülmektedir. Yerel tarih konularıyla ilişkilendirilerek öğretilen tarih konularıyla öğrenci soyut bilgileri somut bir biçimde, hayatın içinde yaşayarak öğrenir. Bu da hem öğrenmelerin kalıcı olmasını sağlar hem de derse olan ilgisini ileri düzeye taşır (Safran, 2016).

Tarih konularını öğrencilere sevdirmenin yollarından biri de kendisine yakın olanı öğretmektir. Burada da yerel tarih öğretiminin önemi ortaya çıkar. Ders içerisinde öğretimde yerellikten faydalanılarak işlenen konular ve etkinlikler öğrencinin derse olan ilgisi artırır ve tarihe olan merakını ortaya çıkarır (Ata, 2015).

Bu çalışmada yerel tarih öğretimi ile Bolu'nun zengin tarihi geçmişinden yararlanılarak öğrencilere aktarılması ve yerel tarih öğretimi ile örnek bir çalışma olması hedeflenmektedir.

#### 1.4. Alt Problemler

1. İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin;

1.1. Yerel tarih ve sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkındaki düşünceleri nelerdir?

1.2. Sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretimine ilişkin yaptıkları çalışmalar nelerdir?

1.3. Bolu yerel tarih öğretiminde, öğretilmesi gerektiğini düşündükleri önemli olaylar, mekânlar ve kişiler nelerdir?

1.4. Yerel tarih öğretiminde dikkat ettikleri hususlar nelerdir?

1.5. Yerel tarih öğretiminde karşılaştıkları güçlükler nelerdir?

2. Ortaokul öğrencilerinin,



2.1. Yerel tarihin tanımına ilişkin düşünceleri nelerdir?

2.2. Bolu yerel tarihinde merak ettikleri olaylar, mekânlar, kişiler nelerdir?

2.3. Yerel tarih bağlamında ders içerisinde yapılan etkinlikler hakkındaki düşünceleri nelerdir?

### 1.5. Sayıtlar

1. Araştırmanın uygulama boyutunda öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla hazırlanan veri toplama aracının araştırma amaçları doğrultusunda güvenilir bilgiler sağlayacağı varsayılmaktadır.

2. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmen ve öğrencilere uygulanan ölçme araçlarına doğru ve objektif yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

### 1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Araştırma, Bolu Merkez ortaokullarında öğrenim gören 8. Sınıf öğrencileri ve bu okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.

2. Araştırmadaki bulgular, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

### 1.7. Tanımlar

Yerel tarih: yerel tarih kavramı; bir yörenin sahip olduğu kendine özgü niteliklerin, geçmişten günümüze tarihi gelişimini ve bu gelişim sonucu o yörede oluşan tarihi izleri ifade eder. (Işık, 2002)

Yerel tarih öğretimi: yaşadığımız mekanın geçmişini, tarihi açıdan irdeleyen, öğrenilmesi, öğretilmesini, amaç edinen gayretlerdir (Demircioğlu, 2005).

Sosyal bilgiler: toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma sureci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir (Sonmez, 1998).



## II. BÖLÜM

### 2. Kuramsal Çerçeve

#### 2.1. Sosyal Bilgilerde Yerel Tarih Öğretimi

Sosyal bilgiler; ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin hayata hazırlanmasında, içinde buldukları toplumu ve bu toplumun kültürünü, aynı zamanda farklı kültürleri ve toplumları tanımalarını sağlayan en önemli derslerden biridir. Sosyal bilgiler deyince insanların aklına ilk olarak tarih ve coğrafya gelirken, 2004 yılında hazırlanan program ve günümüzde uygulanmakta olan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile bu anlayış değişmiştir. Tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve hukuk gibi konuları yansıtan öğrenme alanları geliştirilmiştir (Turan ve Ulusoy, 2013). Türkiye’de sosyal bilgiler ders olarak ilk kez 1968 yılında benimsenmiş, bu tarihten önce ise ülkemizde bu dersin içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ilkokullarda ayrı ders olarak okutulmaktaydı ( Bilgili, 2010)

İnsan yaşamını devam ettirebilmek ve çevreye uyum sağlayabilmek için kendini yenilemek zorundadır. Teknolojinin de hızla gelişmesiyle toplumların ilgi alanları değişmekte, buna paralel olarak da yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Çağın bize getirdiği bu yeniliklere uyum sağlamak ancak iyi bir eğitimle mümkündür. Dünyada var olan bu hızlı değişimler bireyleri daha nitelikli ve daha eğitilmiş olmaya zorlamaktadır. Buna bağlı olarak eğitim programları güncel ihtiyaçları karşılamak üzere sürekli olarak geliştirilmektedir. Geçtiğimiz çeyrek asırda gelişen dünyada eğitim alanında da önemli

değişimler yaşanmış, yapılandırmacı eğitim anlayışına göre meydana gelen bu değişimler eğitim programlarını da etkilemiştir ( Demircioğlu, 2010). Türkiye’de de belli dönemlerde program geliştirme çalışmaları hız kazanmış, özellikle cumhuriyetten günümüze geçen süreçte sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yönden dönüm noktası sayılabilecek zamanlarda, değişen çağa ve ihtiyaçlara uygun insan yetiştirmek amacıyla eğitim programlarında geliştirme çalışmaları yapılmıştır. Ülkelerin eğitim sistemlerindeki nitelik sorunlarına çözüm aramaları, onları bazı eğitim felsefelerine yöneltmiştir. Geçtiğimiz son yirmi beş yılda eğitim uygulamalarını en çok etkileyen felsefelerden biri de yapılandırmacı yaklaşımdır ( Aslan, 2007).

Sosyal bilgiler öğretiminde 2005 yılından itibaren değişiklik yapılmış, yapılandırmacı yaklaşımla birlikte öğrenciyi merkeze alan bir program geliştirilmiştir. Yapılan değişikliklerde yerel tarih konularına verilen önem arttığı görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım; eğitim durumlarının yürütülmesi ve değerlendirilmesinde, kazanımların belirlenmesi ve içerik oluşturulmasında öğretmen-öğrenci işbirliğini temel almaktadır (Yeşilyurt, 2013) öğrencilerin bakış açılarını geliştirme, onları her açıdan donanımlı birer dünya vatandaşı haline getirme hedefiyle günümüzde eğitim programlarının, öğrenciyi eğitimin pasif bir ögesi olmaktan çıkaracak şekilde yapılandırıldığını görmekteyiz.

Öğrenci merkezli olan yapılandırmacı öğrenme anlayışı; öğrencinin sınıf içinde aktif olmasını, her süreci öğretmenle birlikte planlamasını, konuları yaparak-yaşayarak öğrenmesi, bilgiyi keşfetmesi, tartışması ve araştırmasını temel almaktadır. Aynı zamanda öğretmen öğrenme sürecinde öğrencinin bilgilere ulaşması için yol gösteren bir rehberdir. Yapılandırmacı eğitimin en önemli özelliği, öğrenenin bilgiyi yapılandırmasına, oluşturmasına, yorumlamasına ve geliştirmesine fırsat vermesidir (Balcı, 2007). Yapılandırmacı öğrenme anlayışı çerçevesinde eğitim süreçlerinde öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezli anlayışa geçilmesi, bu anlayışa uygun öğretim yöntemlerinin kullanılmasını da gündeme getirmiştir. Bu yöntemlerden biri de yerel tarih öğretimidir (Öztaşçı, 2017). Tarih dersleri ve konuları, yerel tarih öğretimi ile birlikte sınıf sınırlarını aşarak öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillenmeye

başlamaktadır. Bunun için de öğretmenin görev yaptığı yerin tarihi geçmişini çok iyi bilmesi gerekir.

## 2.2. Yerel Tarih Tanımı ve Önemi

Tarihte yerellik ifadesi kişiden kişiye farklı anlamlar çağrıştırmaktadır. En genel ifadesiyle yerel tarih; bir yörenin sahip olduğu “kendine özgü” niteliklerdir. Bir yörenin geçmişten günümüze tarihi gelişimi ve bu gelişim sonucu o yörede oluşan tarihi izlerdir. Yörenin tarihi geçmişi ve o geçmişten kalan izler o yörenin, bölgenin yerel tarihini oluşturmaktadır (Işık, 2002). Ata’ya göre ise (2015), yerel tarih teknik olarak bir okulun ve öğrencinin evinin bulunduğu küçük bir çevre üzerinde çalışmak anlamına gelmektedir. Çoğu kez yerel tarih, yakın çevre tarihi ile aynı anlama gelir. Yerel tarih; belirli bir mekanda yaşayan insanların geçmişten günümüze yaşam tarzını, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimini inceler. Aynı zamanda yakın çevre tarihi, mikro tarih ve bölgesel tarih ( local history) olarak da adlandırılabilir (Aydın, Dündar, Kaya, 2016). Tarihsel olarak bir sınırlılığı olmayan yerel tarih çalışmaları coğrafi bir sınırlılığa sahiptir. Çünkü yerel tarih çalışmaları bir veya birkaç köy, bir kasaba veya coğrafi birimin araştırılmasını ifade eder (Çulha, 2005).

Araştırmacılar son zamanlarda, çocukların okulda ya da başka yerlerde tarihle karşılaştıklarında neler düşündüklerini, kimliklerini ve dünya üzerindeki yerlerini belirlemelerine yardımcı olacak ‘yararlı bir geçmişi’ zihinlerinde tasarladıklarını araştırmışlardır. Çalışmalar bazı öğrencilerin okulda öğretilen tarihi reddederek ailelerinin ve toplumun öykülerini tercih ettiğini göstermiştir. Çünkü yakın çevrelerinden dinledikleri öyküleri daha faydalı bulmaktadırlar (Güven, 2014). Güncel hayatla geçmişi bir araya getiren yerel tarih; öğrencinin sorgulaması, araştırması, sınıf sınırları dışına çıkararak insanlarla teması geçmesini sağlayarak sınıf içerisinde kazanılması mümkün olmayan birçok bilgi, beceri ve yeteneği kazanmasına yardımcı olmaktadır. Buna ilaveten öğrenci, yaptığı çalışmalar sayesinde ait olduğu topluma karşı aidiyet duygusu geliştirmektedir (Aydın ve Diğerleri, 2016).

Yerel tarih öğretim yöntemi, öğrencinin yakın çevresindeki tarihsel unsurları geçmiş ve günümüz bağlamında incelemesini, bunu yaparken de yerel tarih araştırmalarında kullanılan yöntemleri kullanması sağlayarak küçük bir tarihçi bakış açısıyla bakmasını ve bu sayede öğrenme sürecinde aktif rol almasını sağlayan bir öğretim yöntemidir (Öztaşçı, 2017). Aktekin (2001), yerel tarih konularının geleneksel yöntemler gibi işlenmesi durumunda bu yöntemde hedeflenen amaca ulaşamayacağını belirtmiştir. Yerel tarih yöntemiyle amaçlanan, öğrencilerin yerelden yola çıkarak tarihi olaylara geniş bir bakış açısıyla bakmalarını sağlamaktır. Bu sebeple öğrencilerin tarihsel belge ve eserleri incelemeleri ve analiz etmeleri sağlanamaz, yerel olaylar geniş bir bakış açısıyla sunulmazsa, öğrenciler olaylara dar bir bakış açısıyla bakarlar ve küçük bir tarihçi olamazlar ( Kılıç, 2018)

Preston, yerel tarihi “okuldaki bir çocuk için tarihe olan ilginin anahtarı” olarak görmektedir ( Aslan, 2000,). Bu bağlamda geleneksel tarih öğretimi anlayışıyla işlenen bir sosyal bilgiler dersinde zaman ve mekân yönünden uzak olan konular anlatıldığında öğrencinin derse olan ilgisi azalabilir. Bu da bir süre sonra öğrencinin öğrendiklerini unutmalarına sebep olabilir. Öğrenci yerel tarih etkinlikleriyle, yaşadığı yöreye ait birçok bilgi edinir ve yakın çevresinde var olan tarihsel izlerin de farkına varır. Yerel tarih etkinlikleri, öğrencinin yakın çevresini kapsadığından öğrenci için kolay ulaşılabilir bir kaynaktır. Ayrıca yerel tarih etkinlikleri esnasında öğrencide aktif öğrenme gerçekleştiği için öğrendiklerini içselleştirir. Bu da kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yardımcı olur.

Işık’a göre ( 2002), bilinen, yaşanan tarihi çevre veya olgudan başlayarak bilinmeyene doğru yapılan bir eğitim ve öğretim, bilinmeyenin daha iyi algılanmasına yardımcı olmaktadır. Öğrenci, yerel tarihte genel tarih konularına orana kendini daha fazla ilgilendiren olgularla karşılaşacağı için derse olan ilgisi daha da artacak ve görerek, yaşayarak, dokunarak edindiği tarihi bilgi daha kalıcı olacaktır (Işık, 2002). Aslan ise (2000), yerel tarih ve genel tarih konularının birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiğini, tarihin gelişiminin büyük ünitelerden küçük ünitelere doğru olduğunu belirtmiştir. Küçük

üniteler bir araya gelerek büyük üniteleri oluşturur. Tıpkı hücrelerin bir araya gelerek organizmaları, organizmalarında bir araya gelerek varlıkları oluşturması gibi. Bu nedenle tarihsel maceraya en yakın noktadan başlamak gerektiği düşüncesi tarihe yönelik ilgiyi artırmanın en etkili yollarından biri olarak kabul edilmektedir (Aslan,2000).

### 2.3. Yerel Tarih Öğretiminin Faydaları

Çevre özelliklerini dikkate almak gerekliliğinin farkında olan Milli Eğitim Bakanlığı, müfredat programlarını hazırlarken yerel tarih öğretimini göz önünde bulundurmuş, bu sayede öğrencilerin yanı başlarındaki tarihe dahil olmalarını ve onların tarih bilimine olan ilgilerini artırmayı amaçlamıştır. Öğrencilerin tarihe olan ilgilerinin artmasıyla sosyal katılım, eleştirel düşünme, iletişim, araştırma, karar verme, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati, gibi becerilerinin gelişmesine de zemin hazırlanmaktadır (Örten, 2008).

Yerel tarihin en önemli faydalarından birisi dış dünya ile okul arasındaki sınırların aşılmasına yardımcı olmasıdır. Öğrencilerin yerel tarihle ilgili çalışmaları süresince arşivci, müzeci ve yerel tarihçi gibi yapacakları görüşmeler sayesinde, öğrencilerin çevrelerindeki kültürel ve tarihi zenginlikleri fark etmelerine ve onlarda belki de hayatları boyunca sürececek bir kültür ve tarih ilgisinin oluşmasına yardımcı olacaktır ( Aktekin, 2001)

Douch' a göre (1972), yerel tarih projesi kapsamında araştırma yapan öğrenci kendisine zaman ve mekân olarak yakın olan bir alan üzerinde çalışacaktır. Proje esnasında ortaya koyduğu ürün de iş ilkesinin hayata geçmesini sağlayacaktır. Bunların dışında yerel tarih öğretimi ile sağlanacak genel faydalar eğitimsel, psikolojik ve tarihsel açıdan olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır:

Eğitimsel açı: güncel hayatla yaşamı bir araya getiren yerel tarih çalışmalarıyla öğrenciler, sınıf dışında da çalışmalar yürüterek, okul dışında pek çok insanla iletişim kurarak, araştırma yapmakta ve sorgulamaktadır. Bu sayede sınıf içinde kazanılması mümkün olmayan birçok beceriyi ve niteliği kazanmaktadır.

Psikolojik açı: öğrenci yerel tarihe dayalı çalışmalar sonucunda, ait olduğu topluluğa daha fazla bağlanmakta ve öğrencilerin aidiyet duygusu gelişmektedir. Başka bir söylemle topluma manevi olarak bağlanmakta ve toplumun bir üyesi olma bilinci kazanmaktadır.

Geçmişte yaşanan olayların, bugünle ilişkilendirilerek anlatılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Yerel tarih bu sorunların aşılmasına yardımcı olduğu gibi, öğretilmesi çok zor olan birçok tarihsel kavramın rahat bir şekilde öğretilmesine de yardımcı olmaktadır (Douch, 1972; akt. Demircioğlu, 2015).

Yakın bir tarihe sahip olan yerel tarih, gelecek ve günümüzle ilişkilendirilmeli, sürekli olarak geçmişe yolculuk edilmemelidir. Öğrenciler aynı zamanda geleceğe de güvenle bakabilmelidir. Bu nedenle öğrencilere bu tür konular öğretilirken ezbere dayalı eğitim-öğretimden uzak durulmalı, olayların sebeplerini bilen, sorgulayan, merak eden öğrenciler yetiştirmek esas alınmalıdır (Oran, 2013).

Yerel tarih bir yörede bulunan sosyal, ekonomik, kültürel vb. kalıntıların üzerinde araştırmalar yapar ve çıkarımlarda bulunur. O yörede bulunan canlı cansız tüm unsurlar araştırma alanına dahil edilebilir. Örneğin; köprü, hamam, cami, coğrafi unsurlar, eğitim kurumları, kamu binaları ve o yörede yaşayan aileler de dahil edilebilir. Çünkü bu unsurlar yöre insanının hayatının şekillenmesinde önemli rol oynar. Tarihi yerler; tarihin oluşturan gerçek olayları, durumları ve bu durumla karşı karşıya kalan kişilerin hatırlanmasını sağlar. Tarihi yerlerle kurulan zaman bağlantısı, bu bağlantılarla geçmişteki olayların neden ve nasıl olduğu düşündürerek empatik anlayış kazandırır ve



ulusal olaylarla bağlantı kurmada çocuklara yardım eder. Çocukların; gözleme, veri toplama, benzetme, karşılaştırma, analiz ve sentez yapma, kanıtları değerlendirme, hipotez kurma ve sonuca varma gibi düşüncelerini geliştirir (Yeşilbursa, 2008).

Ulusal ya da evrensel boyuttaki konuların açıklanmasında yerel örnekler aydınlatıcı nitelikte olabilir. Yerel örnekler, bireylerin daha önce dikkat etmedikleri şeyleri görmelerine ve en önemlisi daha önceden anlayamadıkları şeyleri anlamalarına yardımcı olmaktadır. İnsanlar genellikle daha önceden aşına oldukları şeye ilgi duyarlar. Çünkü onlar tanıdık. Bu sebeple aile ilişkileri ile başlayan derslerin öğrencilerin ilgisini daha çok çektiği ve özendirici olduğu bilinmektedir. Sosyal içerikli derslerdeki aile konuları gibi, yerel tarih içerikli konularında öğrencileri tarih derslerine karşı sempatik bakmaya yönelttiği kabul edilmektedir (Aslan, 2000).

Safran ve Ata (1998), okul dışındaki tarihsel yapılar, antik kentler, müzeler gibi eğitim araçlarıyla desteklenen öğretimi okul dışı tarih öğretimi olarak belirtmişlerdir. Okul dışı tarih öğretimi ve tarihi yerlerle yapılan öğretimin öğrencilere sağladığı faydaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- A. Beceriler: öğrenciler bu etkinlikler sayesinde gözlem, değerlendirme ve sınıflama becerilerini geliştirir. Dinleme, soru sorma hipotez kurma ve iletişim becerilerini artırır. Grup hâlinde çalışma becerilerini geliştirir.
- B. Kavramlar bilgisinin gelişmesi: okul dışı tarih öğretimi kapsamında müze gezen öğrenciler orijinal- taklit eser arasındaki nüansları ayırt edebilirler ve moda ve beğeni gibi konularda kavramsal bilgilerini arttırırlar. Ayrıca öğrencilerde tarih terminolojisi hakkındaki bilgilerinin gelişmesine yardımcı olur.

- C. Kanıtı değerlendirme: öğrenci yazılı ve yazılı olmayan kaynaklardan elde ettikleri bilgileri karşılaştırmayı ve görsel kanıtı değerlendirmeyi öğrenirler.
- D. Değişim ve sürekliliğin algılanması: öğrenciler geçmişte yaşamış insanların günlük yaşantılarını öğrenirken, bunları kendi yaşantılarıyla karşılaştırarak değişim ve sürekliliği algırlar.
- E. Tarihsel çevreyle empati: tarihi dokuların korunamamasında tarih öğretimine verilen önemin yetersizliği önemli bir etkidir. Okul dışı tarih öğretimi ile öğrencilerin tarihi çevreyle empati kurmalarına yardımcı olarak tarihsel mirasın sürekli bir tehdit altında olduğunu anlamaları sağlanacaktır. Böylelikle müze ve tarihi yerleri gezen öğrenciler; tarihi dokusu zarar gören eserleri fark edecekler ve bu bilinçle kültürel mirasın korunmasında kendilerini sorumlu hissedeceklerdir (Safran Ve Ata, 1998).

Yerel tarih yönteminin faydalarının yanında birtakım sınırlılıklarının da olduğu unutulmamalıdır. Safran ve Ata (1998) tarafından, yerel tarih etkinliklerinin de dahil olduğu, okul dışı tarih öğretiminde yaşanan birtakım zorluklara değinmişlerdir. Okul dışı tarih öğretimi etkinlikleri dikkatli bir planlama gerektirdikleri için zaman alıcı olduğunu ve etkinliklerin ders programlarını aksatabilme tehlikeleri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca açık alan gezileri yapılacaksa, öğretmenler tarafından hava durumu faktörünün göz önünde bulundurulması ve alternatif planlar yapılması gerektiğini ifade etmişler, ilaveten öğrencilerin de etkinlikler için önceden hazırlık yapmaları gerektiğini, eğer hazırlık yapmamışlarsa etkinlik sonrası edindikleri deneyimin sınırlı kalacağını belirtmişlerdir.

#### 2.4. Dünyada Ve Türkiye’de Yerel Tarihin Gelişimi

Dünya’da yerel tarih çalışmaları, 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu dönemde aristokratlar daha çok ailelerinin şanlı geçmişini yazıya dökmeyi amaçlıyorlardı. Bu yüzden bu dönemde gerçekleştirilen yerel tarihin ilk örnekleri genellikle soyluların tarihi olmuştur (Danacığlu, 2001). Ayrıca coğrafi keşiflerden sonra Avrupalıların dünyayı ve kendi kıtalarını tanıma istekleri onların bazı yerel tarih çalışmaları yapmalarını sağlamıştır (Eyrice, 2005).

Avrupa’da yerel tarih çalışmaları 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında yapılmaya başlanmıştır. Yerel tarihçilik açısından dönüm noktası diyebileceğimiz olay II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşmiştir. 20. yüzyıl yerel tarihçiliğinin hareket noktası insandır. Bu dönemde sıradan insanların geçmişlerini inceleme fikri yerel tarih anlayışını da etkilemiştir. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin yaygınlaşmaya başlaması, insanları yanı başındaki tarihi araştırmaya yöneltmiştir (Eyrice, 2005). Bu sebeple Avrupalılarda büyük bir tarihi birikim mevcuttur. Türkiye’de ise bu tür araştırmalar Avrupa’dan bir asır sonra başlamış ve bu sebeple yerel tarih ile ilgili birikim sıkıntısı çekilmektedir (Işık, 2002).

Ülkemizde yerel tarih çalışmalarının ilk örneklerine, batıdan daha geç bir dönemde, 19. yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. İsmail Belig Efendi’nin *Tarih-i Bursa (1871)*, Lamii Efendi’nin *Şehrengiz-i Bursa (1871)* ve Şakir Şevket’in *Trabzon Tarihi (1873)* gibi eserleri Türkiye’deki yerel tarih çalışmalarının ilk örnekleri olarak sayılabilir (Eyrice, 2005). Osmanlı Devleti’nde ise II. Meşrutiyet’in ilanından sonra tarih öğretimi alanında Satı Bey yerel tarihinin öneminden bahseden ilk kişi olmuştur. Ayrıca Satı Bey tarih derslerinde yerel tarihten hareket edilmesini ve yakından-uzaya ilkesinin önemini vurgulayan ilk kişi olmuştur. (Işık, 2002). Bunlara ek olarak, Muallim Cevdet, Fuat Baymur, Ömer Lütfü Göksel, Çağatay Uluçay ve Necdet Sakaoğlu gibi tarihçiler bu yönde eğitimi savunmuşlar ve eserler ortaya koymuşlardır (Işık, 2002).

20. yüzyılda, yerel tarih ve tarihçilik alanında Avrupa’da bazı gelişmeler yaşanmış ve yaşanan bu gelişmelerin Türkiye’de de yansımaları olmuştur. Cumhuriyet ilan edildikten sonra halkevlerinin açılmasıyla birlikte, yerel tarih faaliyetlerinde

gelişmeler başlamıştır. Osmanlı'nın son yüzyılında da var olan yerel tarih çalışmaları, 1930'larda halkevleri bünyesinde amatörce filizlenmeye başlamış, sonrasında profesyonel tarihçiler tarafından ve tapu-tahrir defterlerine dayanan araştırmalarla devam ettirilmek istenmiştir (Martal, 2000).

Türkiye'de her geçen gün yerel tarih alanında gerçekleştirilen çalışmaların arttığını söylenebilir. Bu anlamda yerel tarihle ilgili önemli faaliyetler yürüten bir kuruluş olarak Tarih Vakfı'ndan bahsetmek gerekmektedir. Ülkemizde yerel tarih konusunda Tarih Vakfı'nın verdiği destekle birtakım sivil girişimler ortaya çıkmıştır. Vakıf tarafından 1999 yılında Rockefeller Vakfı'nın mali desteğiyle yerel tarih grupları projesini başlatılmıştır. Vakıf bir taraftan yerel tarih gruplarının Türkiye'de yaygınlaşması için çaba harcarken bir taraftan da var olan grupların devamlılığı için danışmanlık desteği vermektedir (Çelebi, 2001).

## 2.5. Yerel Tarihin Kaynakları

Dünyada yerel tarih anlayışı hakkındaki yaygın düşünce, yakın geçmişin araştırılmasıdır. Bu noktada hakim düşünce bir mahallenin, kent ya da kasabanın geçmişinin araştırılması düşüncesidir. Yerel tarihin malzemesi oldukça geniştir. Mezar taşları dahi bir bölgenin geçmişi hakkında bize ipuçları verebilmektedir (Eyrice, 2005).

Yerel tarih yönteminden faydalanmak isteyen bir öğretmenin yapması gereken ilk iş öğretmenlik yapmakta olduğu çevrede gerçekleşmiş olan önemli olayları ya da çevrenin yaşayan ve tanınan yerel insanlarını tespit etmektir. Yerel tarihe konu olabilecek yerlerde önemli bir savaş, ünlü bir duruşma ya da protesto yapılmış olabilir. Buna ek olarak belirlenen yerde yaşamış ünlü bir insan ya da kültürel ve politik bir hareketin başlangıç noktası olan bir mekân da yerel tarih çalışmalarına konu edilebilir (Marino ve Crocco, 2012; akt. Kılıç, 2018).

Sosyal bilgiler öğretiminde geçmişe dönük her türlü materyal öğretim aracı olarak kullanılabilir. Danacıoğlu (2001), yerel tarih kaynaklarını yazılı kaynaklar (ansiklopediler, kataloglar, bibliyograflar, kütüphaneler, tezler, dergiler, gazeteler, resmi yayınlar, ticaret yıllıkları ve rehberler, seyahatnameler, haritalar), arşivler (devlet arşivleri, kurum arşivleri), fotoğraflar, sözlü tarihler ve ürünler olarak sıralamıştır (Danacıoğlu, 2001). İlk ve orta öğretim düzeyinde, sınıf içinde ve sınıf dışında yerel tarih öğretim etkinliği yapılabilir. Orta öğretim düzeyindeki öğrencilere ilköğretime nazaran daha zor ve daha geniş alanda etkinlikler düzenlenebilir. Ancak sınıf dışında yapılacak olan etkinliğin amacına ulaşabilmesi için öğretmen önceden plan yapmalı ve bu plan doğrultusunda etkinliğin sorunsuz yürütülmesi için öğrencileri takip etmelidir (Demircioğlu, 2010).

Tarih öğretiminde yararlanılacak kaynakların başında, yaşadığımız çevrede bulunan yakın ve uzak geçmişe ait eserler ve geçmiş dönemlerden günümüze ulaşmış olan kıyafetler, aletler, yapılar, gelenekler, efsaneler vb. Gelir. Yerel tarihin araştırma alanı yakın çevremiz olması dolayısıyla çevremizde veya okul çevresinde bulunan birçok kaynaktan yararlanabilir. Bu nedenle yakın çevremizde bulunan; camiler, medreseler, mezarlar, eski okullar, kütüphaneler, imaretler, şifahaneler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, su kemerleri, çeşmeler, kapalı çarılar, kuleler, köprüler, surlar, kaleler, saraylar, kitabeler, müzede bulunan eşya gibi tarihi değeri bulunan unsurlar kaynak olarak kullanılabilir (Işık, 2008). Yerel tarih kaynakları kolay ulaşılabilir olduğu ve yerinde gözlem yapma imkânı tanıdığı için tarih öğretimi açısından değerli kaynaklardır.

Sosyal bilgiler öğretiminde geçmişe dönük her türlü materyal öğretim aracı olarak kullanılabileceğini daha önce belirtmiştik. Geçmişten günümüze ulaşmış her türlü materyal kaynak olarak kullanılabilir. Bu bağlamda yerel tarih öğretiminde yararlanılabilecek kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz (Demircioğlu, 2015);

- Kitaplar ve diğer yazılı kaynaklar: genel eserler, yerel bibliyografya ve tarihler, periyodik yayınlar, rehber kitapları, hatıralar, gazeteler ve nutuklar.

- Haritalar: modern haritalar, tarihsel haritalar, ilçe haritaları ve kırsal kesime ait haritalar.
- Jeolojik ve coğrafik unsurlar: kayalar, şekiller, kalıntılar, drenajlar, iklim, toprak ve bitkiler.
- İsimler: soyadları, bina, kasaba, köy, mezra, cadde isimleri.
- Arkeolojik kalıntılar: taşınabilir materyaller ve saha kalıntıları.
- Binalar: bina grupları, bina amblemleri, sınır yapıları, okullar, evler, hanlar ve dini yapılar.
- Arşivler: basılı yazımlar, orijinal dokümanlar, arşiv kayıtları, ailelerin ellerinde bulunan belgeler, ilçelerdeki resmi yazışmalar ve şirket arşivleri.
- Resim ve diğer görseller: tablolar, portreler, gravürler, fotoğraflar vb.
- İnsanlar: işçiler, askerler, yerel tüccarlar, doktorlar, öğretmenler, vb.
- Yollar, kanallar, demir yolları: tarihi yollar, kanallar ve demir yolları.
- Endüstri kuruluşları: fabrikalar, atölyeler vb.
- Televizyon ve radyo programları: radyo programları, televizyon programları, belgeseller vb.

Türkiye tarihi geçmişiyle yerel tarih yönteminin kullanılması açısından oldukça uygun ve kaynak açısından zengin bir ülkedir. Anadolu toprakları tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve burada yaşayan insanlardan sayısız tarihi eser günümüze ulaşmıştır. Bu sebeple Türkiye'nin her yerinde yerel tarih çalışmalarına imkân sunacak malzemenin bulunabileceği söylenilebilir.

## 2.6. Sosyal Bilgilerde Sözlü Tarih Öğretimi

Sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilerin çeşitli becerileri kazanmasını ve öğretimin öğrenci tarafından içselleştirilmesini amaçlayan etkinliklere ve önerilere yer verilmiştir. Bu yöntemlerden biri de sözlü tarih yöntemidir. Öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerine fırsat veren bu yöntem, özellikle tarih konularının öğretiminde büyük fayda sağlamaktadır.

Sözlü tarih, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren yazılı belgelere ek olarak, bireylerin belleğine dayalı anlatıları aracılığıyla tarih yazma; sıradan insanları, gündelik yaşamı ve özneliği tarihin çalışma alanına dahil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemi olmuştur (Sarı, 2011). Danacıoğlu'na göre (2007) sözlü tarih, *“belli döneme ait tanıklık veya yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemidir.”* Bu tanımdan hareketle sözlü tarih için, belli konu hakkında tarihi belgelerden ve o konu hakkında bilgi sahibi olan ya da konu olan duruma tanıklık etmiş kişi ya da kişilerle, konuyla ilgili yapılan ve kaydedilen görüşmeler sonucu ortaya çıkan bilgileri sistemli bir şekilde inceleme, yorumlama, değerlendirme ve raporlama işidir diyebiliriz.

Dünyada ve ülkemizde sözlü tarihin gelişimine baktığımızda, sözlü tarih yöntemi 19. yüzyıla kadar akademik tarihle birlikte kullanılırken modern akademik tarihle beraber kullanılabilirlik özelliğini yitirmiştir. Bunun en önemli sebebi ise akademik tarihçilerin sözlü kaynakları kullanmaktan çekinmeleridir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu yöntem yeniden keşfedilmiş, Amerika'da sözlü tarih derneği, İngiltere ve Almanya'da ise tarih atölyeleri sözlü tarihin gelişmesinde büyük rol oynamıştır (Sarı, 2006).

Sözlü tarih çalışmalarının da yerel tarih çalışmalarına büyük katkısı olabilmektedir. Bu yöntem, tarihi büyük adamların tarihi olmaktan çıkarma çabasının bir sonucu olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve sıradan insanların sıradan yaşamlarıyla ilgilenmektedir. Mülakat tekniği sözlü tarih çalışmalarının en başta gelen yöntemidir. Sözlü tarihe ilk kurumsal adım, Amerika'da atılmıştır. Yerel tarih çalışmaları, genellikle belgeler yardımıyla yazılan bir tarihsel araştırmanın tamamlayıcı ögesi olarak görülmektedir. Sözlü tarih çalışmaları ilk olarak belli bir bölgenin folklorik özelliklerinin incelenmesiyle başlamıştır (Eyrice, 2005).

Gazel'e göre (2015), tarih öğretiminde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri tarih derslerinin öğrencilere sıkıcı gelmesidir. Aynı zamanda tarih derslerinin onlar için anlamlı bir hale getirilmemesidir. Resmi olmayan tarih; yani öğrencilerin kendi çevrelerinden anlatılan öykülerle oluşturdukları kendi tarihleri, öğrencilerin geçmişi algılayış biçimlerinde direkt bir etki bırakmaktadır. Bu da geçmişin resmi ya da standart olarak ele alınış şekliyle sık sık çatışmaktadır. Bunun sebebi ise; öğrencilerin sınıfın kapısından içeri girdiklerinde, beraberlerinde tarihe ve geçmişe yönelik karmaşık simge ve düşünceleri de getirmeleridir (Güven, 2014). Yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, ders kitabını merkeze alan ders işleme alışkanlığına son vermeye çalışmakta ve bunun yerine etkinliklerle öğrenci merkezli ders anlayışını sınıf ortamına taşımaktadır (Sarı, 2006). Bu bağlamda öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri bir sınıf ortamı yaratmada çeşitli öğretim yöntemleri öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Bu öğretim yöntemlerden biri de sözlü tarihtir. Sözlü tarih, geleneksel yöntemlerden farklı olarak öğrenci merkezlidir ve bu da öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmakta büyük önem taşımaktadır (Gazel, 2015). Sözlü tarih etkinlikleri, kullanım amaçlarına göre farklı disiplinlerde kullanılabilir. Sözlü tarih, tarih araştırmaları ve tarih eğitiminde, hem bir tarih yazım şekli hem de bir tarih öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkar. Ayrıca sosyal bilgileri oluşturan bazı sosyal bilim disiplinlerinin (tarih, sosyoloji, coğrafya, vatandaşlık) öğretimi içinde kullanılabilir (Sarı, 2011).

Sosyal bilgiler derslerinde öğretmenler öğrencilerin derse olan ilgisini artırmak için çeşitli öğretim yöntemlerini kullanırlar. Bu öğretim yöntemleri, dersin içeriğini anlamlı bir şekilde sunmaya, öğrencilerin derse katılımını sağlamaya ve öğrenme isteklerini maksimum seviyeye çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Sözlü tarih de bir araştırma ve tarih yazma yaklaşımı olmasının yanı sıra, önemli bir öğretim yaklaşımıdır. Tarih ve sosyal bilgiler derslerinde, yapılacak sözlü tarih etkinlikleri sayesinde öğrencilerde birçok davranış değişikliği meydana getirilebilir. Bu bağlamda tarih ve sosyal bilgiler dersleri açısından faydalı bir öğretim yöntemidir (Demircioğlu, 2010).



Sözlü tarihle temelde sözlü kaynaklardan elde edilmiş bilgiler kastedilir. Dolayısıyla tarihsel kanıt için başvurulan kaynaklardan birincisine dahil olmaktadır. Sözlü tarih çalışmalarında, olaylara bizzat kendisi tanık olan ya da katılan kişilerin ifadeleri vardır (Sarı, 2011). Bir toplumun var olan kişiler o toplumun en önemli kaynağını oluşturur. Sosyal bilgiler dersi içerisinde o toplumda yaşayan pek çok kişi kaynak olarak kullanılabilir. Çeşitli meslek sahipleri ( avukat, ressam, çiftçi), yerleşim yerinin en yaşlı kişileri kaynak olarak kullanılabilir. Bu kişiler sınıfa davet edilerek bir görüşme yapılabilir ya da yaşadıkları yerde ziyaret edilebilir (Sarı, 2006). Sarı'ya göre (2016), sözlü tarih yönteminde öğrencilerin tarihi olayları yaşamış kişilerle birebir görüşmesi, öğrencilerin güdülenme düzeylerini artırmaktadır (Sarı, 2016).

Sözlü tarih çalışması, öğrencilere kendi tecrübelerine dayanarak bilgiyi yapılandırmalarına fırsat verir. Bu yönüyle sözlü tarih yapılandırmacı öğretme ve öğrenme yöntemidir. Öğrenci merkezli olmasının yanı sıra öğretmen bu süreçte öğrencilere rehberlik eder. Özellikle son yıllarda sosyal bilgiler derslerinde yerel tarihin sıkça kullanılması, sözlü tarihin önem kazanmasına neden olmuştur. Çalışma yapılan konularda yeterli yazılı ve görsel kaynaklar olmadığı zamanlarda, sözlü tarih önemli bir kaynak olmuştur (Oran, 2013).

Tarih öğretiminde insanlarda önemli yer tutmaktadır. Sözlü tarih insanların tecrübelerini, yaşam tarihlerini ve geçmiş yaşantılarını inceler. Tarihin merkezine insanı alarak deneyimlerini ve hafızalarında biriktirdiklerini önemli bir tarih bilgisi olarak görmektedir (İlyasoğlu, 2001). Yerel tarih araştırmalarında da çalışma yapılacak bölgede yaşayan insanlarla gerçekleştirilecek bir sözlü tarih çalışması önemli veriler elde edilmesini sağlayacaktır.

İyi bir sözlü tarih yapabilmenin ilk ve en önemli şartı, iyi bir görüşme yapabilmektir. Bu nedenle sözlü tarihle uğraşanların yaptıkları mülakatlarda çok dikkatli olmaları ve iyi bir plan ve hazırlık yapmaları gerekir (Gazel, 2015). Sözlü tarih etkinliklerinden istenen başarının elde edilebilmesi için öğretmenlerin bu etkinlikleri

nasıl yürüteceğini iyi bilmeleri gerekmektedir. Bu etkinliklerin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi için de iyi bir planlama gereklidir (Demircioğlu, 2010). Çok iyi planlamış bir sözlü tarih çalışmasının dersin içeriğinin kazandırılması, öğrenci motivasyonunu sağlama, beceri gelişimi ve konuyu değerlendirme gibi dört temel amacı vardır ( Dere, 2017).

Sarı'ya göre (2016), sözlü tarih yöntemi bireysel ya da grup projeleri şeklinde uygulanabilir. Grup projeleri sayesinde öğrencilerde dayanışma ruhunu ortaya çıkarır. Öğrenciler sözlü tarih aktivitelerine katıldıklarında işbirlikçi öğrenmeyi gerçekleştirirler ve öğrencileri ders kitaplarının içerisinden çıkartarak tarihe farklı bakış açılarıyla bakmaları sağlanır (Sarı, 2016).

İlköğretim sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih etkinlikleri ile öğrencide pek çok davranış değişiklikleri gerçekleşebilir. Bu etkinliklerin faydaları şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin araştırma, soru sorma, gözlem becerisi, ortak çalışma ve sosyal ve kişilik becerileri gelişebilir.
- Süreklilik ve değişim gibi kavramaları öğrenilmesinde yararlı olabilir.
- Okul ile yaşam arasında köprü vazifesi görür.
- Öğrencilerin, eleştirel düşünebilme ve mukayese edebilme becerilerini geliştirebilir (Örten, 2008).

Danacıoğlu (2015), sosyal bilgiler ders programlarının içerik olarak geniş olduğunu ve sözlü tarih yöntemi kullanılarak yapılacak olan etkinliklerin müfredat konularını aksatabileceğini belirtmiş, sosyal bilgiler ve tarih programlarının sözlü tarih etkinlikleri için çok uygun olmadığını ifade etmiştir (Danacıoğlu, 2015; akt. Kılıç, 2018). Ancak, sözlü tarih yönteminin ders içerisinde kullanılması, öğrencileri ders kitabının içinden çıkartarak olaylara farklı bakış açılarıyla bakmalarını sağlar. Bu bakış açıları sayesinde onların farklı dünyalar keşfetmelerini de mümkün kılar. Bu noktada da öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Sözlü tarih yöntemini, ders konularına uygun bir şekilde entegre etme işi yoğun bir çaba gerektirmektedir. Sosyal bilgiler müfredat

programlarında yerel tarih ve sözlü tarih uygulamalarına ayrılan zaman yeterli değildir. Bu nedenle öğretmenlerin bu işi planlı bir şekilde ve yorulmadan devam ettirmeleri gerekmektedir.

## 2.7. İlgili Araştırmalar

Yerel tarihle ilgili ülkemizde ve dünyada birçok çalışma yapılmıştır. Yerel tarih öğretimine yönelik ulaşılan araştırma sayısı oldukça düşüktür. Literatürde, ilköğretim düzeyinde özellikle sosyal bilgiler derslerinde yerel tarih konularının uygulanmasıyla ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu bölümde yerel tarih öğretimi konusunda ülkemizde yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bahsedilen örnek çalışmalarla ilgili kısa değerlendirmeler yapıp, alanyazına katkılarından bahsedilerek araştırmalara ait genel bilgiler sunulmuştur. Yerel tarih öğretimi ile ilgili incelenen araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

Eyriçe (2005), “Tarih Eğitiminde Yerellik: 1922-1950 Döneminde Menemen Kazası” adlı yüksek lisans tezinde, literatür taraması yöntemini kullanmıştır. Menemen kazasının 1922-1950 yılları arasında ki durumu farklı açılardan incelemiştir. Araştırmacı, çok partili hayata geçiş döneminde Menemen'in sosyal, siyasal ve kültürel hayatını ve tarihte menemen isyanı olayı ile anılan menemen kazasının köklü bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Akçalı (2007), “Yerel Tarih Ve Tarih Eğitimine Katkısı” başlıklı yüksek lisans tezinde, yerel tarihi tanımlamak ve yerel tarihin tarihsel süreçteki serüvenini, tarih eğitimine katkılarını ortaya koymak amacıyla bu çalışmayı yaptığını belirtir. Araştırmanın çalışma grubunu 65 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrenciler aile büyükleri ile sözlü tarih görüşmesi yapmış ayrıca yakın bir tarihi bölgeye gezi düzenlenmiştir. Gezinin ardından öğrencilere 5 sorudan oluşan açık uçlu bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin sözlü tarih yöntemini kullanarak aile tarihi çalışmasında kalıcı bilgiler edindikleri, kendilerini tarihçi gibi hissettikleri, yapılan çalışmayı ilginç ve etkileyici buldukları şeklinde görüş belirtmişlerdir. Aile tarihi sözlü tarih çalışması ve

gezi etkinliği sonrasında, derslerin daha etkili olduğu, konuların somutlaştığı, derse yönelik ilginin arttığı öğrenci görüşlerinde elde edilen bulgulardandır.

Işık (2008)'ın “İlköğretimde Tarih Konularının Yerel Tarih İle İlişkilendirilmesinin Öğrenci Başarısına Etkisi” isimli çalışmasının amacı, yerel tarih öğretiminin önemini belirlemek ve yerel tarih konularının tarih derslerinde işlenmesi ile öğrenci başarısına etkisini tespit etmektir. Öğrenci merkezli eğitim doğrultusunda tarih konularını öğrencilere sevdirmek ve tarih konularını daha zevkli hale getirmek, öğrencilerde tarih bilinci oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu araştırma ilköğretim sosyal bilgiler dersindeki tarih konularını işlerken yerel tarih öğretimini kullanmanın akademik başarıya etkisini araştırmıştır. Yerel tarihin bir öğretim yöntemi olarak ele alınmasını savunmuştur.

Göç (2008), “Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler Derslerinde Uygulanması: Karşılaşılan Güçlükler Ve Çözüm Önerileri (Yozgat Örneği)” adlı çalışmasında sosyal bilgiler derslerinde yerel tarih konularını uygulamanın önemini belirtmiştir. Yapılan araştırmanın amacı; sosyal bilgiler dersinde yerel tarih konularının uygulamanın önemini belirtmek ve Yozgat ilinin ilköğretim okulları ikinci kademedede görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel tarih öğretimini kullanma durumları ve yerel tarih öğretimi kullanılırken karşılaşılan sorunları incelemektir. Araştırmacı yaptığı kaynak incelemesi ve literatür taraması ile sosyal bilgiler dersinde, öğretmenlerin yerel tarih konularını tam olarak uygulamadıkları, uygulamaya çalıştıklarında bir takım problemlerle karşılaştıkları araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda, yerel tarih öğretiminin sosyal bilgiler derslerinde etkin bir şekilde uygulanmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Örten (2008), “Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler Üniteleri İle İlişkilendirilmesine Yönelik Bir Çalışma: Tokat Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretim programında yerel tarih konularının belirlenmesi ve Tokat'a ait yerel tarih konularının sosyal bilgiler öğretim programı ile ilişkilendirilmesi olarak belirlenmiştir. Araştırmacı

tarafından, müfredat içerisinde yerel tarih konularının islenebileceği sınıflar, öğrenme alanları ve üniteler belirlenerek etkinlik örnekleri hazırlanmıştır. Yerel tarih konularının öğretimi konusunda öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla da görüşme formu oluşturulmuş öğretmen görüşlerine de yer verilmiştir. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretim programının hedeflediği davranışlar ile yerel tarih öğretiminin sağladığı yararlar arasında önemli benzerlikler olduğu sonucuna varılmıştır.

Arslan (2012), “ Yerel Ve Sözlü Tarihin Ortaöğretim Öğrencilerindeki Yansımaları: Tunceli Merkez Örneği” başlıklı doktora tezinde, Tunceli merkezinde öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinin ailesi ve içinde yaşadığı sosyal çevre tarafından aktarılan sözlü tarihin öğrenciler üzerindeki etkilerinin neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; araştırmaya katılan öğrenciler resmi tarihten çok sözlü kültüre dayalı tarihsel bilgilere daha fazla inanmakta, sözlü tarih daha çok çevrelerindeki yaşlılardan, baba, dede gibi büyüklerden öğrenilmekte olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda sözlü tarihe ilişkin bilgilerin, ortaöğretim tarih derslerinde konu edilmemesi öğrencilerin tarih derslerine bakışını olumsuz yönde etkilediği bilgisine de ulaşılmıştır.

Akçalı (2013), “ Tarih Öğretiminde Merkeze Bağımlılığın Azaltılması Yolunda Bir Çözüm Önerisi: Yerel Tarih” başlıklı doktora tezinde, tarih öğretiminde yerel tarih kaynaklarına ve etkinliklerine dayalı ders işlenmesinin öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına olan etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, yerel tarih kaynaklarıyla işlenen derslerin öğrenci başarısına ve derse karşı tutumlarına olumlu yönde katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Oran (2013), “ İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler derslerinde yer alan yerel tarih konularının ders içinde sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından anlatılıp anlatılmadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmacı Uşak il merkezinde çalışan 15 sosyal bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme formu

aracılığıyla veri toplamıştır. Elde edilen verilere göre, öğretmenlerin birçoğu yerel tarihin gerekli ve önemli olduğunu belirtmiş, derslerinde yerel tarihi kullandıklarını söylemiş, bazıları ise sosyal bilgiler müfredatında yeteri kadar yerel tarih konularının olmadığını ifade etmiştir. Buna ek olarak öğretmenlerin az bir kısmı kaynak eksikliği sebebiyle derslerinde yerel tarih kullanmadıklarını belirtmiştir. Öğretmenler yerel tarihin derslerde kullanılmasıyla öğrencilerin derse karşı ilgilerinin artacağını belirtmişlerdir.

Dursun (2017), “Yerel Tarih Öğretimi: Mudurnu Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde, Mudurnu yerel tarihinin öğretimini araştırmak amaçlanmış, araştırmada nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın kullanımı araştırmacı tarafından 23.05.2020 tarihine kadar kısıtlanmıştır. Bu nedenle gerekli bilgiler tezin özet kısmından elde edilmiştir. Araştırmanın verileri, Mudurnu’da yaşayan yerel halka, öğretmenlere ve öğrencilere açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, görüşme formu uygulanan öğretmen, öğrenci ve Mudurnu halkının aslında yerel tarihini merak ettikleri ve öğrenmek istedikleri, ancak bilgilerinin sadece kulaktan dolma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2017), “ Milli Mücadele’de Kastamonu Ve Sosyal Bilgiler Dersinde Kastamonu’nun Yakın Tarihinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinde Kastamonu’nun Milli Mücadele’deki rolünü ortaya çıkarmak, Kastamonu tarihinin sosyal bilgiler dersinde ne derece yer verildiğine ve bu konulara yer verilirken nelere dikkat edilmesinin gerektiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle Kastamonu’da göre yapan 15 öğretmen ile görüşülmüş ve bulgular açıklanmıştır. Araştırma sonunda, ders kitaplarının yetersizliği ve zaman sıkıntısı nedeniyle öğrencilerin yeteri kadar bilgilendirilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

### III. BÖLÜM

#### 3. Bolu Yerel Tarihi

Bu bölümde Bolu'nun yerel tarihi ile ilgili olarak bilgilere yer verilmiştir. Bolu'nun bilinen ilk tarihinden itibaren milli mücadele dönemine kadar olan kısım yer almaktadır.

##### 3.1. Bolu'nun Bilinen Tarihi

Bolu, ülkemizin Batı Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. 30° 32' ve 32° 36' doğu boylamları, 40° 06' ve 41° 01' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İlin batısında; Sakarya ve Düzce, güneybatısında; Bilecik ve Eskişehir, güneyinde; Ankara, doğusunda; Çankırı ve Karabük, kuzeyinde; Zonguldak illeri vardır ( İl Yıllığı, 1998).

Bolu, Batı Karadeniz ve Karadeniz iklim tiplerinin içinde yer almaktadır. Buna ek olarak güneybatı bölümlerinde Marmara ve İç Anadolu iklim tipleri de görülmektedir. Hakim bitki örtüsü ormanlardır. Şehrin %55'i ormanlarla kaplıdır ve ülkemizin en zengin ormanlarıdır. Şehirde birçok göl ve akarsu bulunmaktadır. Bunun sebebi olarak akarsuların çokluğu, yükselti farkları ve eğimin fazla olması söylenebilir. Abant gölü, Yeniçağa, Çubuk, Sünnet, Yedigöller, Karagöl, Sülüklügöl, Karamurat en önemli gölleridir. Ayrıca İstanbul- Ankara illeri arasında kalması dolayısıyla önemli karayolları buradan geçmektedir (İl Yıllığı, 1998)

Bolu, tarihin her devresinde ilgi çeken yörelerden biri olmuştur. Yerleşim tarihi çok eskilere dayanan Bolu şehrinde, Prehistorik, Hitit ve Frig dönemi topluluklarının yerleşme alanı olduğu, son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bolu şehri, Anadolu'nun en eski yerleşme yerlerinden biridir (Bolu Belediyesi, 2014; akt. Çetinkaya, 2015). Thrak asıllı oldukları bilinen kabile, Güney Marmara'da ve Bolu bölgesinde yayılmıştır. Thyenler, Mariandyenler ve Kaukonlar'ın birlikte yaşadığı bilinmektedir, zamanla Bithyn adı altında tanınmışlardır (Eyice, 1975; akt. Çetinkaya, 2015). Eski bir yerleşme yeri olan şehrin Roma İmparatorluğu döneminde ilk adı ise Bithynium'dur. Daha sonra şehre, imparator Claudius zamanında (M.Ö. 10 - M.S. 54) Claudiopolis adı verildi. Türk devrindeki Bolu isminin ise bu kelimenin sonundaki "Polis"ten geldiği ileri sürülür (Orhonlu, 1992). Bu adın ne zamandan beri kullanıldığına ve Türkler tarafından fetih tarihine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. VII-IX. yüzyıllarda İslam fetihlerinde büyük dağ engelleri sebebiyle bölgenin elde edilemediği, ancak İlhanlılar döneminde İç Anadolu'nun alınmasıyla bölgenin Türk nüfusa açıldığı düşünülebilir (Darkot, 1993; akt. Kaya, 2013).

Anadolu'nun fethi sırasında Bolu, Kutalmış Oğlu Süleyman Şah tarafından alınmış, bu tarihten beri Anadolu Selçuk Devleti'ne bağlı bir bölge olmuştur. Haçlı savaşları sırasında ise Bitinya bölgesini Anadolu Selçukluları kaybedince Bolu toprakları da tekrar Bizanslıların eline düştü (Konrapa, 1964).

Şehir Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Bizans'ın elinde kaldı. Sonraki yıllarda konar göçer Türklerin ve Candaroğlu Beyliği'nin hâkimiyetiyle bölge Türkleşti. 1330-1340 yılları arasında Bolu'yu ziyaret eden İbn Battûta, kasabada bulunan ahilerden ve onlara ait zaviyelerin çokluğundan bahsetmektedir. Ayrıca çevrede Türkmenlerin bulunduğunu da bildirmiştir (Orhonlu, 1992).



### 3.2. Osmanlı Döneminde Bolu

Çok eski bir yerleşme yeri olan Bolu farklı kültürlerle ve uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bolu Sancağının çok eski ve önemli bir tarihe sahip olduğu incelediğimiz kaynaklar vasıtasıyla bilinmektedir. Bölgede yaşadıkları bilinen en eski uygarlık Bithynialılar'dır. Ayrıca; Roma, Bizans, Selçuklu ve Anadolu Türk Beylikleri ve Osmanlı dönemlerinin de yaşandığı bilinmektedir. Bolu ve çevresindeki birçok yerleşim yerine oğuz boylarının adları verilmiştir. Bolu şehri Anadolu'ya ve Avrupa'ya olan yakınlığı dolayısıyla önemli bir konuma sahiptir. Osmanlı'da Anadolu Beylerbeyliğine bağlı bir sancak olma özelliğini de taşımakta ve şehzade sancağı olarak da bilinmektedir.

Bolu ve çevresinin Osmanlı egemenliğime hangi tarihte geçtiği kesin olarak bilinmemekte, ancak Osmanlı'nın ilk dönemlerinde, Osman Gazi'nin hükümdarlığı döneminde, Konuralp tarafından Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. İlk idare şekli sancak beyliğidir. Sonraki dönemlerde voyvodalık ve mutasarrıflık dönemi başlamıştır (Kılıç, Kayapınar, Kaya, Kılıç, Kayapınar, 2008).

Bolu'nun fethi Orhan Gazi döneminde tamamlanmıştır. Konuralp, Akçakoca, Süleyman Paşa, Sungur Bey gibi şahıslar Bolu'nun Osmanlı coğrafyasına katılmasını sağlayan önemli isimlerdir. Osman Bey'in son zamanlarına doğru başkumandan Orhan Bey'in silah arkadaşlarından Konuralp Sakarya'nın doğu havzasını, Akçakoca batı havalisini fetih etmişlerdi. Birincisine "Konrapa" eyaleti, ikincisine "Kocaeli" denilmiş, her iki eyalet de kendilerini fetih eden kumandanlara verilmiştir. Bu sebepten Bolu ve havalisinin ilk valisi "Konuralp" tir. Fakat Konuralp padişahın yanından hiç ayrılmazdı. Bunun için Bolu vilayetinin idaresini kendi arkadaşlarından Sungur Bay Şamsi'ye bıraktı. Sungur Bay Şamsi, Bolu Sancağını Konuralp adına idare ediyordu (Konrapa, 1964). Daha sonraki dönemlerde şehzadeler, hanedana akraba olanlarla, Candaroğullarına mensup beyler Bolu'yu sancak beyi olarak yönetmişlerdir. Konuralp, Sungur Bay Şamsi, Şehzade Murad, Gündüz Alp, Süleyman Paşa, Çandarlızâde Mahmud Çelebi Bolu'yu idare etmiş ilk beyler arasındadır (Konukçu 1983; akt. Öztürk, 2010).

Osman Bey'in son devrinde ise (1324), Konuralp tarafından, kesin olarak fethedildikten sonra Bolu, sancak beyliği şeklinde idare edilmeye başlamıştı. Buna Bolu'nun "Birinci Mutasarrıflık Devri" adı da verilir. Bolu; tam 368 yıl, 'sancak beyleri' ve 'derebeyleri' tarafından idare edilmiştir. Ayrıca Bolu sancağı, Anadolu'da Timur ve Moğol saldırılarına uğramamış bir bölgedir. Bolu ahalisi de Bolu'nun fethi sırasında burada yerleşen Osmanlı Türklerinin torunlarından. Sadece Kıbrısık'ta yaşayan halkın Kırgızlardan olduğu rivayet edilir. Bunlar Timur'un Anadolu'yu istilasını sırasında burada yerleşmişlerdir. Hatta buraya 'Kıbrısık' denilmesi de 'Kırgız' kelimesinden bozularak verilmiştir (Konrapa, 1964).

Bolu ve havalisinin Osmanlı idaresine girmesiyle, Osmanlı Beyliğinin doğu hududu, Kastamonu Beyliği sınırına kadar dayanmış oldu. Gazi Orhan ve Oğlu Süleyman Paşa adlarına yapılmış birçok cami ve mescitlere Bolu vilayeti içinde özellikle Düzce kazası içinde rastlanmaktadır. Seyyah İbni Batuta'nın da, Orhan Gazi döneminde, Bolu sancağına seyahatte bulunduğu ve Göynük, Mudurnu, Bolu, Gerece'yi ziyaret ettiği bilinmektedir. Bolu'da misafirperverliklerini övdüğü ahilerden birinin evinde bir gece kalmıştır (Konrapa, 1964).

Bolu askeri teşkilatlanma açısından da Osmanlı döneminde oldukça iyiydi. Bolu'da bulunan sipahilere önemli görevler verilirdi. Bu sipahilerin Çaldıran Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim'in ordusunda görev aldıkları bilinmektedir (Kılıç ve Diğerleri, 2008).

Osmanlı döneminde şehzadelere atanan sancaklardan biri olan Amasya sancağının yolu Bolu'dan geçmekteydi. Osmanlı ordularının Bağdad ve İran seferleri için yola çıktıklarında Bolu'ya uğradıkları, Osmanlı hükümdarları ve kumandanlarının da buraya gelerek Bolu'nun önemini artırdıkları bilinmektedir. Hatta Yavuz Sultan Selim'in Trabzon sancağına giderken Bolu'ya uğradığı söylenmektedir o dönemde Bolu sancağı Anadolu eyaletine bağlıydı ve sancağın beylerbeyliği yani merkezi de Kütahya idi (Kılıç ve Diğerleri, 2008). Buna ilaveten Yıldırım Beyazıt'ın da, sefere çıktığı dönemde Bolu'ya

uğradığı, Bolu şehrinde imar faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Cami, hamam, medrese ve köprü yaptırmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'da 16 yaşını bitirdiğinde sancağa çıkartılması ve çırak edilmesi gerekliydi. Kendisine “Bolu Sancağı” uygun görüldü ve Sultan Süleyman Bolu'ya vali olarak gönderildi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Bolu Sancağı, yolların açılması ve ticaretin canlanması ile gelişme göstermiş, aynı zamanda Bolu'ya ait ilk sağlıklı belgeler de bu dönemde tutulmuştur (Konrapa, 1964, Bolu İl Yıllığı, 1998, akt. Çetinkaya, 2015). Bunların dışında, Bolu şehrinde Osmanlı döneminden kalma eserlerin sayısı oldukça fazladır. Bu dönemde şehirde pek çok cami ve hamam dönemin yöneticileri tarafından yapılmıştır. Şehrin hemen her yerinde bu döneme ait eserlere rastlamak mümkündür. Şehir merkezinde yer alan Yıldırım Beyazıt Camî bunlardan birisidir.

Bolu, İstanbul'dan tayin edilen ve kısa sürelerle görev yapan beylerce yönetilmiş, III. Murad'dan sonraki dönemlerde ise düzen genel olarak bozulmaya başlamıştır. Bunda beyler, askerler, devlete karşı çıkanlar ve kadılar rol oynamışlardır. Ayrıca, doğuda ve batıda devam eden savaşlarda da Bolu gerek askeri gerekse ekonomik gücüyle devletin ihtiyacına cevap vermiş, istenen tahıl ve benzeri gıdayı zamanında temin ederek istenilen yere ulaştırmıştır (Öztürk, 2010).

Dönemin en önemli seyyahlarından biri olan “Evliya Çelebi” de Bolu hakkında şöyle demiştir:

*“Ebû'l feth tahrîri üzere burası anadolu hâkinde başkaca sancak beyi tahtıdır. Taraf-ı padişahiden beyinin hâss-ı hümayûnu (300122) akçedir. On dört zeâmet, elli beş timârı var. Çeribaşısı, alaybeyi var. Kânun üzere cebelileriyle (2800) kılıç askeri olur. (800) adam kadar da beyinin ve çeribaşısının olur. Üç yüz akçeli şerif kazâdır. Beş nâhiyesi vardır. Birincisi etraf-ı şehr nâhiyesi, ikincisi gökçe nâhiyesi, dördüncüsü durdur dîvân nâhiyesi (dörtdivân), beşincisi yağlıca nâhiyesi( yiğilca)dır. Kadısına senevî beş bin gurûş, beyine on bin gurûş, yeniçeri serdârı, sipah kethudâ berri nakîbü'l –eşrafi vardır.”* (Kılıç ve Diğerleri, 2008).

Bolu tarihini incelerken Köroğlu'ndan da bahsetmek gerekir. 16. ya da 17. yüzyılda Bolu'da yaşadığı tahmin edilen Köroğlu, hakkında çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada hikayesi dilden dile anlatılmış bir halk kahramanıdır. Köroğlu'nun bazı anlatımlarda merkezi yönetime karşı ayaklanan bir eşkıya olduğu söylenmektedir. Ancak Köroğlu'nun ortaya çıktığı dönemlerde Celali isyanlarının da etkisiyle Anadolu bir hayli karışmış, asayiş bozulmuş ve bazı yöneticiler halka zulüm etmeye başlamışlardır.

Köroğlu, Türk dünyasının birçok bölgesi tarafından kendilerine mal edilmiş olmasına rağmen Bolu ile özdeşleşmiştir. O dönemde Bolu sancağında bulunan Bolu Beyi'nin de halkı zor durumda bıraktığı ve halkın bu konudan hayli rahatsız olduğu söylenmektedir (Alparslan, 2010). Babası Bolu Beyi'nin atlarından sorumlu olan Köroğlu, Bolu Beyi'nin babasının gözlerine mil çektirmesinin ardından intikam ateşine bürünür. Bolu Beyi'ne ve onun yaptığı zulümlere karşı cephe alır ve artık halkın hakkını koruyan bir halk kahramanı olur ( Kısıklı, 2016 ).

Orta Asya ve Batı'da farklı versiyonlarla anlatılan Köroğlu'nun hikayesi, Türk kültür ve edebiyatında mazlumun ve düşkünün yanında olan, zulmün karşısında duran bir gücün temsilcisi olarak kabul görmüştür. Yaşadığı zor şartlar vasıtasıyla Köroğlu'na dönüşmüş ancak halkına ve devletine bağlılığı ile simgeleşmiş bir halk kahramanı olmuştur ( Kısıklı, 2016).

1811'den önce Bolu yönetim açısından iki farklı dönem geçirmiştir. Bunlardan birincisi I. Mutasarrıflık dönemidir. Bolu'nun Osmanlı fethinden başlayarak 1692'ye kadar olan dönemini ifade etmektedir. İkincisi ise sancak beyliğinin kaldırılarak yerine voyvodalıkla idare edilen dönemdir (Eroğlu, 2009). II. Mahmut'un voyvodalığı kaldırmasından sonra 1864'e kadar süren ve mutasarrıflık döneminde ilk Bolu mutasarrıfı Hüsrev Paşa'dır. Beş ay gibi kısa bir süre yöneticilik yapmış olan Hüsrev Paşa, Bolu'da yolların güvenliğini sağlamış ve Bolu'nun ilk hükümet konağını inşa ettirmiştir. 1864–1908'de Kastamonu vilayetine bağlanan Bolu'da II. Mutasarrıflık dönemi başlamıştır. İlk

Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Bolu, Kastamonu'ya bağlı olduğu için Kastamonu milletvekillerince temsil edilmişlerdir (Yurt ansiklopedisi, 1982; akt. Uçar, 2008).

Ali Tevfik Bey 1897 tarihli Memalik-İ Osmaniye Coğrafyası adlı kitabında, Bolu ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

*“Mutasarrıflık merkezi olarak makarr-ı vilayetin garb-ı cenubisinde ve 60 saat mesafesinde etrafi üç dört saat kadar imtidâd eden dağlar ile mûhat ovanın vasatında kâin kadim bir beldedir. Kasabanın manzarası güzel ve havası mutedil olub harici eşcâr ve besatin ile müzeyyendir. Asar-ı atikadan yazılı ve oymalı mermer taşlar mevcuttur. Kasabanın vasatında (hisar) tabir olunan yüksek mahalde umum için büyük bir saat vardır. (Bolu) kasabasının bir saat cânib-i cenubisinde vakı dağ eteklerinde ilel ve emrâza nâfi ve ebniyesi atik iki bab kargir ılıca mevcut ve bunların suyu kükürtlü ve demirli olduğu mervîdir. Kazanın muamelât-ı ticariyesi (tıftik), (kereste), (afyon) ve hububat yüzünden olup bunlar iskelesi olan (ereğli), (akçaşehir) e götürülür.” (Avcı, 2012).*

Bolu sancağının Osmanlı Devleti'nin merkezine yakın olması askeri, ekonomik, siyasi ve idari olarak Bolu'nun önemini arttırmıştır. Bu bakımdan Bolu, Osmanlı Devleti'nde yapılmak istenen yenileşme hareketlerinin ilk önce uygulanmaya başlandığı sancak merkezlerinden biri olma özelliğini taşımıştır (Dolama, 2006). 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu yakınlık sebebiyle Osmanlı'da başlayan yenilik hareketleri Bolu'da da etkisini hissetmiştir. Bolu'nun ilk ayanı Bolu has voyvodası Hacı Ahmetoğlu İbrahim Ağa, 2. Mahmut döneminde “ Senet-i İttifak” a imza atan ayanlar arasında yer almıştır. Daha sonra Anadolu'da asayişin bozulması nedeniyle 2. Mahmut voyvodalığı kaldırmıştır (Konrapa, 1964).

Birinci Dünya Savaşı Mondros Anlaşması ile sonuçlanınca tüm yurttaki olduğu gibi Bolu'da da huzursuzluk hakim olmuştur. Anadolu'nun her yerinde görülen otorite boşluğu ve bu durumdan kaynaklanan asayişsizlik Bolu ve çevresinde de kendini göstermiştir. Anlaşmanın hükümlerine aykırı bir biçimde uygulanmaya başlaması da

şehirde var olan asayişsizliği ileri seviyelere çıkarmıştır (Çağlar, 1996). Bolu, Osmanlı döneminin son zamanlarından Cumhuriyet'in ilanına kadar yaşanan savaş koşullarından diğer şehirler gibi nasibini almış, şehrin gelişimi bu dönemde sekteye uğramış, dahası pek çok mimari yapı tahrip edilmiş ve birçoğu da tamamen ortadan kalkmıştır (Eroğlu, 2009).

### 3.3. Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bolu

Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Mondros Mütarekesi'nin ardından Türk milleti için yeni bir dönem başlamıştır. Milli Mücadele adı verilen bu dönemde Türk halkı, yaşanan işgallere ve haksızlıklara karşı büyük bir direniş ruhu göstermiştir (Kobal, 2002). Bunun yanı sıra halk, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde çıkan ayaklanmalar nedeniyle zor zamanlar geçirmiştir.

Bolu ve çevresinin; Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nin merkezi olan İstanbul'un ve milli mücadele döneminde de TBMM'nin açıldığı Ankara'nın güvenliği açısından son derece önemli bir bölgede bulunması, buna ilaveten ekonomik anlamda büyük bir zenginlik olan kömür rezervlerinin de bu bölgede olması, stratejik açıdan önemini artırmıştır (Evcin, 2013).

Bolu bölgesi, Osmanlı Devleti'nin paytahtı olan İstanbul ile TBMM'nin açıldığı Ankara arasında bulunan konumu itibariyle milli mücadele döneminde stratejik bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle Gazi Mustafa Kemal tarafından bölgeye hususi bir önem verildiği görülmektedir (Evcin, 2013).

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da başlayan Milli Mücadele faaliyetlerine Bolu halkı da gereken desteği göstermiş, cemiyetler kurulmuş, yapılan haksız işgaller çıkarılan gazetelerle tüm Anadolu'ya duyurulmuş, halk protesto mitingleri düzenlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Bolu ile ilişkileri ise Erzurum kongresi sırasında başlamıştır. 23 Temmuz 1919 Erzurum'da ve 4 Eylül 1919 Sivas'ta toplanan milli

kongrelere ait metinler telgraf yoluyla Bolu mutasarrıflığına ulaştırılmış, Sivas'tan birçok talimat mutasarrıf Ali Haydar Bey'e ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne iletilmiştir. Damat Ferit Paşa ile olan bağlantının kesilmesi de Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir (Konukçu, 2002).

Bolu'nun Milli Mücadele yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya geçişlerde kullanılan belli başlı bölgelerden biri olduğu görülmektedir. Sivas Kongresi'nin ardından Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmalarıyla Ali Rıza Paşa hükümeti ile Amasya protokolü üzerinde anlaşma sağlanmış ve İstanbul'da Mebusan Meclisi açılmıştır. Meclisten "Misak-ı Milli" kararlarının çıkmasını hazmedemeyen İtilaf Devletleri mebusları tutuklamaya başlamışlardır. Bunun üzerine İtilaf Devletlerinin denetiminden uzakta Ankara'da yeni bir meclis açılmasına karar verilmiştir. Bu karardan sonra İstanbul'dan Ankara'ya geçişler başlamış, bu geçişlerde mebusların yanı sıra aydınlar ve rütbeli askerlerde yer almıştır (Evcin, 2013). Milli mücadeleye katılmak üzere; pek çok heyet, İzmit, Adapazarı, Düzce, Bolu, Seben ve Nallıhan yollarını kullanarak Ankara'ya ulaşmıştır (Özkaya, 1988). Ayrıca Bolu, Düzce-Akçakoca üzerinden Karadeniz'e, Hendek-Adapazarı yolu ile İstanbul'a, Gerede-Çerkeş-Çankırı vasıtasıyla Kastamonu'ya ulaşır. Göynük-Taraklı aracılığıyla Geyve Boğazına, Yeniçağa ayırımından Zonguldak'a uzanan Bolu'nun, Çarşamba-Mudurnu üzerinden de Ankara'ya bağlantıları bulunmaktadır (Çağlar, 1996). Bu yüzden bölge her iki taraf içinde önem arz etmektedir.

Bolu'da Milli Mücadele döneminden bahsederken bölgede çıkan isyanlara da değinmek gerekir. Milli Mücadele'nin geleceğini tehlikeye atan ve büyük can kayıplarına yol açan bu ayaklanmaların başlıcaları Ali Batı, Bozkır (Konya), Anzavur, Düzce, Yozgat, Milli Aşireti, Pontus ve Koçgiri ayaklanmalarıdır. Bu ayaklanmaların büyük bölümü, İstanbul'da bulunan Damat Ferit Paşa hükümetinin Milli Mücadele aleyhinde yaptığı propagandalardan kaynaklanıyordu. Düzce'de başlayan isyanlar Bolu'da da kendini hissettirmiştir. Mondros anlaşmasının sonrasında yaşanan işgal süreciyle başlayan ve Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde tüm Anadolu'ya yayılan direnişin milli Mücadele'ye dönüşmesi, Anadolu'da emperyalist amaçları bulunan İtilaf Devletleri'ni tedirgin ettiği gibi bu devletlerle uyumlu bir politika izleyen Osmanlı yönetimini de aynı

miktarda tedirgin etmiştir (Yetim, 2011). Bu sebeple bölgede yaşayan halkı kışkırtarak çeşitli isyanlar çıkarmışlardır.

### 3.3.1. Birinci Düzce İsyanı

Siyasi ve etnik içeriğe sahip olan birinci düzce ayaklanması, bölgede yaşayan Çerkezlerin sarayla yakın ilişkilere sahip olmaları neticesinde, milli mücadeleye karşı bir tavır almalarına neden olmuştur. Ayrıca İstanbul hükümetinin burada yaşayan Çerkez ve Abazaları Milli Mücadele'ye karşı kışkırtmaları da etkili olmuştur (Turan, 2004).

Milli Mücadele'de ilk aşamada bu ayaklanmalara karşı yerel unsurlardan oluşan ve çete reislerinin önderliğinde gayri nizami gruplar halinde çarpışan Kuvay-i Milliye birlikleriyle mücadele edilmiştir. Her biri değişik risk ve zorluklar içeren, ilaveten memleketin hemen her bölgesinde ortaya çıkan bu ayaklanmaların bazıları, Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara'ya yakınlığı dolayısıyla büyük önem taşımaktadırlar. Bu ayaklanmalar nedeniyle yok olma noktasına gelen devlet otoritesi sonucu halk, artan eşkıyalık gibi sorunlar karşısında daha da zor durumda kalmıştır. Bu türden olumsuzlukların yaşandığı önemli bölgelerden birisi de milli mücadele döneminde adeta Ankara ile İstanbul arasında sıkışıp kalan ve bunun ağır bedelini ödeyen Düzce ve çevresi olmuştur (Yetim, 2011).

İstanbul hükümeti ile İngilizlerin bölgede başlattıkları kışkırtmalar sonucu başlayan Milli Mücadele karşıtı hareketleri 13 Nisan 1920'de Düzce'de halkın merkez karakolunu basmasıyla başlamıştır (Özkök, 1971). Ömer Efendi Köyü'nde toplanan Çerkez ve Abazalar burada bulunan askeri birliği etkisiz hale getirerek Düzce'ye hakim olmuşlar, ayaklanmanın öncülerinden olan Berzeg Sefer'i de kaymakamlığa getirmişlerdir. İsyan kısa süre içerisinde Bolu, Hendek, Adapazarı ve Safranbolu'ya yayılmıştır (Turan, 2004). Düzce'de başlayan isyanın çok geçmeden Bolu ve Gerede'ye sıçraması İtilaf Devletleri ve İstanbul hükümeti yanlısı asilere Ankara yolunu açmıştır. İsyanı yayan asiler Milli Mücadele'nin merkez noktası olan Ankara'yı tehdit etmiş, Mustafa Kemal Paşa'da isyanı bastırmak için birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştır



(Üstünel, 2010). Düzce ve Bolu çevresinde başlayan bu isyan hareketlerini bastırmak üzere Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle bir nasihat heyeti kurulmuştur. Üyeleri ise; Hüsrev Bey (Gerede), Osman Nuri Bey ( Özgen), Mehmet Fuat Bey (Umay), Mehmet Şükrü Bey (Gülezer)' dir. Fuat Bey'in Bolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin başkanlığını yapması, Şükrü Bey'in de Dertli Gazetesi'nin sahipliğini yapması heyete seçilmelerinde etkili olmuştur. Çünkü isyan bölgesinden meclise geldikleri için halk üzerinde etkili olacakları düşünülmüştür (Üstünel, 2010). Ancak gönderilen nasihat heyeti üyelerinden Sait ve Kazım Beyler isyancılar tarafından öldürülmüştür (Esengin, 1975).

Ali Fuat Bey ve Refet Bele de ayaklanmayı bastırmakla görevlendirilmiştir (Kobal, 2002). Ayrıca Çerkez Ethem ve kuvvetleri isyan hareketinin bastırılmasında öne çıkan isimlerden biri olmuştur. Ali Fuat Paşa'dan aldıkları emir üzerine Çerkez Ethem ve kuvvetleri önce Sakarya ve Adapazarı'na, sonrasında Düzce'ye yürümüş, buradaki isyancıları bertaraf etmiştir. Böylelikle bölgede çıkan ilk isyan hareketi bu şekilde sonlandırılmıştır (Evcin, 2013).

İsyanlar sırasında elinde fazla bir kuvvet olmadığı için zor durumda kalan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Düzce-Bolu çevresindeki isyanları bastırması tüm yurttan sevinçle karşılandı (Özkök, 1971)

### 3.3.2. İkinci Düzce İsyanı

Düzce 'de çıkan ilk isyanın bastırılmasından sonra Çerkez Ethem ve kuvvetleri Yozgat'ta çıkan isyanı bastırmakla görevlendirilmişti. Düzenli birliklerin de Yunanlıların başlattığı taarruzu engellemek üzere gönderilmesi, Düzce'deki kuvvetlerin azalmasına neden olmuş, bu da yeni bir isyana ortam hazırlamıştır. Bu defa ayaklanan Çerkez ve Abazaların düşünceleri, Hendek'i almak, İzmit ile bağlantı sağlayıp Yunanlılarla birleşmek ve geleceklerini millî kuvvetlerden kurtarıp, garanti altına almaktır. 8 Ağustos'ta Düzce'yi ele geçirmeyi başaran asilerin üzerine Ankara, Eskişehir, Bilecik ve

Uşak'tan takviye birlikler gönderilince yok edileceklerini anlayan asiler hareketlerine son vermişlerdir (Kobal, 2002).

Düzce'den Bolu'ya ilerleyen asilerin Bolu'ya girmelerine engel olmak için Nazım Bey Ankara'dan yardım istemiş fakat yardımın gelmesini beklemeden kendisi Bolu Dağı'nda bir müdafaa hattı kurmuştur. Ancak Ankara'dan gelecek olan yardımın gecikmesi ve askerlerin sürekli kaçması sebebiyle Nazım Bey çekilme kararı almıştır. 9 Ağustos'ta Miralay İsmet Bey'in emriyle, acemi erleri, Maraş ve Erzurum çetelerini yanına alan Şerif Bey Ankara'dan hareket etmiş ve 11 Ağustos'ta Mudurnu'ya gelmiştir. Burada Binbaşı Nazım Bey'in emrine giren Şerif Bey ve askeri Nazım Bey'in emriyle Bolu'ya hareket etmiştir. Bolu'nun güneyinden Şerif Bey'in askerlerinin geldiğini gören asiler hemen Bolu'yu terk ettiler. Şerif Bey böylece büyük bir çatışma yaşanmadan Bolu'ya girmiş oldu (Özkök, 1971)

Düzce'deki asiler ise askeri kuvvetlerin artmasıyla ve Ali Fuat Paşa'nın Abaza liderleriyle görüşmeleri doğrultusunda başlattıkları bu hareketi devam ettiremeyeceklerini anladılar. Böylece başlayan bu isyan hareketi 23 Eylül 1920'de bir anlaşma sonucunda daha fazla büyümeden engellenmiş oldu (Budak, 1995). Düzce isyanının da bastırılmasından sonra isyanın elebaşları cezalandırılmış, büyük millet meclisi kuvvetlerine katılanlar affedilmiş ve içlerinde işe yarar olanlar bir takım hizmetlere yerleştirilmişlerdir. Bolu halkı da ikinci defa Bolu'da çıkarılan bu isyana katılmayarak Milli Mücadele'nin ve Büyük Millet Meclisi'nin yanında olduğunu göstermiş ve halkın yararına çalışan subaylar aracılığıyla memleketin kurtarılabilirliğini de anlamıştır (Özkök, 1971).

Bolu'da BMM ve hükümetine karşı çıkarılan isyanların nedeni İtilaf Devletleri'nin ve İstanbul Hükümeti'nin Kuvay-ı Milliye karşıtı politikalarının yanı sıra bölgede yaşayan halkın etnik yapısına dayandırılabilir. Özellikle Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Bolu Livasına Rumeli, Doğu Anadolu, Kafkasya ve Doğu Karadeniz'den göçler olmuş, Tatar, Ahıska, Laz, Çerkez ve Abazalardan oluşan

kozmpolit bir nüfus yapısı ortaya çıkmıştır (Konukçu, 1998). Buna ilaveten Bolu'daki ayaklanmalar İngilizler ve İtilaf Devletleri'nin desteklediği İstanbul Hükümeti ile Ankara Hükümeti arasındaki hakimiyet mücadelesi anlamına gelmektedir. Ankara Hükümeti, Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara'yı güvenlik çemberine almak isterken İstanbul Hükümeti de bölgede kaybettiği otoritesini yeniden kurmak ve doğuya doğru ilerlemek istemektedir. Bölge bu bakımdan her iki taraf için de stratejik bir öneme sahiptir (Evcin, 2013)

#### 3.4. Bolu'da Düzenlenen Mitingler

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktktan sonra milli teşkilatlanmanın gerçekleşmesi gerektiğini düşünerek bütün kolordu kumandanlarına ve valilere bir tebliğ göndermiştir. 28 Mayıs 1919 tarihli bu tebliğinde İzmir ve onu takip eden Manisa ve Aydın'da yapılan işgallere ve haksızlıklara karşı halkın bir tepki göstermediğine değinmiştir. Yapılan bu işgallere sessiz kalınmaması gerektiğini, mitingler düzenleyerek işgallerin protesto edilmesini, ilaveten büyük devletlerin temsilcileriyle Bab-ı Ali'ye telgraflar çekilmesini istemiştir (Nutuk, 2015). Türk milleti de Mustafa Kemal'in bu isteği doğrultusunda Anadolu'nun her köşesinde işgalleri protesto etmek, halka ve cephedeki askerlere moral vermek için mitingler düzenlemiştir (Evcin, 2013)

İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi'nden sonra mütarekenin 7 ve 12. Maddelerine dayanarak Anadolu'nun birçok bölgesinde işgal hareketlerinde bulundular. Türk milleti de bu işgallere tepki olarak ülkenin her köşesinde protesto mitingleri düzenlemiştir. İzmir, İstanbul, Maraş'ın işgali gibi sayısı daha da çok artan konular üzerinde mitingler ve toplantılar yapılmıştır. Yapılan miting ve toplantıların sonunda bazı kararlar alınmış ve bu kararlar telgraf yoluyla ilgili makamlara iletilmiştir. Ayrıca bazı makamlara da protesto telgrafları çekilmiştir (Şahingöz, 2002).

Mitingler sadece bazı hadiselere tepki olarak ortaya çıkmamış, aynı zamanda milli ruhun ve birlik beraberliğin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu mitinglerin yapılmasının en önemli sebebi halkı gelişen olaylara karşı bilgilendirmek ve teşkilatlandırmaktır. Mitingler sayesinde halk aydınlatılıyor ve moral kazanıyordu. Aynı zamanda Türk milletine yapılan haksızlıklar dünya kamuoyuna duyuruluyordu (Şahingöz, 2002 ).

Bolu'da düzenlenen mitingler Anadolu'nun diğer bölgelerinde düzenlenen mitinglerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca düzenlenen bu mitingler, coğrafi konumu itibariyle İstanbul'dan gelen etkilere açık bir bölgede yer almasına rağmen Bolu halkının seçimini TBMM ve Mustafa Kemal Paşa'dan yana yaptığının önemli bir kanıtıdır (Evcin, 2013).

#### 3.4.1. İzmir'in İşgaline Karşı Düzenlenen Mitingler

İzmir, Mondros Mütarekesi'nin maddelerine aykırı olarak 15 Mayıs 1919'da işgal edilmiş ve işgal sırasında Türk milletinin milli duygularına zarar veren çok fazla olay yaşanmıştır. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da, Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, Türk halkı tarafından nefret ve öfkeyle karşılanmış, işgale karşı tepki olarak her yerde milli cemiyetler ve Kuvay-i Milliye teşkilatları kurulmuş, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden, işgalin kaldırılması için çok sayıda telgraflar çekilmişti. Avrupalı yazarlara göre ise, eğer Yunanlılar İzmir'e çıkmasalardı, Anadolu bu kadar çabuk ve disiplinli bir şekilde teşkilatlanamazdı (Evcin, 2011).

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra, Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi Bolu'da da yapılan zulmü ve haksızlıkları duyurabilmek için çeşitli mitingler düzenlenmiştir (Evcin, 2013). Bolu'da 18 Mayıs 1919'da belediye reisi Mehmet Bey'in öncülüğünde bir miting düzenlenmiş, mitingin hemen ardından da İstanbul'daki İtilaf

Devletleri'nin temsilcileriyle İstanbul Hükümeti'ne telgraf çekilmiştir. Söz konusu telgrafta kendilerini adaletin temsilcileri olarak adlandıran İtilaf Devletleri'nin İzmir'in haksız bir şekilde işgal edilmesine sessiz kalmasına değinilmiş, İzmir'in ve işgale uğrayan diğer Anadolu topraklarının kurtarılması için Bolu halkının mücadele etmekten çekinmeyeceği ifade edilmiştir (Evcin, 2013). Söz konusu telgrafta Wilson prensiplerine atıfta bulunularak, kendilerini insaniyet ve adalet temsilcisi olarak adlandıran İtilâf Devletleri'nin İzmir'in haksız bir şekilde işgaline sessiz kalmalarının anlaşılabilir olduğu, İzmir'in ve işgal edilen diğer Anadolu topraklarının kurtarılması ve selameti için Bolu halkının mücadeleye girişmekten ve kanını akıtmaktan çekinmeyeceği açıkça ifade edilmiştir (Evcin, 2011).

Yapılan mitinglerde ve çekilen telgraflar aracılığıyla sadece itilaf devletlerinin değil, İstanbul Hükümeti'nin de dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Bolu halkı düzenlediği mitingler vasıtasıyla İzmir'in ve işgale uğrayan diğer şehirlerin kurtarılması için elinden gelen tüm çabayı göstereceğini ve her türlü hazır olduğunu göstermiştir (Evcin, 2011).

### 3.4.2. Maraş'ın İşgaline Karşı Düzenlenen Mitingler

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile Osmanlı Devleti fiilen savaşı bitirmiş oluyordu. Bundan sonra İtilâf Devletleri ile yapılacak olan bir sulh antlaşmasıyla, Türkiye'nin geleceği tayin edilmiş olacaktı. Mütarekenin yapılması ile Osmanlı ülkelerinden hiçbirisinin işgal edilemeyeceği ve mütareke tarihinden itibaren ileri hatların "mütareke hattı" olarak kabul edileceğine inanılıyordu. Mütareke, Osmanlı devleti ile itilâf devletleri arasındaki düşmanlığa son veren bir mukavele sayılıyordu. Ancak, itilâf devletleri bu durumdan faydalanarak sonunda kârlı çıkmanın yollarını arıyorlardı. Mütarekenin hemen akabinde, mütareke şartlarını istedikleri gibi anlamlandırarak Osmanlı memleketini yavaş yavaş işgale başladılar (Şahingöz, 2002).

İtilâf Devletleri'nin sömürge yolları üzerinde bulunan ve zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Ortadoğu'ya yakın stratejik konumu ile dikkat çeken Urfa, Antep ve Maraş şehirleri Mondros Mütarekesi'nin işgallere zemin hazırlayan 7. Maddesi sebep gösterilerek İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Ancak ilerleyen süreç içinde İngilizler, dikkatini Ortadoğu petrollerine çevirmiş ve bu bölgedeki Fransız emellerini dizginlemek istediği için 15 Eylül 1919'da imzaladıkları Suriye anlaşması gereğince söz konusu şehirleri Fransızlara bırakmışlardır (Yalçın ve Diğerleri, 2000). Böylelikle Fransızlar Osmanlı Devleti'ne karşı birçok kez isyan eden ve Türklere karşı büyük bir husumet besleyen Ermeniler ile takviye ettikleri kuvvetleriyle Urfa, Antep ve Maraş halkına karşı planlı bir saldırı ve katliam hareketine girişmişler ve Anadolu'nun güneydoğusunda hâkimiyet kurmak istemişlerdir. Bu gelişmeler karşısında bölge halkı canını, malını ve en önemlisi namusunu korumak amacıyla Fransız ve Ermeni kuvvetleriyle mücadeleye girişmiştir (Evcin, 2011).

Söz konusu işgal hadiseleri nedeniyle Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Bolu'da da protesto mitingleri düzenlenmiştir. Bolu'da 31 Ocak 1920 tarihinde Bolu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti'nin öncülüğünde, Fransızların ve Ermenilerin Maraş'ta başlattıkları işgal hareketlerini ve yaptıkları zulümleri kınayan büyük bir miting düzenlenmiştir. Ayrıca miting esnasında yapılan bu işgallere son vermesi için İtilaf Devletleri'ne ve İstanbul Hükümeti'ne telgraflar çekilmiştir. Bunun akabinde Bolulular Maraş'taki kardeşlerini gönderilmek üzere yardım toplamışlardır. Bolu halkı, düzenledikleri mitinglerle Maraş'ı işgal eden Fransızları, Ermenileri ve Türk milletinin uğradığı mezalime göz yuman İstanbul Hükümeti'ni kınamış, söz konusu işgallere karşı bolu halkının Maraşlıların yanında olduğunu göstermiştir (Evcin, 2013).

### 3.4.3. Türk Ordusuna Şükran Mitingi

Bolu'da İzmir ve Maraş'ın işgallerine tepki olarak düzenlenen mitinglerin yanı sıra Edirne'nin işgaline karşı ve Türk ordusuna selam ve şükran mitingleri de düzenlenmiştir. 22 Ağustos 1921'de Bolu halkının selam ve şükranlarını Türk Ordusuna

iletmek için bir miting düzenlenmiştir. Ayrıca mitingde Türk ordusuna şükran ve selamın yanı sıra orduya hediye edilmek üzere 1000 kıyye tütün, 1200 paket sigara, 10.000 adet sigara kağıdı, 5.000 iğne, 5.000 mektupluk zarf ve 5.000 iğne alındığı halka duyurulmuştur. Miting sonunda Büyük Millet Meclisi'ne gönderilmek üzere bir telgraf yazılması da kararlaştırılmıştır (Evcin, 2013).

Bolu şehri, havalisinde çıkan isyanlar sebebiyle zor günler geçirse de, düzenlenen mitingler ve orduya yapılan yardımlarla aslında Milli Mücadelenin ve Ankara Hükümeti'nin yanında olduğunu her fırsatta göstermiştir. Mitingler, millî birlik ve beraberliğin şahlandığı gösteri yerleri olmuştur. Mitingler sayesinde Bolu halkının millî mücadeleye olan katılımı artmıştır. Ayrıca isyanların bıraktığı kötü izleri silmiş ve millî ruhun ve heyecanın oluşturulmasında da etkili olmuştur.

### 3.5. Edirne'nin İşgalini Protesto Mitingi

Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgalinin 2. yılı olan 25 Temmuz 1922'de Bolu belediye meydanında işgali kınayan ve protesto eden büyük bir miting düzenlenmiştir. Söz konusu mitingde Anadolu'yu işgal eden düşmanın ülke sınırlarından çıkarılana kadar mücadeleye devam edileceği vurgulanmıştır. Aynı zamanda Dertli gazetesi de mitingi sayfalarına taşımış, hem miting hakkında bilgiler vermiş hem de yapılan işgalin unutulmaması için halka telkinlerde bulunmuştur (Evcin, 2013). Bu gelişmeler, Bolu halkının milli bilincinin yüksek olduğunu ve vatanın kurtarılması için halkın büyük çaba içinde olduğunu göstermektedir. Halk bu mitingler aracılığıyla Türk milletinin mücadelesini dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır.

İşgaller üzerine yapılan mitinglerle halk her tarafta, taarruza uğrayan vatanın kurtarılması için bir mücadeleye girişmiştir. Bu mücadele Ankara'da milli meclisin açılışından sonra kurulan düzenli ordu birliklerine kadar devam etmiştir. Bu miting ve

protesto hareketlerinden mahalli cemiyetler kurulmuş, buradan da Erzurum, Balıkesir ve Sivas kongreleri doğmuştur (Şahingöz, 2002).

### 3.6. Bolu'da Kurulan Cemiyetler

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra Trakya ve Anadolu'da birçok şehir işgale uğramıştı. Bu işgallere karşı halkın sessiz kalmasını istemeyen Mustafa Kemal Paşa, milli teşkilatlanmanın gerçekleştirilmesi için kolordu kumandanlarına ve valilere bir tebliğ göndermiş, tebliğ doğrultusunda, Anadolu'da cemiyetler kurulmaya başlamıştır (Nutuk, 2015). Müdafaa-i Hukuk, Muhafaza-ı Hukuk ve Redd-i İlhak adlarıyla kurulan yerel direniş cemiyetleri aracılığıyla halk, işgalleri protesto eden mitingler düzenlemiş, telgraflar çekmiş, basın-yayın faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu cemiyetler kuruldukları bölgenin kurtuluşunu hedeflemiş, ayrıca Kuvay-ı Milliye'ye asker toplamışlardır (Kılıç, 2011). Kurulan bu cemiyetler Sivas Kongresi'nden sonra ise Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleştirilmiştir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri önceleri tarih ve nüfus üstünlüğü haklarına dayanarak propaganda yoluyla buldukları bölgelerin kurtuluşunu hedeflemişlerdir. Genel olarak silahlı mücadeleyi değil propaganda ve basın yoluyla seslerini ülke ve dünya kamuoyunu duyurmaya çalışmışlardır (Güner, 2002)

Milli Mücadele'nin en önemli noktalarından birisi, halkın cemiyetler etrafında örgütlenerek haklarını savunmaya başlaması ve kendi kaderlerini kendileri tayin etmek istemeleridir (Güner, 2002). Bu çerçevede halk, kurulan cemiyetler vasıtasıyla bağımsızlık düşüncesini tüm dünyaya duyurmaya çalışmıştır. Bolu'da da halk sesini cemiyetler vasıtasıyla duyurmaya çalışmış, düzenledikleri etkinlikler ve yardım kampanyalarıyla da gerek maddi gerekse manevi anlamda milli Mücadele'ye olan desteklerini göstermişlerdir.



### 3.6.1. Bolu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti

Bolu Müdafaa-İ Hukuk teşkilatlanması ilk olarak Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Gerede'de görülmüştür. Bolu merkezde ise Mithat Kemal Bey'in çalışmalarıyla Redd-İ İlhak Cemiyeti kurulmuş, daha sonra bu cemiyetin adı Bolu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti olarak değiştirilmiştir (Çağlar, 1990).

Mustafa Kemal Paşa'nın önerisiyle Bolu hükümet tabibi Doktor Fuad (Umay) Bey Bolu'da Müdâfaa-i Hukuk cemiyeti çalışmalarını yürütmekle görevlendirilmiştir. Doktor Fuad Bey'in başkanlığını yaptığı Bolu Müdâfaa-İ Hukuk Cemiyeti Mithat Kemal Bey, Tahir (Hitit) Bey, İlyaszade Hakkı Efendi, Kepekçizade Tevfik Efendi, Müftü Ahmet Efendi, Ahmet Recai Efendi, Şeyh Nurettin Efendi, Hafız Arif Efendi, Hacı Durmuşzade Mehmet Efendi tarafından oluşturulmuştur (Sarı, 1995).

Dr. Fuad Bey başkanlığında kurulan Bolu Müdâfaa-İ Hukuk Cemiyeti, Mustafa Kemal Paşa'nın yönlendirmeleriyle Kuva-Yı Milliye yararına önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Cemiyet adına başkan Dr. Fuad Bey bölge hakkındaki gelişmeleri gönderdiği raporlarla Mustafa Kemal Paşa'ya iletmış ilçelerdeki Müdâfaa-İ Hukuk Cemiyetlerinin teşkilatlanmasına da öncülük etmiştir (Akın, 2000).

Bolu Milli Mücadele açısından daima stratejik bir konuma sahip olmuştur. Öyle ki, İstanbul'dan TBMM'nin açılışına katılmak üzere Ankara'ya gitmek için yola çıkan Celaleddin Arif, Kırşehir Mebusu Rıza, Yozgat Mebusu Reşit, Binbaşı Saffet, Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya, Miralay İsmet, Mülazım-I Evvel Abdurrahman, Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Beylerden oluşan bir heyet Bolu üzerinden Ankara'ya geçmiştir. Milli Mücadele açısından son derece önemli olan bu heyetin korunması için, Mustafa Kemal Paşa, Bolu Valisi Ali Haydar Bey ile Bolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bir telgraf

çekmiştir (Özkaya, 1988). Görüldüğü üzere Bolu'nun ve bulunduğu bölgenin güvenliği Bolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti tarafından sağlanmıştır.

Bolu ve çevresinde 1920 yılı içerisinde baş gösteren iki önemli ayaklanma hareketi sonrasında, bölgedeki kargaşadan faydalanan Yunanlılar, İngilizler ve Fransızlar bölgeyi tehdit etmeye başladılar. Oluşan bu tehlikeli ortama rağmen müdafaa-i hukuk çalışmaları hızlı ve etkili bir biçimde devam etmiştir (Evcin, 2013).

Bolu merkezindeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bölgedeki teşkilatlanmanın merkezi oluşturmuş, kazalarda açılan cemiyetlerde herhangi bir sorun olmadığı müddetçe buradaki merkezden yönetilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ehemmiyet hissettiği konularda bölgedeki cemiyetler ile bizzat yazışma yapmış ve direk olarak talimatlar vermiştir. Cemiyetlerin öncülüğünde düzenlenen mitinglerde, İtilaf Devletleri'nin haksız işgali ve yapılan katliamlar protesto edilmiş, Türk milletinin sömürgeci güçlere boyun eğmeyeceği dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Kuvay-i Milliye'ye destek veren cemiyetler aynı zamanda gönüllülük esasına dayalı silahlı birlikler oluşturmuş, gerek bölgedeki asayişin sağlanması, gerekse Batı Cephesi'nin askeri açıdan desteklenmesi konusunda önemli görevler üstlenmiş ve yerine getirmişlerdir. İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgaliyle vatanseverlerin Anadolu'ya geçişlerinde güvenliklerinin sağlanması ve bölge üzerinden Batı Cephesi'ni desteklemek üzere yapılan asker ve mühimmat sevkiyatında da bu cemiyetler etkin bir şekilde görev almışlardır (Evcin, 2012).

### 3.6.2. Bolu Müdafaa-i Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti

Anadolu kadınının Milli Mücadele'ye verdiği destek farklı şekillerde olmuştur. Milli Mücadele döneminde işgal altında bulunan Anadolu topraklarının kurtuluşu için Türk kadını da hem cephede hem de cephe gerisinde gereken desteği göstermiştir. Bir kısmı mitingler yoluyla, milli mücadele ruhunu Anadolu'ya yaymaya çalışırken, bir kısmı da cemiyetler kurarak örgütlenmiştir. Bazı kadınlar, cephedeki askere, cephane, yiyecek,

içecek temini, yaralı askerlerin bakımı gibi konularda destek olurken, bazıları da bizzat savaşa dâhil olarak vatani için savaşmıştır (Sarıçoban, 2017). Milli Mücadele döneminde kadın faaliyetleri arasında en kapsamlısı halkı bilinçlendirip Kuvay-i Milliye ruhunu yaymak amacıyla kurulan cemiyetlerdir. Kadınlar Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Hanımlar Cemiyeti, Muallimeler Cemiyeti ve Anadolu Kadınları Müdadaa-i Vatan Cemiyeti çatısı altında örgütlenmişlerdir. Cemiyetler vasıtasıyla hem halkın bilinçlenmesini sağlanmışlar hem de kermes, konser gibi faaliyetlerle ordu için para toplamışlardır (Özdemir, 2011). Merkezi Sivas'ta olan Anadolu kadınları Müdafaa-I Vatan Cemiyeti, Sivas valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Hanım öncülüğünde 5 Kasım 1919 Cuma günü, Numune Kız Mektebi'nde toplanan Sivas'ın ileri gelen ailelerinin kadınları tarafından, ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığı için çalışmak üzere kurulmuştur ( İnan, 1976).

Mustafa Kemal Paşa'nın teşvikleri sonucunda Sivas'ta 18 Aralık 1919'da tarihli bildiri ile Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kurulmuştur. Bolu'da yaşayan kadınlar işgaller karşısında tepkilerini göstermek ve aynı zamanda Milli Mücadele'ye destek sağlamak için Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin bir şubesi olarak Bolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Bu cemiyetler Anadolu kadınının işgaller karşısındaki tutumu ve Milli Mücadele'ye verdiği destek dolayısıyla büyük önem taşımaktadır (Özdemir, 2011).

Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ve ilçelerdeki şubelerinin dışında Kuvay-i Milliye'nin bölgedeki temsilciliğini yürüten diğer cemiyetlerden en önemlisi, Bolu Müdafaa-İ Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti'dir. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması için faaliyetler yürütmek üzere 9 Aralık 1919'da kurulan Anadolu Kadınları Müdafaa-İ Vatan Cemiyeti'nin Bolu şubesi de 6 Şubat 1920'de kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Cemiyet, ismine gazi kelimesini de ekleyerek Bolu Müdafaa-i Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti adına pek çok yardım faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Birçok defa cemiyeti tarafından askeri başarıların ardından mevlitler okutulmuş ve teberrularda bulunulmuştur. Dönemin Bolu valisi Halil (Türkmen) Bey ve eşinin de desteğiyle kermesler düzenlenerek Milli Mücadele'ye Bolu bölgesinden maddi yardımlarda bulunulması

sağlanmıştır. Ayrıca yapılan toplantılarda bolu halkının milli mücadele bilincinin artırılmasında önemli rol oynamışlardır (Baykal, 1986; akt. Kılıç, 2011).

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin bir şubesi olarak kurulan Bolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin kuruluşunda kimlerin yer aldığı ve yönetim faaliyetlerini kimlerin yürüttüğü ile ilgili bir bilgi yoktur. Cemiyet faaliyetlerinde kurucusu ve üyelerinin isimlerini kullanmamış, yazışmalarda sadece cemiyetin adını kullanmışlardır. Dönemin basınında da cemiyet başkanı ve üyelerin isimleri ile ilgili bir bilgi yoktur (Özdemir, 2011). Cemiyet, amaçlarına uygun olarak, halkı maddi ve manevi yönden desteklemeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Örneğin 17 Temmuz 1920 günü şehitlerin ruhuna bağışlanmak üzere bir mevlit okutulmuştur (Bolu, 15 Temmuz 1920, no:310; akt. Evcin, 2013).

Bolu kadınlarının Milli Mücadele'ye destek sağlamak için bir cemiyet etrafında örgütlenmeleri ve cemiyet faaliyetlerine gösterdikleri ilgi, milli birlik beraberliğin sağlanması ve kamuoyu oluşturulmasında etkili olmuştur. Bolu'nun Milli Mücadele'ye olan desteğini ve inancı göstermek açısından cemiyetlerin gerçekleştirdikleri bu faaliyetler büyük önem taşımaktadır (Özdemir, 2011).

Kadınların bu yıllardaki en önemli örgütlenme hareketi olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, ülkenin kurtarılmasıyla ilgili kararlar alması ve dönemin siyasi fikirlerini temsil eden bir teşkilat olmasının yanı sıra dönemin en büyük kadın hareketi olmasıyla da dikkat çekmiştir. Yer aldığı dönem içerisinde sadece vatani kurtarmayla ilgili amaçlara sahip olması nedeniyle kadın hakları mücadelesinde direkt olmasa da dolaylı yönden etkili olmuş, cumhuriyet döneminde kadın haklarıyla ilgili olarak mücadele eden birçok kadın cemiyetinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.

### 3.6.3. Bolu Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti

Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu'nun bulunduğu şartlar içinde öğretmenler de birtakım hizmetlerde bulunmuş ve Ankara'da "Muallim Ve Muallimeler Cemiyeti" adı ile bir cemiyet kurulmuştur (Çağlar, 1990).

Bunun üzerine Bolu öğretmenleri de halkı verilen mücadele hakkında aydınlatmak, Milli Mücadele'nin fikri yapısına katkı sağlamak ve Bolu ahalisine Kuvay-i Milliye'yi benimsetmek için 1920 yılının aralık ayında Ankara'daki Muallim Ve Muallimeler Cemiyeti'ne bağlı olarak Bolu Muallim Ve Muallimeler Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Cemiyet, kurulduğu dönemde çok fazla etkin olamamış ve kısa süre içinde kapanmış, ancak 1923 Mart ayında tekrar faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu cemiyet, bolu vilayetindeki muallimleri maarif hareketlerinden haberdar etmek, yazdıkları ilmi ve edebi yazılarla halkı aydınlatmak gibi amaçlarla "Altın Yaprak" ve "Yeşil Yaprak" adlarında eğitim dergileri çıkarmışlardır (Evcin, 2013). Görüldüğü üzere vatanın kurtuluşu yolunda Bolu'daki öğretmenlerimizde ellerini taşın altına koymuş, gereken neyse yapmaya hazır olduklarını bu vesile göstermişlerdir.

### 3.6.4. Bolu Hilal-i Ahmer Cemiyeti

Bolu'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşunun birinci dünya savaşı öncesinde gerçekleştiği bilinmektedir. Cemiyetle ilgili olarak ulaşılabilen en eski belge, Türk Kızılay Arşivi'nde 3 Şubat 1912 tarihli Gerede Hilâl-i Âhmer Şubesi'ne aittir. Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında bu şubeyi Bolu Merkez, Düzce, Mudurnu, Göynük, Zonguldak, Devrek, Bartın şubeleri takip etmiştir (Evcin, 2013). Milli Mücadele döneminde Bolu Hilal-i Ahmer Cemiyeti de 31 Aralık 1920'de yeniden bir oluşuma giderek faaliyet göstermeye başlamıştır. Belediye dairesinde yapılan seçim sonucunda Bolu Hilal-i Ahmet Cemiyeti Bolu heyet-i merkeziyesi oluşturulmuştur. Bolu belediye reisi İlyaszade Hafız Hakkı Efendi de seçilen üyeler arasında yer almıştır (Özdemir, 2011).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Bolu şubesi çalışmalarını ülke genelinde olduğu gibi hanımlar ve erkekler şubesi olarak ayrı ayrı sürdürmüştür ancak Bolu Hilal-i Ahmer Hanımlar şubesi erkek şubesine göre daha etkin olarak çalışmalarını devam ettirmiştir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti yararına yapılan etkinliklerde kadınlar öncülük etmiş ve yaptıkları bağışlarla ülkenin kurtuluş mücadelesinde erkeklerle yan yana olduklarını göstermişlerdir. Ayrıca Bolu Hilal-i Ahmer Cemiyeti dini toplantılar, müsamereler ve konserler vb. etkinlikler düzenleyerek hem halkı bilinçlendirmiş hem de yardım kampanyaları ve topladığı bağışlarla Milli Mücadele'ye büyük bir destek vermiştir (Özdemir, 2012). Yapılan bu yardım kampanyalarını geniş kitlelere duyurmak işi de basın yoluyla gerçekleşmiştir. O denem yayınlanan *Derdli*, Bolu gibi yerel gazetelerde cemiyetin faaliyetlerine yer verilmiştir. Bolu Gazetesi ordunun ihtiyaçlarının karşılanması konusunda büyük sıkıntılar çekildiği savaş yıllarında sütunlarında bu tür haber, duyuru ve çağrılara yer vererek halkı yapılacak yardımlar konusunda teşvik edici bir rol oynamıştır. Bolu Hilâl-i Âhmer Cemiyeti de savaş sırasında başarılı faaliyetleriyle dikkat çeken sosyal kuruluşlardan biri olmuştur. Bu cemiyetin çalışmaları da Bolu Gazetesi tarafından desteklenmiştir (Evcin, 2017).

### 3.7. Milli Mücadele'de Bolu Basını

Basın faaliyetleri, toplumların haberleşme ihtiyaçlarının giderilmesi, bilgilendirilmesi ve belirli hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi hususunda ciddi bir öneme sahiptir. Basın faaliyetlerinin takibi bir ülkedeki siyasi, idari, askerî, sosyal ve kültürel yapıyı anlamanın en hızlı ve güvenilir yollarından biridir. Milli Mücadele'nin örgütlenmesi döneminde basının, halkın bilinçlenmesine büyük katkısı olmuştur. Başlattığı mücadelede basının önemli bir unsur olduğunu bilen Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin başlarından itibaren gazetelerin faaliyetlerini önemsemiş, bir yandan milli hareketi örgütlerken diğer yandan da mücadelesini kamuoyuna duyurmada en önemli araç olarak basından faydalanmıştır (Özkaya, 1985; akt. Üstünel, 2010).

Anadolu'da milli mücadele yıllarında basın büyük zorluklarla gelişme göstermiş, gazeteler kağıt, mürekkep, matbaa harflerinin yok denecek kadar az olduğu bir dönemde zorlukla yayınlarına devam etmiştir. Bu imkânsızlıklar sebebiyle gazete ve dergilerin kimi zaman ambalaj kağıtlarına basıldığını, kimi zamanda boylarının küçüldüğünü, sayfa sayılarının azaldığı görülmektedir. Hatta gazetelerin eleman eksikliği sebebiyle yayınlarını devam ettiremediği, bunun yanında işgal altındaki bölgelerde çıkan gazetelerinde işgal makamları tarafından ağır baskılara maruz kaldığı bilinmektedir (Yılmaz, 1991).

I. Dünya Savaşı yıllarında ve milli mücadele döneminde, Bolu basın faaliyetlerinin oldukça hareketli olduğu görülmektedir. Özellikle Milli Mücadele yıllarında, Ankara-İstanbul arasında geçiş noktası olarak bilinen Bolu'ya, İstanbul Ve Ankara hükümetlerinin önem verdiği, yörede ciddi bir propaganda çalışması yürüttükleri görülmektedir. Ülkedeki siyasi gelişmelerin Bolu'da yayınlanan bülten ve bildirimlerde, gazete ve dergi sayfalarında görmek mümkündür.

Mutasarrıflık ve valilik döneminde Bolu'da yayın hayatı diğer yerlere göre ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Ali Haydar Bey zamanında kısa bir yayın hayatı olan ve Kuvay-i Milliye'ci harekete karşı olan, eski akabe kaymakamlarından Kadri Bey'in sahibi olduğu Kürsü-i Millet Gazetesi, bazı sebeplerden dolayı uzun ömürlü olmamış ve yayın hayatını sonlandırmak zorunda kalmıştır. Ancak Halil ve Fahreddin Bey'in idareciliği sırasında mali imkânsızlıklara rağmen, Bolu'nun haber açısından aydınlatılması ise Bolu, Derdli Ve Türkoğlu gazetelerince devam ettirilmiştir (Konukçu, 2006).

### 3.7.1. Bolu Gazetesi

İlk yayın hayatına 2 Ocak 1913 yılında başlamış olan Bolu Gazetesi, haftalık olarak yayınlanmış, Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele Ve Cumhuriyetin kuruluşunda

Bolu'nun aynası olarak 55 sene kesintisiz olarak yayın hayatına devam etmiştir (Bolu İl Yıllığı, 1967). Savaş yıllarında Osmanlı basının taşıyıcı unsurlarından birini teşkil eden Bolu Gazetesi bu zorlu süreçte halkı doğru ve güncel bilgilerle hızlı bir şekilde bilgilendirmeye yönelik bir habercilik anlayışı benimsemiştir. Bu kapsamda bölge insanının birlik ve beraberlik anlayışının kuvvetlendirilmesi ve hayat memmat mücadelesi içinde olan devletiyle ortak hedefler etrafında birleşmesi hususunda üstlendiği rol ile Türk basın tarihi açısından önem arz eden bir basın organı olmuştur. Gazete yerele dair önemli bilgi ve haberlere ek olarak ülkenin genel durumu ve devam eden savaş hakkında bilgiler vermiştir (Evcin, 2018). Ayrıca Bolu Gazetesi, o dönemde mutasarrıflığın resmi yayın organı olduğundan hükümet çevresinde meydana gelen olayları, merkeze gelen resmi, telgrafları sütunlarında yer vermekte, ayrıca mutasarrıflık ve valilikle ilgili bazı etkinlikleri de okuyucuya duyurmaktaydı. Bu bakımdan Milli Mücadele tarihi açısından önemlidir (Konukçu, 2006).

Resmi kimliği sebebiyle Bolu Gazetesi'nde belirgin bir yazar kadrosundan söz etmek mümkün değildir. Ancak doğrudan ismi verilerek yayımlanan makaleleri dikkate alınırsa bu konuda dikkat çeken isim Bolu Sultanisi tarih ve coğrafya muallimi Mehmed Zekai (Konrapa) Efendi olmuştur. Gazetenin Bolu merkezinde, kazalarında hatta Çaycuma ve Çarşamba gibi çeşitli nahiyelerinde görevli muhabirlerinin bulunduğu, bunun dışında kanun, nizam, talimat ve kararlara ilişkin bilgi ve haberlerin doğrudan İstanbul'daki devlet teşkilatından edinildiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde savaş içindeki gelişmeleri aktaran Harb Havadisleri Millî Ajansı'ndan alınan bilgilerin kaynağını da "Karargâh-ı Umûmî" oluşturmaktaydı. Bunlara ek olarak Bolu Gazetesi'nin sütunlarında, savaş sırasında Bolu livasındaki maarif kurumlarına ve bunların çalışmalarına ilişkin haberlere de yer verildiği görülmektedir (Evcin, 2018 ).

Savaş yıllarında ülke içinde önemli hizmetlerde bulunan Müdafaa-i Milliye, Hilâl-i Ahmer, Türk Ocağı ve Donanma Cemiyetleri ile Gürbüz ve Genç Dernekleri'nin Bolu livasında da teşkilatlandığı görülmektedir. Bu kuruluşların Bolu şubelerinin faaliyetleri, Bolu halkı için önemli olduğu kadar, bütün ülke için de önemlidir. Büyük bir çaba ve fedakârlıkla sürdürülen bu faaliyetlerle ilgili haberler Bolu gazetesinde yer bulmuş ve hatta Bolu Gazetesi aracılığıyla halk söz konusu çalışmaların



içinde bulunmaya davet edilmiştir. Yine savaş yıllarında orduya ve askerlere yardım faaliyetlerinde bulunan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ülke için önem arz eden kuruluşlardan biri olmuştur. Cemiyetin Bolu şubesi savaş yıllarında bölgeden toplanan yardım ve bağışları ordunun ihtiyaçlarını gidermek üzere ilgili yerlere göndermekteydi. Bolu Gazetesi de cemiyetin Bolu'daki faaliyetlerine geniş ölçüde yer vererek ve duyurularını yayımlayarak cemiyetin çalışmalarına destek vermiştir (Evcin, 2018).

Bilgi edinme hususunda imkânlarının kısıtlı olduğu söz konusu dönemde Bolu Gazetesi'nin ciddi bir boşluğu doldurduğunu söylemek mümkündür. Hem cepheden gelen haberleri halka duyurması ve onları bu konuda aydınlatması itibariyle, hem de şehirdeki faaliyetlerle ilgili halka duyurular yapması bakımından Bolu için önem arz eden gazetelerden biri olmuştur.

### 3.7.2. Derdli Gazetesi

Bolulu şair Aşık Derdli'nin adına 1919 yılında Bolu mebusu Şükrü Gülez tarafından yayın hayatına başlamış, yaklaşık 10 sene devam etmiştir (Bolu İl Yıllığı, 1967). Derdli, İstanbul'a yakın mesafede bulunan Bolu'da yayınlanan Anadolu gazetelerinden biridir. Bu gazete Milli Mücadele'nin karanlık günlerinde Anadolu'nun ihtiyaç duyduğu siyasi ve ilmi haberlere karşı açılan bir pencere olmuştur. Bu sebeple Bolu'nun önemli gazetelerinden biri olarak tarihimizde önemli bir tutmuştur (Yılmaz, 1991).

Bolu'nun ileri gelen ailelerinden Gülezlerden Şükrü Bey 15 Ağustos 1919'da yayınlamaya başladığı Kuvay-i Milliye, ardından TBMM'nin yolunda hareket eden gazetesine Derdli adını vermiştir. Mutasarrıf Ali Haydar Bey zamanında yayınlanmaya başlamış, siyasi, mizahi ve edebi konulara yer vermiştir. Halil ve Ahmed Fahreddin Beylerin yöneticiliklerindeki siyasi, askeri ve sosyal gelişmeler okuyucuya aktarılmış, buna ilaveten yayınlarında Mustafa Kemal ve savaşlardaki gelişmelere de yer verilmiştir

(Konukçu, 2006). Haberlerini Anadolu Ajansı ve kendi muhabirlerinin dışında, İstanbul gazeteleri, Anadolu gazeteleri ve yabancı gazetelerden temin etmiştir. Dardli Gazetesi, ülkedeki birçok konuya duyarsız kalmamış yazdığı yazılarla yaşanan gelişmelere karşı tepki göstermiştir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, İstanbul ve boğazlar, Batı Trakya meseleleri, İstanbul Hükümeti ve Anadolu'daki gelişmelere karşı izlediği yanlış politikalar ele alınan konulardan bazılarıdır. Ayrıca Bolu bölgesindeki Türk kadınlarının Milli Mücadele'ye olan destekleri, düzenlenen para ve mali yardım kampanyaları, kısacası Türk kadınının iftihar edeceği faaliyetler ayrıntılarıyla anlatılmıştır (Yılmaz, 1991).

### 3.7.3. Kürsü-İ Millet Gazetesi

Bolu'da Dardli ve Türkoğlu'ndan başka birde Kürsü-i Millet adında bir gazetenin daha çıkarıldığı bilinmektedir. Gazetenin 1920 yılında çıkarıldığı kısa süre sonra da kapatıldığı bilirse de bu gazeteden hiçbir nüsha temin edilememiştir (Yılmaz, 1991).

Kürsü-i millet gazetesi de diğer gazeteler gibi vilayet matbaası tarafından basılmıştır. Haftalık olarak yayınlanan bu gazete, milli mücadele günlerinde heyecanlı haberleri ve yazılarıyla Bolu basın tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Sahibi Akabe kaymakamlığından Kadri Bey'dir (Bolu İl Yıllığı, 1967).

Selim Sarıbay, İstiklal Savaşı'nda Mudurnu-Bolu-Düzce adlı eserinde bu gazeteden bahsetmiş, ittihatçılar aleyhinde yalanlar ve iftiralarda bulunduğunu, gazeteyi köylere kadar ulaştırarak ittihatçıları halkın gözünden düşürmeye çalıştıklarını ifade etmiştir (Tunçkol, 2015)

### 3.7.4. Türkoğlu Gazetesi

Derdli sütunlarında Ahmed Fahreddin'in mutasarrıflığında, Malta hatıraları ile göze çarpan Bolu'nun Üç Midhatlarından Midhat Akif, doğrudan doğruya Milli Mücadele ve Mustafa Kemal'e olan desteği ve tutumu ile dikkati çekmiştir. Sürgün edildiği Malta'dan döndükten sonra Midhat Akif, Ankara'daki hükümet ve Milli Mücadele'ye destek verecek bir yayın organına ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle, 15 Ağustos 1921 'de, Türkoğlu'nu üçüncü gazete olarak Bolu'ya kazandırmıştır. Bolu Hükümet Matbaası'nda basılan ve sorumlu müdürlüğünü Mehmed Abdi'nin, imtiyaz sahibi Midhat Akif Bey'in olduğu Türkoğlu, Bolu Ve Derdli dışında, daha cüretli yazılar, makaleler, İstanbul aleyhinde ve Ankara lehindeki haberleri ile göze çarpmış, bu nedenle mutasarrıf ve vali Fahreddin Bey dönemi için son derece önem arz etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın hemen hemen yöre ilgili bütün telgraflarını da yayınlamış, büyük zaferi de haftalık özetlerle vermeye çalışmıştır. Gazete yayın hayatına devam ederken Midhat Akif Bey, verdiği karar ile Bolu'dan ayrılmış ve 1934'e kadar hayatını devam ettireceği Zonguldak'a gitmiş, Bolu'daki gibi aktif çalışmalarını burada da sürdürmüştür. Türkoğlu Gazetesi ise, Cumhuriyetin ilanından önce, 26 Ağustos 1923'de, 104. Sayısı ile yayınına "milli görevini tamamlamış olmaktan dolayı" son vermiştir (Konukçu, 2006).

Türkoğlu Gazetesi, Bolu ve çevresinin siyasi, askeri, iktisadi ve sosyal konularına değinmiş, Midhat Akif Bey'in ateşli yazıları ile de basın tarihimiz için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Gazete yayın hayatın devam ettiği süre boyunca Milli Mücadele yanlısı makaleleri ile dikkat çekmiş ve Milli Mücadele olan desteğini açık bir şekilde ifade etmiştir.

### 3.8. Yayınlanan Mecmualar

Bolu'da Milli Mücadele dönemi basın hayatından bahsederken gazeteler dışında mecmualara da değinmek gerekir. Çünkü yayınlanan mecmualar da gazeteler gibi önemli yazılar yayınlamış, halkı aydınlatmak gibi önemli görevler üstlenmiştir. Bu dönemde özellikle iki önemli mecmua muallim ve muallimeler cemiyeti tarafından yayınlanmıştır.

“Altın Yaprak” ve “Yeşil Yaprak” ismiyle yayınlanan bu iki önemli mecmua kısa süren yayın hayatlarına rağmen önemli yazılarla Milli Mücadele dönemine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Bolu Muallimler Birliği tarafından 1 Mart 1925- 31 Ağustos 1925 tarihlerinde Altın Yaprak adıyla yayınlanmaya başlayan bu mecmuanın ardından 1926 yılında, yine Muallimler Birliği tarafından Yeşil Yaprak adında bir mecmua daha yayınlanmıştır. Bu mecmualarda Bolu'nun eğitim ve öğretim uygulamalarıyla ilgili konular ele alınmış, ayrıca şehrin tarihi, coğrafi ve iktisadi açıdan gelişmesi yönelik bir yayın politikası izlemişlerdir (Kılıç, 2016). Altın Yaprak dergisi, çok uzun süre yayınlanmasa da, edindiği ülkü çerçevesinde yayın faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, farklı okuyucu kitlelerine seslenmiş, şiir ve hikâye gibi çeşitli edebî faaliyetlerle sütunlarını renklendirerek, okuyucusunun duygularına seslenmeyi amaçlamıştır (Özkaya, 2016).

Altın Yaprak Ve Yeşil Yaprak mecmuaları dışında bu dönemde Milli Gaye ve Gamlı Feryadı mecmuası da yayınlanmış, ancak mürekkep parasının karşılanamaması ve kağıt azlığı gibi çeşitli nedenlerden dolayı yayın hayatları uzun soluklu olmamıştır (Bolu İl Yıllığı, 1967).

### 3.9. Bolu'nun Milli Mücadele Dönemi'ndeki Önemi Şahsiyetleri

#### 3.9.1. Halil Türkmen

Aslen Sivas'lı olan Halil Bey'in babası hacı Ahmet Efendi'dir. Mekteb-i Rüşdi-i Askeriyye ile İdadi-i Askeriyye'de orta ve lise öğrenimini tamamlamış ve ardından Mekteb-i Harbiyye'ye girmiştir. Askeri hayatında ise önemli vazifelerde bulunmuştur. Kendisine verilen görevleri başarıyla tamamlayan Halil Bey, 25 Haziran 1920'de Bolu mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Tayin edildiği dönemde şehir isyanlar yüzünden zor

zamanlar geçiriyordu. Bu sebeple yönetici olarak tayin edilecek kişinin bu zor şartlar başa çıkması gerekiyordu (Evcin, 2013).

Halil Bey mutasarrıflığı süresince gazetelerde sıklıkla yazılar yazmış, halkı milli mücadele konusunda aydınlatmaya çalışmıştır. Halk ile iyi ilişkiler kurmuş, camilerde hutbeler okutmuş, farklı yerlerde konuşmalar yaparak halkın gönlünü kazanmayı başarmıştır. Halkla olan ilişkilerinde protokol kurallarının dışına çıkarak onların anlayacakları bir dille konuşmuş, klasik hitap kurallarını kaldırmıştır (Çağlar, 1990). Bolu'yu bir Bolulu gibi sevdiğini belirten Halil Bey, halkın takdirini kazanmış yöneticilerden bir tanesidir (Evcin, 2013).

Yaşamı boyunca önemli vazifelerde bulunan Halil Bey, Bolu mutasarrıflık görevinden sonra Üsküdar ve Kocaeli mutasarrıflıklarına tayin edilmiş, sonrasında da Zonguldak mebusu olarak seçilmiştir. 19 Aralık 1943 tarihinde de vefat etmiştir (Konrapa, 1964).

### 3.9.2. Ahmed Fahreddin Bey

Bolu'nun ilk valisi ve son mutasarrıfı olan Ahmed Fahreddin Bey Hacı Cemal Efendi'nin oğludur. 1988 yılında İstanbul'da doğmuş, orta öğrenimini ise Selanik İdadisi'nde tamamlamıştır. Ardından Mekteb-İ Hukuk'a girmiştir. 13 Haziran 1921'de de Bolu Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. Mutassarrıf olarak görevine devam ederken, Bolu'nun valilik statüsüne kavuştuğu 1 Ekim 1923 tarihi itibarıyla vali olarak görevine devam etmiştir. Bu görevini de 30 Aralık 1923 tarihine kadar sürdürmüştür (Evcin, 2013).

Göreve başladıktan sonra bölgenin asayiş sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, bunun yanında halk ile yakın ilişkiler kurarak halkın sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Fahreddin bey, mutasarrıf olarak görevde olduğu süre boyunca Atatürk ve Büyük Millet Meclisi yolunda ilerlemiş, onların direktifleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunmuştur.

Ordu ile Boluluların arasında iletişimi sağlamış, cepheye gönderilecek yardımların ulaştırılmasında da etkin rol oynamıştır (Konukçu, 2006).

Bolu'nun son mutasarrıfı ve ilk valisi Ahmed Fahreddin Bey, Bolu'daki görevinin ardından Samsun, Canik, Bitlis ve Elaziz valiliklerinde bulunmuştur. Elaziz Valiliği sırasında da 13 Kasım 1930'da vefat etmiştir (Evcin, 2013).

### 3.9.3. İlyaszade Mehmet Şükrü Gülez

İlyaszade Mehmet Şükrü Bey'in hayatı, Bolu Milli Mücadele tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. 1869 yılında Bolu'da Karaçayır Mahallesi'nde Gülezler Konağı olarak bilinen evde dünyaya gelen Şükrü Bey, İlyaszade Hacı Emin Efendi'nin oğludur. Mehmet Şükrü Bey'in çocukluğu ve mebusluğuna kadar olan hayatı Bolu'da geçmiştir. İlk ve ortaöğrenimini ise Bolu Rüşdiyye Mektebi'nde tamamlamıştır (Evcin, 2013). Genel olarak ticaretle uğraşan Mehmet Şükrü Bey, çalışma hayatına devlet memurluğu ile devam etmiş ve çeşitli mahkemelerde kâtip olarak görev almıştır. Bu süreçte ise memleket meselelerden de uzak kalmamış, ittihat ve terakki cemiyeti üyeliği ile başlayan siyasi hayatına cemiyetin idare heyeti başkanlığı görevi ile devam etmiştir. Sonrasında Bolu'da örgütlenen Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içerisinde yer alarak Milli Mücadele'ye destek vermeye başlamıştır (Üstünel, 2010).

Mehmet Şükrü Bey, daha Milli Mücadele başlarında ülkesi için birtakım çalışmalar yapmış, Bolu halkının bilinçlenmesi ve Milli Mücadele yolunda örgütlenmesi için bir gazete çıkarmıştır. Milli Mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olan Dertli Gazetesi, Mehmet Şükrü Bey'in Bolu'da yaptığı en önemli faaliyetlerden biridir. Ayrıca Milli Mücadele döneminde Bolu denildiğinde TBMM'ye karşı çıkarılan isyanlar akla gelmektedir. Asilerin bastırılması ve sükûnet ortamının oluşturulmasında Şükrü Bey'in önemli çabaları bulunmaktadır. Heyet-i Nasiha üyeliği de bu bakımdan çok önemlidir. İlaveten İstanbul'dan Ankara'ya gidecek olan aydınların da Bolu'daki güvenliği Şükrü

Bey tarafından sağlanmış, İsmet Paşa ve arkadaşlarını da kendi evince konuk etmiştir. Mehmet Şükrü Bey'in mebusluk hayatı ise 1. Dönem TBMM Bolu mebusu olarak başlamış ve aralıksız olarak 5. Dönem TBMM'ye kadar (1920-1939) devam etmiştir (Evcin, 2013).

Mehmet Şükrü Gülez, 1949'da meclisten emekli olduktan sonra Bolu'ya dönmüş ve Gülezler Konağı'nda hayatına devam etmiştir. Akciğer hastalığına yakalandığı bilinen Mehmet Şükrü Bey, 1950 yılında hastalığına yenik düşmüştür. Vasiyeti üzerine ise Karaköy Mezarlığı'na defnedilmiştir (Üstünel, 2010).

#### 3.9.4. Mithat Kemal Algüloğlu

1889 yılında Ayaş'ta doğan Mithat Kemal Bey'in babası Vehbi Efendi, annesi ise Sadriye Hanım'dır. Bolu'da Küçük Mithat lakabıyla bilinir. Orta ve lise öğrenimini Bolu ve Ankara'da tamamlamış, ardından Mekteb-İ Mülkiyye'den derece ile mezun olmuştur. Mehmet Akif (Ersoy) Bey'in kızıyla evlendikten sonra Bolu'ya yerleşmiş, Bolu'da uzun yıllar kaldığı için burayı memleketi gibi benimsemiş, Bolulu olmuştur.

Bir dönem Ankara'da maiyet memurluğu yaptıktan sonra sırasıyla Bolu Livası Encümen Katipliği, 1914'te Çarşamba Nahiye Müdürlüğü ve sonrasında Bolu Livası Encümen Başkatipliği görevlerinde bulunmuştur. 1919 Temmuz ayı itibariyle de bir süreliğine Gerede Kaymakam Vekilliği görevini üstlenmiştir (Tunçkol, 2015). Anadolu'da başlayan Milli Mücadele hareketini desteklemiş ve Bolu'daki öncülerinden biri olmuştur. Bolu'nun İstanbul Hükümeti ile olan münasabetinin kesilmesinde kendisinin önemli bir rol üstlenmiş, Bolu'nun kazalarına telgraf çekerek İstanbul'la olan ilişkilerini kesmelerini istemiştir. Bolu'da Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin kurulması için çalışmalar yapmış ve kurulan cemiyetin bir süre reislik görevini de üstlenmiştir Düzce Kaymakamlığı yaptığı sıralarda yol ve telgraf hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve Üskübi'deki ören yerlerinin korunması için de çalışmalarda bulunmuştur (Evcin, 2013). Kendisinin Bolu'daki görevi sırasında kaleme aldığı Ayanlar Devrinde Bolu adlı önemli bir eseri de mevcuttur. Ancak İttihat Ve Terakki Fırkası yöneticileriyle yaşadığı

anlaşmazlıklar neticesinde Çorum Mecitözü Kaymakamlığı'na atanmış ve kaleme aldığı bu eserin devamını getirememiştir. Sungurlu, Hendek, Düzce, Uşak, Hendek vb. Yörelere idarecilik yapan Mithat Kemal Bey, son görev yeri olan Siirt'te rahatsızlandıktan sonra İstanbul'a getirilmiştir. Tedavi gördüğü İstanbul'da 28 Kasım 1938 yılında vefat etmiştir (Tunçkol, 2015).

Mithat Kemal Bey, tartışmayı seven, açık fikirli ve açık sözlü, halkın dini duygularına saygılı, zeki ve hitabeti kuvvetli, ayrıca Anadolu'daki halkın ilmi ve iktisadi anlamda yükselmesini amaçlamış, zulme ve haksızlığa karşı durmuş, sert ve cesur idare adamı olarak tanınmıştır.

### 3.9.5. Mithat Akif Bey

Mithat Akif Bey'in ailesi, 93 harbi (1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı) sırasında Sofya'dan Anadolu'ya göç etmiş, Bandırma'ya yerleşmişlerdir. 1882 yılında Bandırma'da dünyaya gelmiş, annesi Leyla Hanım ve babası Akif Bey'dir. Bursa'da okuduğu askeri mektebin ardından Eskişehir Rüşdiyyesi'ne devam etmiştir. Ailenin tek çocuğu olması sebebiyle babası gurbete göndermek istememiş, bu yüzden eğitim hayatına özel derslerle devam etmek zorunda kalmıştır (Tunçkol, 2015).

Mithat Akif Bey, Bolu'da kaldığı süre boyunca eğitim işlerine büyük önem vermiş ve Bolu'daki okullarda modern eğitim uygulamalarının geliştirilmesi için çalışmalar başlatmıştır. 1917 yılında Mithat Akif Bey'in öncülüğünde Milli Talim Ve Terbiye Cemiyeti'nin Bolu şubesi kurulmuştur. Bolu Sultani Mektebi'ne de Almanya'dan modern ders araçları getirilmiştir. Mondros Mütarekesi'nin ardından ise İttihat Ve Terakki'nin yerini alan Teceddüd Fırkası'nın içerisinde yer alan Mithat Akif Bey, meydana gelen hükümet değişikliği nedeniyle temkinli tavırlar sergilese de hapis cezasından kurtulamamış, 25 Mart 1919'da İstanbul'da Bekirağa Bölüğü'nde hapsedilmiştir. Sonrasında İngilizlerce çoğu mebus, vali ve kaymakamlarında aralarında



bulunduğu 41 kişiyle birlikte Malta'ya sürgün edilmiştir. İki yıl süren sürgün hayatından sonra Malta'dan dönen Mithat Akif Bey önce Kastamonu'ya ardından Bolu'ya gelmiştir. Kastamonu Bolu'da Milli Mücadele ve Mustafa Kemal'i desteklemek için çalışmalarında bulunmuş, Bolu'da Türkoğlu adında bir gazete çıkarmıştır. Yazdığı cesur yazılarla Milli Mücadele ruhunu desteklemiş ve İstanbul Hükümeti'ne karşı bir tavır sergilemiştir (Evcin, 2013).

Bolu'da 8 yıl kadar kalan Mithat Akif Bey, sonraki yıllarını Zonguldak'ta geçirmiştir. CHF ve halkevi başkanlığı görevlerinde bulunmuş ve burada da çok sevilip sayılan bir kişi olmuştur. 5 Mayıs 1934'te vefat eden Mithat Akif Bey, Milli Mücadele'ye uzanan süreçte iyi bir yazar ve hatip olarak Boluluların kalbinde de yer etmiştir (Tunçkol, 2015).

### 3.9.6. Hoca Ahmet Süreyya Efendi

Hoca Ahmet Süreyya Efendi, Osmanlı'nın son yıllarında ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerine rastlayan süreçte Bolu'nun sosyal, siyasi ve dini hayatında önemli bir kişilik olmuştur. Köklü ve derin dini bilgisi, Arapça ve Farsça dillerine olan hakimiyeti, sosyal ve idari hayata ilişkin bilgisi ile toplumun bütün kesimlerince kabul görmüş, sevilen, sayılan, önder bir kişi olmuştur (Tunçkol, 2015).

Ahmet Süreyya Efendi, ilk mektep ve medrese eğitimini Bolu'da tamamlamış, babası Sipgatullah Efendi'nin vefatından sonra da Koca Mustafa Paşa Medresesi'ne müderris olarak başlamıştır. Cumhuriyet döneminde medreselerin kaldırılmasıyla ilkokul yapılmak şartıyla medrese binasını Milli Eğitim Bakanlığı'na devretmiştir. Bu bina sonraki dönemlerde Gazi Paşa İlkokulu olarak hizmete devam etmiştir (Evcin,2013).

Hoca Ahmet Süreyya Efendi, 1904-1906 yılları arasında da Bolu Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Görevde bulunduğu süreç içerisinde halk yararına

çalışmış, dini ve toplumsal konularda danışılan ve fikirleri insanlar tarafından kabul gören biri olmuştur. Milli Mücadele'nin başladığı yıllarda Mustafa Kemal ve TBMM'nin yanında yer almıştır, Bolu'da Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin ve Kuvay-ı Milliye'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Hoca Ahmet Süreyya Efendi, Milli Mücadele'ye olan desteği dolayısıyla, Bolu isyanları sırasında isyancılar tarafından en etkili rakip olarak görülmüş ve isyancıların elindeki idamlıklar listesinin en başında da ismi yer almıştır. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Bolu halkı cepheye göndermek için topladığı yardımları savaş alanına götüren heyetin başında yer almış, 65 yaşında olmasına rağmen yardımları cepheye bizzat götürmüştür. Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan yeniliklerin halk tarafından benimsenmesi için büyük çaba göstermiş, şehirde ilk şapka giyen kişi de Hoca Ahmet Süreyya Efendi olmuştur (Evcin,2013).

Hoca Ahmet Süreyya Efendi, 1932 yılında vefat etmiş, aydın bir din adamı olarak yaşamının sonuna kadar hizmet etmiştir. Cumhuriyet'e ve yenileşme hareketlerine daima destek vermiş, yapılan yeniliklerin halk tarafından benimsenmesine de öncülük etmiştir.

### 3.9.7. Mehmet Zekai Konrapa

Milli Mücadele sırasında Bolu'da bulunan Mehmet Zekai Bey Bolu'da çıkan ayaklanmalar sırasında Düzce'ye bir akrabasının yanına gitmek üzere hareket ettiği sırada tutuklanmıştır. İsyancılarla işbirliği yaptığı düşünülmüş, fakat Heyet-İ Nasiha üyesi Osman (Özgen) Bey'in olaya müdahale etmesiyle isyancılarla bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Ardından serbest bırakılmıştır ( Birgören, 2009).

Mehmet Zekai Bey, Bolu, Dertli, Kürsü-i Millet gazeteleri ve Altın Yaprak, Milli Gaye ve Çele dergilerinde yazılar yazmıştır. Bunlara ilaveten Bolu tarihi açısından çok önemli bir eser olan “Bolu Tarihi” adlı eseri de Mehmet Zekai Bey kaleme almıştır. Milli Mücadele'nin yaşandığı günlerde Bolu'da öğretmenlik görevinde bulunduğu sıralarda şahit olduğu olayları anlattığı hatıralarının bulunduğu bir eser olan “İsyan Günlerinde Bolu” adlı eseri de yayınlamıştır. Ayrıca birçok önemli makale, konferans ve

cemiyet çalışmalarında da bulunmuştur. Mehmet Zekai Bey, yazdığı yazılar ve eserlerle Bolu yerel tarihine ışık tutan önemli bir şahsiyet olarak Bolu tarihinde yer almıştır.

### 3.10. Bolu'da Eğitim

Osmanlı'da Tanzimat Dönemi ile başlayan eğitimde modernleşme çalışmalarının yansımaları Bolu'da da görülmektedir. Bolu'da ilk maarif teşkilatı 1890 yılında kurulmuş ve maarif teşkilatının kurulmasının yanı sıra dönemin eğitim anlayışına uygun olarak modern okullar açılmıştır. Bu bağlamda oluşturulmaya başlanan batılı tarzda eğitim kurumlarının varlığı açısından Bolu örnek bir kent olmuştur ( Kılıç Ve Tarhan, 2014).

Saffet Paşa'nın 1869 yılında uygulamaya koyduğu "Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi" ile Bolu'da da yeni bir maarif teşkilatı kurulmuştur. İllerde milli eğitim müdürlükleri kuruluncaya kadar Bolu'da kurulan ilk milli eğitim teşkilatını dönemin idadi müdürleri yönetmişlerdir. Bu sebeple Bolu, idari bakımdan Kastamonu'ya bağlı olması nedeniyle, müstakil il haline gelene kadar Kastamonu maarif teşkilatının emrine verilmiştir. Bu durum 1908 yılında devam etmiştir. İlk milli eğitim müdürlüğünü 1908 yılında Hayri Bey yapmış, daha sonra Tevfik Bey görevi devralmıştır. Maarif Müdürlüğü'nün 1911 yılı mart ayının sonlarında lağvı üzerine maarif işleri, Mekteb-İ İdadi müdürleri tarafından yürütülmüş ve 1914 yılında Maarif Müdürlüğü "Teşkilatı Müfettişlik" adı altında toplanmıştır. İlk olarak Emret Bey, daha sonra sırasıyla Mustafa Sami, Mehmet, Tevfik, Zülkefil, Ahmet Talat, Mehmet Beyler tarafından maarif işleri yürütülmüştür (Kılıç ve Diğerleri 2008).

Tanzimat döneminde batılı tarzda eğitim anlayışına uygun yeni okullar açılmasıyla birlikte eğitimde çağdaş ve yenilikçi yaklaşımlar benimsenmiştir. Buna ilaveten eğitim kademeleri tekrar düzenlenmiş ve medreselerin yanı sıra ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren iptidai, rüşdiye ve idadi mektepleri açılmıştır. Bolu il merkezinde ve ilçelerinde cumhuriyet öncesinde 10 sıbyan (iptidai), 4 rüşdiye, 1 idadi, 27 medrese bulunmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise 1 erkek orta mektebi, 1 kız sanayi

mektebi, 1 imam ve hatip mektebi, 2 erkek ilk mektebi, 2 kız ilk mektebi ile kazalara bağlı köylerinde 33 ilk mektep bulunmaktaydı. Bu mekteplerde 228 muallim ve medreselerde 29 müderris görev almıştır. ( Kılıç ve Tarhan, 2014).

### 3.10.1. Bolu Sıbyan Ve İptidai Mektepleri

Mahalle mektepleri Osmanlı'da "Sıbyan Mektebi" adıyla faaliyet göstermişlerdir. Osmanlı Müslüman toplumunun genel eğitimiyle uğraşan ve ilkökul seviyesinde olan kurumlar her köy ve mahallede kurulmuş, eğitim ve öğretimin temelini ise din ve ahlak eğitimi oluşturmaktaydı. Sıbyan mektepleri, 4 – 11 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim gördükleri vakıf kurumları olup, çevre halkının elbirliğiyle yaşattıkları kuruluşlar olmuştur. Bolu'nun eğitim hayatında da, mahalle mekteplerinin sayı bakımından önemli bir yeri olduğu görülmektedir. O zamana göre, özel okul mahiyetinde olan mahalle mektepleri şehrin hemen her köyünde ve her mahallesinde açılmıştır (Kazan, 2009).

Mahalle mektepleri, medreselere öğrenci yetiştiren kurumlardır. Yedi yaşına giren öğrenciler eğer resmi ilkökula devam ettirilecekse mahalle mektebinden alınmış ve medreseye gönderilmiştir. Medreseye gönderilmeyenler ise Kur'an-I Kerim okumasını ilerletmesi için mahalle mektebinde bırakılmıştır (Duman, 1991). Mahalle mekteplerinin bir kısmı "Taşmektep" adıyla anılmıştır. Bolu'da var olduğu bilinen bu taşmekteplerden en ünlüleri Kadı Camii karşısında bulunan "Taşmektep" ile Somuncu Camii karşısında bulunan "Somuncu Mektebi" mektepleridir. Bolu'daki mahalle mekteplerinde kızlar ile erkekler karma eğitim görmüştür (Konrapa, 1963).

1868 yılında sıbyan okullarının bir düzene sokulması amacıyla bir nizamname yayınlanmış ve bu nizamnameye göre de ihtiyaç görüldüğünde her mahalle ve köyde sıbyan mekteplerinin açılması, eğitim süresinin 4 yıl olması, yaş sınırının erkekler için 6 ile 10, kızlar için 7 ile 11 olması gibi yeni düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca öğretilecek

derslerde yapılan düzenlemelerin yanı sıra okulların eğitim kadrolarında görev alacak hocaların Darü'l Muallimin mezunu olması gerektiğine karar verilmiştir. Ancak yapılan bütün bu iyileştirmelere rağmen sıbyan mekteplerinde istenilen gelişme sağlanamamıştır. Bunun üzerine iptidai denilen ilkokullar açılmaya başlamıştır (Kodaman, 1991).

Yeni eğitim anlayışı çerçevesinde Bolu'da 1889 yılında açılmış olan bir sıbyan mektebi de bulunmaktadır. Darü'l Muallim-i Sıbyan Mektebi olarak bilinen bu okul, 1900 yılında Bolu İptidai Mektebi adını almıştır. Ayrıca kızlar için Bolu İnas İptidaisi, 1908 yılında da erkekler için Bolu Gölyüzü Zükur İptidaisi açılmıştır. Bunlara ilaveten Göynük ve Mudurnu'da da birer iptidainin olduğu bilinmektedir (Kazan 2009; Konrapa, 1964).

### 3.10.2. Bolu'da Medreseler

Selçuklu medreselerinin örnekleri olan Osmanlı medreseleri özellikle Fatih ve Kanuni dönemlerinde en üst düzeye getirilmiş, Osmanlı topraklarının hemen her yerinde açılmıştır. Osmanlı Devleti'nin her alanda gerilemesi XVII yüzyıldan itibaren medreselerde de hissedilmeye başlamıştır. Bu nedenle zaman zaman ıslah çalışmalarına gidilmiştir. Yapılan çalışmalarla medreselere yeni dersler konulmuştur (Akyüz, 1992). Medreseler son olarak 1914'te 4'er yıllık üç devreden oluşan 12 yıllık bir eğitimi karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve 1924 yılına kadar eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Bolu İl Yıllığı, 1998)

Osmanlı Devleti'nin hemen her şehrinde var olan ve eğitim faaliyetlerini sürdüren medreseler Bolu eğitim tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir (Bozkurt, 2003). Bolu'da ilk medresenin 1382 yılında Yıldırım Bayezit tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Cami, hamam ve kütüphaneden oluşan olan Yıldırım Bayezit Medresesi'nin masraflarının karşılanması amacıyla bir de hamam (orta hamamı) vakfedilmiştir (Konrapa,1964).

Süreyya Efendi Medresesi, Kadı Camii'nin yanında özel idare binasının bulunduğu yerde 1910 yılında, eğitim hayatına başlamış, ancak birkaç yıllık eğitimden sonra 1914–1915 ders yılında binasını Darü'l Muallimin'e devretmiştir. Aynı yerde daha sonra Bolu Medresesi eğitime başlamıştır. Cumhuriyet'ten sonra medreseler kapatıldığından, bu eğitim kurumunun adı Gazipaşa İlkokulu olarak geçmiş ve bu okul günümüze kadar eğitim faaliyetini sürdürmüştür (Bolu İl Yıllığı, 1998).

Bolu'da bilinen bir medrese de 25 Eylül 1916 tarihinde açılan Bolu Medresesi'dir. İttihat Ve Terakki döneminde Şeyhülislam Ve Evkaf Nazırı Hayri Bey'in çabaları ile eski medreselerin modernleştirilmesi veya zamanına daha uygun bir duruma getirilmesi için bu medrese açılmıştır. Daha önce Süreyya Efendi Medresesi olarak faaliyet gösteren bina, geçici olarak Daru'l Muallimin'e tahsis edilmiş, bir yıl sonra da Daru'l Muallimin lağvedilerek öğrencisi İstanbul'a gönderilmiştir. Böylece boşalan binada Bolu Medresesi eğitime faaliyetlerine başlamıştır. Müdürlüğe Müftüzade Hafız Ahmet Tayyar Efendi tayin edilmiştir. Bolu Medresesi öğretime başladıktan kısa sürede Bolu'daki eğitim kadrolarında görev yapacak çok sayıda değerli insan yetiştirmiştir. Fakat Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında Bolu Medresesi kapatılmıştır (Bolu İl Yıllığı, 1998).

Bolu'da Süreyya Efendi, Bolu Medresesi ve Yıldırım Bayezit Medresesi'nden başka, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında; Şemsi Ahmet Paşa, Alaybeyi, Müftü Hacı Emin Efendi, Duhanizade Zeki Efendi, Rüştü Efendi, Hüsnü Efendi, Tayyip Efendi, Mehmet Ali Hoca, Akhoca, Davut Hoca, Tebbetçi Hoca, Kalaycılar, Tabaklar ve Hamzalar adında medreseler bulunmaktaydı. Bu medreseler Osmanlı Devleti'nin çeşitli zamanlarında açılmış eski medreselerdir. Bolu medreselerinde eğitim görenler genellikle İstanbul'a Çorlulu Ali Paşa medreselerine gitmişler, eğitimlerini orada devam ettirmişlerdir (Kılıç ve Diğerleri, 2008).

### 3.10.3. Bolu Rüşdiyeleri

Rüşdiye, Tanzimat döneminde batılı tarzda eğitim anlayışıyla oluşturulan, zamanla ilköğretim kademesiyle birleşen orta öğretim kurumlarıdır (Öztürk, 2008). Eğitim tarihinde Rüştiye'nin Bolu sancağında ne zaman kurulduğu kesin olarak belli değildir. İstanbul'da ilk rüştiye mektepleri 1848 tarihinde açılmıştır. Maarif meclisince, vilayetlerde açılması kararlaştırıldıktan sonra 1853'te 25 adet açılmış, ancak Bolu Sancağı, Kastamonu sancağına bağlı olması sebebiyle Kastamonu'da bir rüştiye açılmıştır (Konrapa, 1964). Bolu'da yer alan ilk rüşdiye mektepleri, Bolu Merkez Rüşdiyesi, Gerede, Göynük, Mudurnu Rüşdiyeleri'dir (Önal, 2011). Bolu'da ortaokul seviyesinde eğitim vermek amacıyla kurulan ilk rüşdiye ise 1871 yılında açılmıştır (Kılıç ve Tarhan, 2014).

### 3.10.4. Bolu İdadisi

Temeli 1884 yılında Bolu Mutasarrıfı İsmail Kemal Bey tarafından atılan Bolu İdadisi'nde derslere rüşdiye şeklinde başlanmıştır. 1886 yılından itibaren rüştiye olarak eğitime başlayan ve iki katlı, ahşap bir bina olarak yaptırılan bu okul, yatılı olarak faaliyet göstermekteydi (Konrapa, 1964). Okulun eğitim süresi idadilerin eğitim sürelerinde yapılan düzenlemeler nedeniyle sık sık değiştirilmiştir. Örneğin okul açıldığında eğitim süresi yedi sene iken birkaç yıl sonra beş, 1902 yılında altı sene, 1904 yılında beş sene olarak eğitime devam etmiştir. Ayrıca bu okul, binasının Hisar tepesi denilen yerde bulunması nedeniyle halk tarafından "Hisar Mektebi" olarak da adlandırılmıştır (Birgören, 1998).

Bolu İdadisi'nde 1911 yılında çıkan yangın sonucu okul binası kullanılamaz hale gelmiş ve eğitime geçici olarak şehir içinde bazı binalarda devam edilmiştir. Savaş koşulları nedeniyle binanın onarımı ve eğitim faaliyetlerinin tekrar başlaması ise ancak 1914 yılında mümkün olmuştur. Ancak bu dönemde okul idadiden sultaniye dönüştürülerek eğitim öğretime devam edilmeye çalışılmıştır (Birgören, 1998). Bolu'nun

idadi hayatı 26 yıl (1888–1914) sürmüştü. Sultani hayatı ise 10 yıl (1914–1924) devam edebilmiştir (Konrapa, 1964).

Bolu İdadisi'nin Bolu'daki eğitime katkısının büyük olduğu ve birçok önemli insan yetiştirdiği görülmektedir. Bolu'nun yetiştirdiği bu değerli insanlardan biri de eğitimci ve tarihçi Muallim Cevdet'tir. Muallim Cevdet, Bolu'da İptidai ve Rüştîye eğitimini tamamlamış, ardından 10 Eylül 1899 tarihinde Bolu İdadisi'nden mezun olmuştur (Ata, 1998).

### 3.10.5. Bolu Ana Mektebi

Osmanlı Devleti'nde okul öncesi öğretim çalışmaları sıbyan mekteplerinde yapılmış, 1908 yılında çeşitli illerde özel anaokulları açılmaya başlamıştır. Resmi anaokulları ise 1912-1913 yıllarında Balkan savaşlarından sonra açılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu okullar açılmaya başladığında en temel sorun okullarda öğretmen ihtiyacının olmasıydı. Bu okullar için öğretmen yetiştiren bir okulun olmaması nedeniyle, okul öncesi eğitim gerek Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok fazla gelişme gösterememiştir (Akyüz, 1992).

Bolu'da da okul öncesi eğitim veren eğitim kurumu faaliyet göstermiştir ve bir ana mektebi açılmıştır (Birgören, 1998). Bolu'da 1916 yılında eğitime başlayan bu ana mektebinin baş muallimesi Seher Hanım'dır, Sıdika ve Hacer adında iki adet de öğretmeni bulunmaktadır. Fakat okul, eğitim faaliyetlerine çok uzun süre devam edememiş ve 1919 yılında kapatılmıştır ( Kılıç ve Tarhan, 2014).

### 3.10.6. Bolu Sanayi Mektebi

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, sanayi alanında atılan adımlardan sonra bu alandaki eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla sanayi mektepleri açılmaya başlanmıştır. Bolu'nun son mutasarrıfı olan Ahmet Fahrettin Bey'in çabalarıyla 1921 yılında yatılı



olarak açılan bu okulun müdürlüğünü Lütfü Bey yapmış, öğretmenliğini ise Sırrı Erdoğan ve Galip Beyler yapmışlardır. Bugünkü Kızılay Hamamı ile Anıt Park arasında bulunan okul, 23 dersane ve imalathaneden oluşuyordu. Ayrıca okulun bir de sebze bahçesi vardı (Kılıç ve Diğeleri, 2008).

Öğretim süresi 5 yıl olan bu okullarda demircilik, marangozluk, terzilik, ayakkabıcılık gibi meslekler öğretilmiş, ayrıca öğretilen teorik bilgiler atölyelerde uygulamaya konulmuştur. İlk yılı bitirenlere çıraklık, ikinci, üçüncü ve dördüncü yılı bitirenlere kalfalık, beşinci yıllara bitirenlere de ustalık belgesi verilmiştir. Çoğunlukla fakir ve kimsesiz çocukların ilgi gösterdiği bu okullarda öğrencilere gündelik de verilmiştir (Bolu İl Yıllığı, 1998).

### 3.10.7. Bolu Kız Sanayi Mektebi

Bolu Kız Sanayi Mektebi, kadınların eğitimi için açılmış, günlük hayattaki işlerini kolaylaştırmalarını sağlayacak gündelik bilgilerin ve onların meslek edinmelerini sağlayacak mesleki derslerin yanı sıra pozitif bilimlerin de verildiği okullardandır (Ergin, 1977). Kız sanayi mektepleri, kız çocuklarına okuma-yazma, hesap, coğrafya, tarih, Kur'an, dini bilgiler gibi derslerle beraber dikiş, resim, örgü, nakış derslerinin de öğretildiği meslek okullarıdır. 1922–1923 ders yılında Bolu'da açılan kız sanayi mektebi, daha önce öğretmen okulunun bulunduğu binada öğretime başlamıştır. İlk müdürünün Edibe Hanım olduğu bilinen bu okul, rüştiye seviyesinde olmasına rağmen ilkokul programını da kapsayacak şekilde öğretim vermiştir (Bolu İl Yıllığı, 1998).

### 3.10.8. Bolu Darü'l Muallimini

Türk eğitim tarihi açısından modern eğitimin ilk öğretmen okulu olan Darü'l Muallimin okulları, ilke kez İstanbul'da 1848 yılında İstanbul'da açılmış ve sonrasında merkezden kasabalara doğru gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır. Bolu Darü'l Muallimini de ilk olarak Bolu Hisar Tepesi'nde yatılı okul olarak 1914-1915 yılları arasında

açılmıştır. Başlangıçta sadece birinci ve ikinci sınıf bulunan okulun ilk müdürü Rahmi Bey'dir (Bolu İl Yıllığı, 1998). 1916 yılındaki Bolu Salnamesi'ne göre bu okulun yönetim kadrosunda müdür olarak Muvahhit Zeki Beyi, Müdür yardımcısı Ali Murtaza Efendi ve memur olarak da Fuat ve Muharrem Efendiler yer almaktadır. Okulda verilen derslere baktığımızda fenni terbiye ve ahlak, Türkçe, kimya, tarih, coğrafya, ziraat, resim, yabancı dil, musiki ve hat gibi derslerin yer aldığını görmekteyiz (Birgören 1998; Akyüz 2011). Bolu Daru'l Muallimin'in öğretim kadrosu ve okutulan derslere baktığımızda hem dini hem de pozitif bilimlerin öğretildiği görülmektedir.

### 3.10.9. Merkez Zükur İlk Mektebi

Kuruluş tarihi 1886 olan bu mektep Merkez İlkokulu olarak da bilinmekle birlikte, İmaret Camisi'nin yanında bulunmasından dolayı İmaret Mektebi olarak da bilinmektedir. Ancak okulun ismi 1911 yılı itibariyle Merkez Zükur Mektebi olarak değiştirilmiştir. Okulun başmuallimi Mehmet Naim Efendi, öğretmenleri ise Mehmet Salim Efendi, Mehmet Lütfi Efendi, Mehmet Vasfî Efendi, Talat Efendi'dir (Kılıç ve Diğerleri. 2008; Konrapa, 1964).

İmaret İptidaisi'ne girebilmek için yedi yaşında olmak şart olarak belirtilmiş ancak bu yaştan yukarı olanlar için de herhangi bir sınır konulmamıştır. Bu nedenle bu okulda büyük yaşta olan çocuklar da eğitim görmüştür. Bunun nedeni olarak da hafızlık çalışması yapan çocukların hafızlık eğitiminden sonra okula gelmeleri olmuştur. Büyük yaşta öğrencilerin küçük yaşta olanlara yardımcı olarak, bir şekilde kalfalık yapmışlar, onları yetiştirmişlerdir (Konrapa, 1964).

### 3.10.10. Feyz-i Cumhuriyet İnas (Kız) İlk Mektebi

Kızların eğitimi için açılmış olan ilkokul kademesindeki bu okul, meşrutiyetten sonra kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde "Feyz-i Cumhuriyet İnas İlk Mektebi" adını almıştır. Okulun başmuallimi Ömeriyye Hanım, diğer öğretmenleri ise Hatice hanım,

Remziye Hanım, Belkıs Hanım, Ayşe İsmet Hanım ve Emine Ahmet Hanım'dır (Kılıç ve Diğerleri, 2008).

Bu okulun adı meşrutiyetin ilanı ile birlikte “Feyz-İ Meşrutiyet”, Cumhuriyet'in ilanı ile de “ Feyz-İ Cumhuriyet” şeklinde değiştirilmiştir. Günümüzde ise Cumhuriyet İlkokulu'dur. Görüldüğü üzere bu okulun adı siyasi gelişmelere bağlı olarak değişikliğe uğramıştır (Kazan, 2009).

### 3.11. Bolu'da Bulunan Tarihi Yerler

#### 3.11.1. Yıldırım Bayezit Camii (Büyük Cami)

Bolu'da bulunan Osmanlı eserleri arasında en eskisi Yıldırım Bayezit Camii ( Büyük Cami)'dir. Bolu Merkez'de bulunan cami, Yıldırım Bayezit tarafından 1382 yılında yaptırılmıştır. 1899 yılında çıkan yangın sonucunda yanan caminin yerine şimdiki cami yapılmıştır. Çifte minareli ve tek kubbelidir. 1944 yılında depremde var olan iki minaresi de yıkılmış, ancak sonraki yıllarda tekrar yapılmıştır. Caminin içi Türk motifleriyle süslü çinilerle kaplıdır ( Bolu İl Yıllığı, 1998).

#### 3.11.2. İmaret Camii

Bolu il merkezinde bulunan, Şemsi Ahmet Paşa tarafından 16. Yüzyılda yaptırıldığı bilinen cami, zaman içerisinde gördüğü onarımlarla orijinalliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Dikdörtgen planlı caminin cümle kapısı üzerinde bir kitabe yer almaktadır. II. Abdülhamit zamanından kalma olduğu bilinen üzeri nakışlı ahşap bir tavana sahiptir. Bolu'da yer alan önemli tarihi mekanlardan biridir.

### 3.11.3. Karaköy Camii

İl merkezinin 7 km. Batısında, Karaköy sınırları içinde bulunmaktadır. Kapısında bulunan kitabeden anlaşılacağı üzere cami, 1562–1563 yılında Musa Paşa'nın oğlu Mehmet Bey'in annesi tarafından cuma camisi olarak yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı ve ahşap çatılı olan cami, içerisinde bulunan çinileri, mihrap ve minberdeki işçiliğiyle dikkat çekmektedir. Kapısının üzerinde yüzyıllardır silinmeyen yazılar mevcuttur. Bu yazılar arasında “damat'ı şahı iran şehriyari ibni emir gelip ziyaret eyledi bu diyarı hicri şevval 1156” ibaresi yer almaktadır ( Bolu İl Yıllığı, 1998). Bolu'nun önemli tarihi eserlerinden biri olup, varlığını hala sürdürmektedir.

### 3.11.4. Kadı Camii

Bolu il merkezinde yer alan cami, 1499 yılında Demirtaş Paşa'nın oğlu Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı ve kesme taştan yapılan caminin ahşap bir de dış kapısı bulunmaktadır. Bir süre kütüphane olarak kullanılmış olan cami, bitişğinde kadılık bulunmasından dolayı Kadı Cami ismini almıştır. 1999 depreminde aldığı hasarlar nedeniyle onarım görmüş ve minaresi yenilenmiştir (Bolu İl Yıllığı, 1998). Cami varlığını hala sürdürmekte ve Bolu'nun tarihine katkı sağlamaya devam etmektedir.

### 3.11.5. Orta Hamam ( Yıldırım Bayezit Hamamı )

Orta hamam, üzerinde bulunan kitabesine göre 1389 yılında Yıldırım Bayezit tarafından yaptırılmıştır. Mimarı Ömer Bin İbrahim'dir. Yıldırım Bayezit tarafından yaptırıldığı için Yıldırım Bayezit Hamamı olarak da bilinmektedir. Halen kullanılmakta olan bu hamam il merkezinde bulunmaktadır. 1993 yılında önemli restorasyon çalışmaları geçirmiş ve bugünkü halini almıştır.

### 3.11.6. Yukarı Taşhan

Bolu il merkezinde bulunan Yukarı Taşhan, büyük cümle kapısı üzerinde yer alan kitabede, 1804 yılında Serbeyyab Hacı Abdullah Ağa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Taşhan yapılmış 2 katlı, açık avlulu, revaklı bir handır. İki katlı olan handa toplam 30 oda bulunmaktadır ve halen iş merkezi olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bolu halkının önemli uğrak yerlerinden biri olan Yukarı Taşhan, Bolu'nun ayakta kalan önemli tarihi mekanları arasındadır.

### 3.11.7. Aşağı Taşhan

Aşağı Taşhan 18. Yüzyılın ikinci yarısında eşraftan Emin Ağa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı'nın son dönem eserleri arasında yer alan Taşhan, çevresinde dükkanlar vardır ve günümüzde halen kullanılmaktadır. Önemli restorasyon çalışmaları da geçiren Aşağı Taşhan varlığını halen sürdürmekte. Bolu'nun tarihine yön vermeye devam etmektedir.

### 3.11.8. Tabaklar Hamamı

Bolu il merkezinde, Tabaklar Mahallesi İzzet Baysal Caddesi üzerinde yer almaktadır. Tabaklar Hamamı'nın inşa tarihi ve mimarı bilinmemektedir. Ancak Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. 16. yüzyılda yapıldığı bilinen bu hamam, bugüne kadar çeşitli onarımlardan geçmiştir. Bina şu anda kafeterya olarak faaliyet göstermektedir.

### 3.11.9. Gülezler Konağı

19. Yüzyıl sonlarında inşa edilen ve Milli Mücadele döneminde Bolu için büyük önem arz eden yerlerden biri olan Gülezler Konağı, sahipleri Hacı Emin Bey'in oğulları İlyaszade Hafız Hakkı Bey ve Mehmet Şükrü Beylerdir. Gülezler Konağı zamanla

uğradığı tahribatlar nedeniyle, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararıyla yıkılarak aslına uygun bir şekilde yeniden inşa edilmek üzere 12 Kasım 2008'de Abant İzzet Baysal Üniversitesi'ne devredilmiştir. Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Bolu Belediyesi'nin aralarında yaptıkları sözleşme neticesinde Gülezler Konağı'nın kullanım hakkı 25 yıllığına üniversiteye verilmiştir.

Gülezler Konağı, Milli Mücadele döneminde aydınların ve Milli Mücadele'ye destek veren önemli kişilerin İstanbul'dan Ankara'ya geçişlerinde güvenli bir durak noktası olmuş, Miralay İsmet Bey gibi önemli şahsiyetler burada konaklamıştır (Evcin, 2013).

### 3.11.10. Bolu Hükümet Konağı

Bolu mutasarrıfı olan Hüsrev Paşa Bolu'da bir hükümet konağı yaptırmaya karar vermiş ancak inşaatın başlamasından bir süre sonra Hüsrev Paşa Osmanlı-Rus seferine katılmak için Bolu'dan ayrılmıştır. Konağın inşaatına kaldığı yerden kâhyası İbrahim Paşa devam etmiş ve bina 1811 yılında tamamlanmıştır. 1811 yılında kâhya İbrahim Paşa tarafından inşası tamamlanan hükümet konağında, 1826 yılında çıkan yangın sonucunda çatı kısmında büyük tahribat oluşmuş ve 1932 yılında yapılan tadilattan sonra tekrar hizmete açılmıştır. 1944 ve 1957 yıllarında meydana gelen depremler nedeniyle büyük zarar gören hükümet konağı, Ankara Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından alınan bir kararla koruma altına alınmıştır. 1998 yılında konağı eski haline getirmek için çalışma başlatan Bolu Valiliği, restorasyon çalışmalarını 2006 yılında tamamlamış ve hükümet konağı, 1811 yılındaki mimarisi ile tekrar hizmet vermeye başlamıştır.

## IV. BÖLÜM

### 4. Yöntem

Bu bölüm, araştırmada yararlandığımız yöntemlerin yer aldığı bölümdür. Bu bölümde, araştırma modeli ve çalışma grubu hakkında bilgiler yer almaktadır. Ayrıca kullanılan verilerin toplanması ve veri çözümleme teknikleri hakkındaki bilgilere de bu bölümde yer verilmiştir.

#### 4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Açık uçlu sorulardan oluşan veri toplama aracı ile elde edilen veriler araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla bağımsız bir şekilde açıklanıp yorumlanmıştır. Nitel araştırma, disiplinler arası bir yaklaşımla bütüncül bir bakış açısın temel alarak, araştırma problemini yorumlayarak inceleyen bir yöntemdir. Durum çalışmalarını ise bir ve birden fazla ortamın, olayın ya da sosyal grubun derinlemesine incelendiği bir yöntem olarak tanımlayabiliriz ( Yıldırım ve şimşek, 2008).

#### 4.2. Çalışma grubu

Araştırmanın alışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Bolu ilinin Merkez ilçesinde yer alan, sosyo-ekonomik durumu farklı olan okullarda görev yapan 20 öğretmen ve bu okullarda öğrenim gören 100 ortaokul öğrencisi oluşurmaktadır. Çalışma

grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örneklem kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örneklem, katılımcılara daha kolay ulaşabilmesi ve katılımcıların araştırmaya katılmalarında istekli olmaları nedeniyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilen bir yöntem olmuştur (Kemper, Stringfield Ve Teddlie:2003).

Çalışma grubuna katılan öğretmenlerin sayısı 20 olup, öğretmenlerin 8'i kadın, 12'si erkektir. Öğretmenlerin 16'sı mesleğinde 10 yıl ve üzeri, 4'ü mesleğinde 0-10 yıl kıdeme sahiptir. Çalışma grubundaki öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler öğretmenleridir.

Çalışma grubuna katılan öğrencilerin 57'si kız, 43'ü erkek toplamda 100 kişidir. Katılımcı öğrencilerin tamamı 8. Sınıf öğrencisidir ve 14 yaşındadır.

Bu bölümde araştırma amacına yönelik olarak toplanan veriler tablolar halinde sunulup yorumlanmıştır.

#### 4.2.1. Katılımcı öğretmenlere ait bilgiler

**Tablo 4-1.** Katılımcı öğretmenlerin cinsiyet durumu

<b>Cinsiyet</b>	<b>f</b>
Kadın	8
Erkek	12
<b>Toplam</b>	<b>20</b>

Çalışma grubuna katılan öğretmenlerin sayısı 20 olup, öğretmenlerin 8'i kadın, 12'si erkektir.



**Tablo 4-2.** Katılımcı öğretmenlerin kıdem durumu

<b>Kıdem</b>	<b>f</b>
0-10 yıl	4
10 ve üzeri	16
<b>Toplam</b>	<b>20</b>

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin 16'sı mesleğinde 10 yıl ve üzeri, 4'ü mesleğinde 0-10 yıl kıdeme sahiptir.

#### 4.2.2. Katılımcı öğrencilere ait bilgiler

**Tablo 4-3.** Katılımcı öğrencilerin cinsiyet durumu

<b>Cinsiyet</b>	<b>f</b>
Erkek	43
Kız	57
<b>Toplam</b>	<b>100</b>

Çalışma grubuna katılan öğrencilerin 57'si kız, 43'ü erkek toplamda 100 kişidir. Katılımcı öğrencilerin tamamı 8. Sınıf öğrencisidir ve 14 yaşındadır.

#### 4.3. Verilerin toplanması

Araştırma verilerini toplamak için araştırmacı tarafından, uzman görüşleri alınarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formda öğrenciler için 5 adet açık uçlu soru, öğretmenler için 6 açık uçlu soru yer almaktadır.

Veri toplama aracının kapsam ve geçerliliği için uzman görüşü alınmıştır. Görev yapan bir sosyal bilgiler öğretmeni, tez danışmanı, A.İ.B.Ü. Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndaki bir öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak

görüşme formu yapılandırılmıştır. Çalışma sonucunda nihai görüşme formu hazırlanmış, öğretmen ve öğrencilere uygulanmıştır. Her form 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılara uygulanan kişisel bilgi formu yer almaktadır. Formun 2. Bölümünde ise araştırmaya dair sorular yer almaktadır. Kullanılan görüşme formu gönüllülük esasına bağlı olarak, gerekli izinler alınarak uygulanmıştır. Katılımcılar için bilimsel araştırma gereğince öğrenciler için “S”, öğretmenler için “Ö” kodu kullanılmıştır.

#### 4.4. Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırmada durum çalışması yöntemi ile elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle istatistiksel verilere dönüştürülerek yüzde ve frekansları alınarak ortaya konmuş ve tablolaştırılmıştır. Tablo haline getirilen veriler betimsel analize tabi tutularak okuyucunun anlayabileceği şekilde organize edilmiş ve anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilmiştir. Yapılan analiz sonucu ulaşılan veriler sayılaştırılarak tablo haline getirilmiştir. Her tablo sonrasında doğrudan alıntılar yapılarak veriler yorumlanmıştır.

## V. BÖLÜM

### 5. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın yönelik toplanan veriler tablolar halinde sunulmuş ve çözümlenip yorumlanmıştır. Görüşme formunun ikinci kısmında yer alan sorulara katılımcıların verdiği cevaplar aşağıda tablolar halinde gösterilmiş, açıklanmış ve yorumlanmıştır.

#### 5.1. Öğretmenlerden Sağlanan Bulgular ve Yorumlar

Bu araştırmanın örneklemin giren Bolu ili Merkez İlçesi'nde görev yapan öğretmenlerin araştırmaya veri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunun ikinci kısmında yer alan sorulara verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar tablo 5.1'den tablo 5.8'e kadar olan tablolarda gösterilmiştir.

**Tablo 5-1.** Öğretmenlerin “Sosyal Bilgilerin amaçları doğrultusunda yerel tarih öğretimi nedir?” sorusuna verdiği cevapları

<b>Yerel tarih öğretimi nedir?</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Ulusal Değil Küçük Bir Yerin, Bölgenin Tarihi	8	40
Yaşadığımız İlin Önemli Tarihsel Olay Ve Mekânları	12	60
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.1'de Bolu'da görev yapan öğretmenlerin yerel tarih ile ilgili olarak düşündüklerine dair verilere yer verilmiştir. Buna göre “ Sosyal bilgilerin amaçları doğrultusunda yerel tarih öğretimi nedir? Açıklayınız” sorusuna öğretmenlerin %40'ı

Yaşadığımız İlin Önemli Olayları cevabını vermişlerdir. Öğretmenlerin %60'ı ise Ulusal Değil Küçük Bir Yerin, Bölgenin Tarihi Cevabını vermişlerdir. Verilen cevaplara bakıldığını katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirlerine benzer görünmektedir.

Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde yerel tarih açısından bakış açılarının mekan ve olaylarla sınırlı olduğu, kişi boyutun bilinmediği görülmektedir. Örtten'e (2008) göre, yerel tarih çevremizi saran geçmişe ait olan bütün unsurlardır. Bu unsurlar arasında olaylar ve mekanlar gibi tarihi oluşturan kişileri de unutmamak gerekir. Hoskins'e (1984) göre ise, yerel tarih; bir devletin, bir kırsal alanın, bir ilçenin, bir şehrin veya diğer yerel alanların ya da o yöredeki insanların tarihi yerel tarihin konusudur. Bu tanımları dikkate aldığımızda yerel tarih öğretimin olay ve mekandan ibaret olmadığı, o yörede yaşamış ve ya yaşayan insanları da kapsadığını söyleyebiliriz.

**Tablo 5-2.** Öğretmenlerin “ yerel tarih öğretiminin önemi nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar.

<b>Yerel Tarih Öğretiminin Önemi</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Ulusal Tarihin Daha Kolay Anlaşılabilmesi Açısından	3	15
Kültür Aktarımı Açısından	4	20
Öğrencinin Yaşadığı Yere Olan Aidiyetinin Güçlendirilmesi İçin	6	30
Öğrencilerin Merak Duygusunun Harekete Geçirilmesi Açısından	7	35
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.2’de Bolu’da görev yapan öğretmenlerin “sosyal bilgiler dersi açısından yerel tarih öğretiminin önemi nedir? Açıklayınız.” Sorusuna verdikleri cevaplar açıklanmıştır. Buna göre Öğretmenlerin % 20 ‘Si Kültür Aktarımı Açısından Önemli, %30’u Öğrencilerin Yaşadığı Yere Olan Aidiyetlerinin Güçlendirilmesi İçin, % 35’i Öğrencilerin Merak Duygusunun Harekete Geçirilmesi Açısından, % 15’i Ulusal Tarihin Daha Kolay Anlaşılabilmesi Açısından Önemlidir cevabını vermiştir. Genel olarak

değerlendirildiğinde öğretmenler, yerel tarih konularının öğrencilerde yaşadıklarını yere olan bağlılığının artması ve yakından uzağa ilkesinin bir gereği olarak, ulusal tarihin öğretiminde yerel tarihin önemli bir yeri olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Aşağıda bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir:

- *Öğrencilerin yaşadıkları yere olan aidiyet bağlarının güçlendirilmesi açısından yerel tarih öğretimi önemlidir. (ö-17)*
- *Yakından uzağa öğretim ilkesinin bir gereği olarak ulusal tarihi öğretirken ona yakın olan yerden yani kendi bölgesinden başlayarak anlatmak önemlidir. (ö-6)*
- *Öğrencilerde yaşadıkları yere olan meraklarını artırmak ve bağlılıklarını artırmak açısından önemlidir. (ö-12)*

**Tablo 5-3.** Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde yerel tarih öğretimine ilişkin yaptıkları çalışmalar.

<b>Yerel Tarih Öğretimine İlişkin Yaptıkları Çalışmalar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Gazete, Dergi Ve Biyografi Gibi Yazılı Kaynaklar Kullanmak	1	5
Fotoğraf, Video Ve Film Gibi Görseller Kullanmak	3	15
Sözlü Tarih Projeleri Yaptırmak	4	20
Konu İle İlgili Önemli Şahsiyetlerden Bahsetmek	5	25
Müze Ziyaretleri	7	35
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.3'te öğretmenlerin "Sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretimine ilişkin ne gibi çalışmalar yapmaktasınız? Açıklayınız." sorusuna verdikleri cevaplar tablo halinde verilmiştir. Buna göre öğretmenlerden % 25'i Konu İle İlgili Önemli Şahsiyetlerden Bahsetmek, %20'si Sözlü Tarih Projeleri Yaptırmak, %35'i Müze Ziyaretleri Yaptırmak, %15'i Fotoğraf, Video Ve Film Gibi Görseller Kullanmak, %5'i Gazete, Dergi ve Biyografi Gibi Yazılı Kaynaklar Kullanmak şeklinde cevaplar vermişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplara bakıldığında yerel tarih öğretimine ilişkin genel olarak müze ziyaretlerinden yararlandıkları görülmektedir. Bunun sebebi

olarak ise yaşadıkları şehirde var olan müzelerin yerel tarih öğretiminde önemli kaynakları barındırması gösterilebilir. Bunun dışında ders içerisinde önemli şahsiyetlerden bahsetmek ve sözlü tarih projelerinin tercih edilmesinin sebebi ise kısıtlı olan ders zamanının verimli kullanılması açısından tercih edildiği öne sürülebilir.

**Tablo 5-4.** Öğretmen görüşlerine göre, Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördükleri olaylar.

<b>Önemli Olaylar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Düzce- Bolu İsyancıları	3	15
Cemiyetlerin Faaliyetleri	6	30
Milli Mücadele’de Eğitim Alanındaki Çalışmalar	2	10
Atatürk’ün Bolu İle İlişkileri	5	25
Bolu’da Gerçekleştirilen Mitingler	3	15
Şükrü Gülez’in Yaptığı Çalışmalar	1	5
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.4’te araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan “Bolu yerel tarihinde sosyal bilgiler dersinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördüğünüz olaylar hangileridir? “sorusuna verdikleri cevaplara yer verilmiştir. Öğretmenlerin % 15’i Düzce- Bolu İsyancıları, %30’u Cemiyetlerin Faaliyetleri, %10’u Milli Mücadele’de Eğitim Alanındaki Çalışmalar, %25’i Atatürk’ün Bolu İle İlişkileri, %15’i Bolu’da Gerçekleştirilen Mitingler, %5’i Şükrü Gülez’in Yaptığı Çalışmalar cevaplarını vermiştir.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak anlatılabileceğini düşündükleri konu olarak cemiyet faaliyetlerinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak da özellikle bu dönemde cemiyetlerin aktif bir şekilde çalışmalar yapması, cepheye yardım göndermeleri gösterilebilir. Ayrıca katılımcı öğretmenler verdikleri cevaplarda Atatürk ve Bolu ilişkilerinin anlatılmasını da gerekli görmüşlerdir. Bunun nedeni olarak ise öğrencilerin Atatürk gibi önemli bir şahsiyetin

bolu ile olan ilişkilerinin öğrencilerin merak duygularını uyandıracaklarını ve bu döneme yönelik ilgilerini artıracaklarını düşündükleri söylenebilir.

Aşağıda katılımcıların bazılarının görüşlerine yer verilmiştir.

- *Milli Mücadele dönemi cemiyetlerin faaliyetlerinden bahsedebiliriz. Çünkü o dönemde Bolu'daki cemiyetler çok aktif bir şekilde çalışmalar yürütmüşler. (ö-13)*
- *Atatürk'ün Bolu ile olan ilişkilerinin mutlaka anlatılması gerekli. Çünkü öğrencilerin ilgisini çekebilir. (ö-2)*
- *Düzce-Bolu isyanlarının kesinlikle öğretilmesi gerekli. Çünkü Bolu'da gerçekleşen en önemli olaylardan biridir. (ö-8)*
- *Şükrü Gülez'den yaptığı çalışmalardan bahsetmek gerekir. Çünkü Şükrü Bey ve ailesi Bolu için önemli çalışmalar yapmış, özellikle İsmet İnönü'yü misafir etmesi önemli olaylardan biridir. (ö-16)*

**Tablo 5-5.** Öğretmenlerin görüşlerine göre Bolu'da Milli Mücadele döneminde öğretilmesi gerekli görülen kişiler.

<b>Önemli Kişiler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Şükrü Gülez	3	15
İlyaszade Hafız Hakkı Gülez	1	5
Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Herkes	7	35
Hoca Ahmet Süreyya Efendi	1	5
Zekai Konrapa	3	15
Maarif Müdürü Talat Bey	1	5
Dr. Fuat Umay	2	10
Hüsrev Gerede	2	10
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.5’te araştırmaya katılan öğretmenlerin Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördükleri kişilere ve tarihi karakterlere yer verilmiştir. Verilere göre öğretmenlerin %35’i Bolu Yerel Tarihinde İleri Gelen Herkesin, %15’i Şükrü Gülez’in, %5’i İlyaszade Hafız Hakkı Gülez’in, %5’i Hoca Ahmet Süreyya Efendi’nin, %15’i Mehmet Zekai Konrapa’nın, %5’i Maarif Müdürü Talat Bey’in, %10’u Dr. Fuat Umay’ın, %10’u Hüsrev Gerede’nin öğretilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Aşağıda öğretmen görüşlerinden bazılarına yer verilmiştir:

- *Şükrü Gülez’in öğretilmesi gerekli, çünkü Bolu’ya mâl olmuş önemli bir karakterdir. (ö-2)*
- *Zekai Konrapa, çünkü hem yazdığı kitap hem de Bolu’da öğretmenlik yapmasından dolayı öğretilmelidir. (ö-19)*
- *Doktor Fuat Umay mutlaka öğretilmeli, çünkü Müdafaa-İ Hukuk çalışmalarına Bolu’da öncülük etmiş önemli bir şahsiyettir. (ö- 4)*

**Tablo 6-6.** Öğretmen görüşlerine göre Bolu yerel tarihinde öğretilmesi gereken önemli mekanlar.

<b>Önemli Mekanlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Taşhanlar	1	5
Yıldırım Beyazıt Camii	2	10
Gülezler Konağı	3	15
Valilik Binası	4	20
Bolu Müzesi	4	20
Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Mekânların Hepsini	6	30
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.6’da araştırmaya katkı sağlayan öğretmenlerin “Bolu yerel tarihinde sosyal bilgiler dersinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördüğünüz önemli mekanlar hangileridir? Açıklayınız” sorusuna verdikleri cevaplar yer almıştır. Bu cevaplara bakıldığında Bolu’da öğrencilere öğretilebilecek çok sayıda mekanın bulunduğu söylenebilir.



Katılımcı öğretmenlerden %15'i Gülezler Konağı, %20'si Valilik Binası, %10'u Yıldırım Beyazıt Camii, %5'i Taşhanlar, % 20'si Bolu Müzesi, %30'u Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Mekanların Hepsini cevaplarını vermişlerdir. İçerisinde etnografya bölümünün de bulunduğu Bolu müzesi gibi şehrin tarihi ve geleneksel hayatının görülebileceği bir mekan olması, öğrenciler açısından olumlu bir durumdur. Ancak cevapları incelediğimizde öğretmenlerin sadece %20'sinin Bolu Müzesi'nden bahsetmesi müze eğitimi açısından üzücü bir durumdur. Müze eğitiminin yeteri kadar önemsenmediğini yaptığımız araştırmada bir kez daha farketmiş olduk. Bunun için öğretmenlerin istekli olması ve sürece öğrencileri de dahil ederek çalışmalar yapması gerekmektedir.

Aşağıda bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir:

- *Öğrencilere Gülezler Konağı ve valilik binası tarihi mekan olarak anlatılabilir, Bolu müzesi gezdirilebilir. Buralar anlatılırken önemli kişiler hakkında da bilgiler verilebilir (ö-2)*
- *Yıldırım Beyazıt Camii'nden bahsedilebilir. Çünkü Milli Mücadele zamanında burada hutbeler okutulmuş ve halka bilgiler verilmiş. Buralar halkın toplanma yeri olduğu için Milli Mücadele için önemli bir mekan olduğunu düşünüyorum. (ö-5)*
- *Bolu Müzesi ve valilik binası anlatılabilir. Valilik binaları halkın bir araya geldiği ve haber aldığı yerlerdir. Ayrıca buralar anlatılırken fotoğraflar gösterilerek zamandan tasarruf edilebilir. Bu tür fotoğraflar öğrencilerin ilgisini çekebilir. (ö-13)*

**Tablo 5-7.** Öğretmen görüşlerine göre yerel tarih öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler.

<b>Dikkat Edilmesi Gerekenler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Objektif Olunmalı	2	10
Dönemin Tanıklarından Yararlanılmalı	2	10
Yerel Tarih Konularının Kronolojik Sırayla Öğretilmesine	2	10
Konu Bütünlüğü Sağlanmalı	3	15
Materyal Kullanımına Dikkat Edilmeli	3	15
Genel Tarih Ve Yerel Tarih Arasında Bağlantı Kurulmalı	4	20
Gezi Yoluyla Öğretilmesine	4	20
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.7’de Bolu’daki öğretmenlerin Bolu yerel tarihinin öğretimiyle ilgili olarak, yerel tarih öğretiminde dikkat edilmesi gerekenlere yönelik cevaplarına yer verilmiştir. “Bolu yerel tarihi öğretiminde nelere dikkat edilmelidir? Açıklayınız.” sorusuna öğretmenlerin %20’si Genel Tarih Ve Yerle Tarih Arasında Bağlantı Kurulmalı, % 15’i Konu Bütünlüğü Sağlanmalı, %10’u Objektif Olunmalı, %10’u Dönemin Tanıklarından Yararlanılmalı, % 15’i Materyal Kullanımına Dikkat Edilmeli, %10’u Yerel Tarih Konularının Kronolojik Sırayla Öğretilmesine, %20’si Gezi Yoluyla Öğretilmesine Dikkat Edilmeli cevabını vermiştir.

Aşağıda katılımcıların bazılarının görüşlerine yer verilmiştir:

- *Bolu yerel tarihi öğretilirken döneme tanıklık eden insanlardan yararlanılmalı. Ayrıca tarihi yerlere yapılacak olan gezilerde öğrencilerde kalıcı öğrenmelere yardımcı olur. (ö-7)*
- *Zamandan tasarruf etmek için görsel materyallerden yararlanılmalı, fotoğraf, video vs. Gibi. (ö-11)*
- *Yerel tarih konularını anlatırken objektif bir şekilde anlatılmalı, olaylar gerçekleri yansıtılmalı. (ö-20)*
- *Bolu yerel tarihi, objektif bir şekilde kronolojik sırayla öğretilmeli, ayrıca tarihi olayların geçtiği yerlerde öğretilmesi öğrenciler için faydalı olacaktır. (ö-2)*

- *Bolu yerel tarihi genel tarih ve yerel tarih arasında bağlantı kurularak öğretilmeli. (ö-10)*

**Tablo 5-8.** Öğretmen görüşlerine göre, yerel tarih öğretiminde karşılaşılan sorunlar.

<b>Karşılaşılan Sorunlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Yapılan Sınavlarda Yerel Tarih Sorularının Yer Almaması	2	10
Müfredatta Yerel Tarih Konularının Bulunmaması	4	20
Doküman Eksikliği	4	20
Tarihi Mekanlara Ulaşım Zorluğu	5	25
Zaman Yetersizliği	5	25
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

Tablo 5.8’de katılımcı öğretmenlerin yerel tarih öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ait veriler yer almaktadır. Buna göre öğretmenlerin % 20’si Doküman Eksikliği, % 25’i Tarihi Mekanlara Ulaşım Zorluğu, %25’i Zaman Yetersizliği , %10’u Yapılan Sınavlarda Yerel Tarih Konularının Yer Almaması, %20’si Müfredatta Yerel Tarih Konularının Bulunmaması görüşlerinde bulunmuşlardır. Verilere bakıldığında öğretmenlerin yerel tarih öğretiminde en çok zaman yetersizliğinden bahsettiklerini görmekteyiz. Bunun sebebi olarak ta ders sayısının az olması ve sınava yönelik çalışmalar yapılması gösterilebilir. Oran’ın (2013) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde de benzer sonuçlara ulaşılmış, öğretmenlerin birçoğu müfredat, zaman yetersizliği ve doküman eksikliği gibi benzer sorunlara değinmişlerdir.

Aşağıda bazı öğretmen görüşlerine yer verilmiştir:

- *Ders saatlerinin yetersiz olması maalesef yerel tarih öğretimi için olumsuz bir faktör. Genel tarih konularını yetiştirme çabasında olduğumuz için yerel tarih konularına zaman ayıramıyoruz. (ö-10)*
- *Müfredat konularında yerel tarih konularının eksikliği en büyük sorunlardan biridir. (ö-2)*

- *Tarihi mekanlara ulaşımda yaşanan sıkıntılar ve yerel tarih öğretimi için gerekli dökümanların eksikliği karşılaştığımız sorunlar arasındadır. (ö-9)*
- *Döküman eksikliği en problem bu konuda. Çünkü yeterli döküman ve kaynak olmadığı için yeterli ve doğru bilgiye ulaşmakta sorun yaşıyoruz. (ö-16)*

## 5.2. Öğrencilerden sağlanan bulgular ve yorumlar

Bu araştırmanın çalışma grubuna giren Bolu ili Merkez İlçesi'nde yer alan MEB'e bağlı olan okullarda öğrenim gören öğrencilerin, görüşme formunda yer alan ikinci bölümdeki sorulara verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar tablo 6.1' den tablo 6.6'ya kadar olan tablolarda gösterilmiştir.

**Tablo 5-9.** Katılımcı öğrencilerin “ yerel tarih denince aklınıza ne geliyor? Sorusuna verdikleri cevaplar.

<b>Yerel Tarih</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Yaşadığımız Yerde Bulunan Tarihi Yerler	5	5
Bolu'da Buluna Tarihi Eserler	11	11
Bolu'da Yaşamış Önemli Kişilerin Hayatları	12	12
Yaşadığımız Yerin Tarihi	14	14
Diğer (Bilmiyorum)	21	21
Bolu'nun Tarihi	37	37
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Katılımcı öğrenciler, “Yerel tarih deninde aklınıza ne geliyor?” sorusuna verdikleri cevaplar yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Öğrencilerin % 37'si Bolu'nun Tarihi, %12'si Bolu'da Yaşamış Önemli Kişilerin Hayatları, %11'i Bolu'da Bulunan Tarihi Eserler, %14'ü Yaşadığımız Yerin Tarihi, %5'i Yaşadığımız Yerde Bulunan Tarihi Yerler, %21'i Diğer (Bilmiyorum) cevaplarını vermişlerdir.

Aşağıda bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

- *Yerel tarih denince aklıma Bolu'nun tarihi geliyor. (s- 78)*
- *Yerel tarih denince eskiden Bolu'da yaşamış önemli kişilerin hayatları geliyor. Örneğin Koroğlu gibi. (s-36)*
- *Yaşadığımız yerin tarihi aklıma geliyor. (s-95)*

**Tablo 5-10.** Katılımcı öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili öğretilmesini istedikleri olaylar.

<b>Öğretilmesini İstedikleri Olaylar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Bolu'da Çıkan İsyenlar	9	9
Milli Mücadele'de Bolu İle İlgili Olan Her Şey	10	10
Milli Mücadele'ye Bolu'nun Verdiği Destek	15	15
Diğer (Fikrim Yok)	15	15
Atatürk'ün Bolu'ya Ziyareti	22	22
Bolu'nun Savaştaki Durumu	29	29
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.10'da araştırmaya katılan öğrencilerin "Bolu yerel tarihinde milli mücadele dönemi ile ilgili size öğretilmesini istediğiniz olaylar nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Öğrencilerin %29'u Bolu'nun Savaştaki Durumu, %22'si Atatürk'ün Bolu'ya Ziyareti, %9'u Bolu'da Çıkan İsyenlar, %15'i Milli Mücadele'ye Bolu'nun Verdiği Destek, %10'u Milli Mücadele'de Bolu İle İlgili Olan Her Şey, %15'i Diğer (Fikrim Yok) cevabını vermiştir.

**Tablo 5-11.** Katılımcı öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili öğretilmesini istedikleri mekanlar.

<b>Öğretilmesini İstedikleri Mekanlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Bolu Müzesi	5	5
Bolu İle İlgili Her Yer	8	8
Diğer (Fikrim Yok)	15	15
Gülezler Konağı	17	17
Yıldırım Beyazıt Camii	23	23
Valilik Binası	32	32
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.11’de araştırmaya katılan öğrencilerin “Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele ile ilgili olarak size öğretilmesini istediğiniz mekanlar nelerdir?” Sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Öğrencilerin % 23’ü Yıldırım Beyazıt Camii, %5’i Bolu Müzesi, %32’si Valilik Binası, %17’si Gülezler Konağı, %8’i Bolu İlgili Her Yer, %15’i Diğer (Fikrim Yok) cevabını vermişlerdir. Cevaplara bakıldığında Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak Bolu’da bulunan tarihi mekanlarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını görmekteyiz. Bu konu ile ilgili öğretmenlerin öğrencileri daha fazla bilgilendirmeli olumlu olacaktır.

**Tablo 5-12.** Öğrencilerin Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini istedikleri kişiler.

<b>Öğretilmesini İstedikleri Kişiler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Şerafeddin Bey	1	1
Ahmet Tayyar Çulha	3	3
Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Herkes	7	7
Diğer (Fikrim Yok)	10	10
İsmet İnönü	11	11
Kara Fatma	13	13
Şükrü Gülez	23	23
Mustafa Kemal Atatürk	32	32
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.12’de araştırmaya katılan öğrencilere sorduğumuz “ Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili size öğretilmesini istediğiniz kişiler kimlerdir?” Sorusuna verdikleri cevaplar ye almaktadır. Öğrencilerin %32’si Mustafa Kemal Atatürk, %11’i İsmet İnönü, %23’ü Şükrü Gülez, %13’ü Kara Fatma, %1’i Şerafeddin Bey, %3’ü Ahmet Tayyar Çulha, %7’si Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Herkes, %10’u ise Diğer (Fikrim Yok) cevabını vermiştir. Verilere baktığımızda öğrencilerin Mustafa Kemal Atatürk demesinin sebebi olarak Milli Mücadele’nin en önemli ismi olması ve Atatürk’ün Bolu’ya olan ziyareti düşünülebilir.

**Tablo 5-13.** Öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde yapılan yerel tarih çalışmaları ile ilgili tespitleri.

<b>Yapılan Yerel Tarih Çalışmaları ile İlgili Tespitler</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
Çalışma Yapılmamaktadır	4	4
Önemli Kişilerin Hayatlarının Araştırılması	11	11
Aile Büyükleri İle Görüşmeler Yapılmaktadır	16	16
Proje Çalışmaları Yapılmaktadır	18	18
Müze Ve Tarihi Mekanlara Yapılan Geziler Düzenlenmektedir	24	24
Fotoğraf, Belgesel Ve Film Gösterimi Yapılmaktadır	27	27
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.13’te katılımcı öğrencilere sorduğumuz “ Sosyal bilgiler dersinde yerel tarihle ilgili olarak ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?” Sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin % 27’si Fotoğraf, Belgesel Ve Film Gösterimi Yapılmaktadır, %24’ü Müze Ve Tarihi Mekanlara Yapılan Geziler Düzenlenmektedir, %18’i Proje Çalışmaları Yapılmaktadır., %16’sı Aile Büyükleri İle Görüşmeler Yapılmaktadır, %11’i Önemli Kişilerin Hayatlarının Araştırılması, %4’ü İse Çalışma Yapılmamaktadır cevabını vermişlerdir.

Aşağıda bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

- *Sosyal bilgiler dersinde sınıfta grup çalışması yapıyoruz. Seçtiğimiz bir konuyu araştırıp sınıfta onu arkadaşlarımıza sunuyoruz.( s-51)*
- *Ailemizde bulunan yaşlı kişilere ya da çevremizdeki yaşlı kişilere eskiden ne olmuş, savaşta neler yaşanmış onları soruyoruz. Sorularımızı ve onların verdikleri cevapları kağıda yazıp sınıfta anlatıyoruz. (s-83)*
- *Öğretmenimiz bizi müzeye götürmüştü. Orada ders anlatmıştı. (s-25)*
- *Sosyal bilgiler dersinde önemli kişilerin hayatlarını araştırıyoruz. Neler yapmışlar onları araştırıyoruz. Bulduklarımızı sınıfta arkadaşlarımızla paylaşıyoruz. (s-17)*

### 5.3. Katılımcılardan elde edilen verilerin karşılaştırılması

Bu bölümde görüşme formundaki sorulara öğretmen ve öğrencilerin verdiği cevaplar karşılaştırılmış bir şekilde verilmiştir. Bu bölüm toplanan verileri bir arada görmemizi ve kolay çıkarımda bulunmamızı sağlayacaktır.

#### 5.3.1. Katılımcılarının öğretilebileceğini düşündüğü önemli kişiler cevaplarının analizi



**Tablo 5-14.** Katılımcıların, Bolu yerel tarihinde öğretilbileceğini düşündüğü önemli kişilere verdikleri cevapların analizi.

Önemli kişiler	f		%
	Öğretmen	Öğrenci	
Şükrü Gülez	3	23	22
İlyaszade Hafız Hakkı Gülez	1		1
Hoca Ahmet Süreyya Efendi	1		1
Zekai Konrapa	3		2
Maarif Müdürü Talat Bey	1		1
Dr. Fuat Umay	2		2
Hüsrev Gerede	2		2
Mustafa Kemal Atatürk		32	27
İsmet İnönü		11	9
Ahmet Tayyar Çulha		3	1
Şerafeddin Bey		1	1
Kara Fatma		13	11
Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Herkes	7	7	12
Fikrim Yok		10	8
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.14 'de araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilere sorduğumuz Bolu yerel tarihinde öğretilmesi düşünülen tarihi kişilere yer verilmiştir. Katılımcıların %27'si Mustafa Kemal Atatürk, %22'si Şükrü Gülez, %12'si Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Herkes, %11'i Kara Fatma, %9'u İsmet İnönü, %8'i Fikrim Yok, %2'si Ahmet Tayyar Çulha, %2'si Hüsrev Gerede, %2'si Doktor Fuat Umay, %1'i İlyaszade Hafız Hakkı Gülez, %1'i Maarif Müdürü Talat Bey, %1'i Hoca Ahmet Süreyya Efendi, %1'i Şerafeddin Bey cevaplarını vermiştir.

Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrenciler Bolu için önemli bir şahsiyet olan Şükrü Gülez'in ve Milli Mücadele'nin önderi olan Mustafa Kemal'in Bolu yerel tarihinde öğretilmesi gerektiğini düşünmektedir. Öğrencilerin cevaplarını incelediğimizde Bolu yerel tarihinde öğretilmesini istedikleri kişiler arasında Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü gibi Milli Mücadele'nin önemli isimleri yer almaktadır. Ancak öğretmen cevaplarına baktığımızda Şükrü Gülez gibi Bolu ilinin önemli şahsiyetlerinden bahsetmişlerdir. Bu da öğrencilerin yerel tarih ve genel tarih arasındaki farkı henüz kavrayamadıklarını göstermektedir.

Yukarıdaki tabloda, öğrencilerin Ahmet Tayyar Çulha ve Kara Fatma gibi isimleri cevap olarak vermeleri, çevrelerinde gördükleri sokak, mahalle ya da mekan isimlerinden kaynaklanabilir. Örneğin, öğrencilerden biri Bolu'da yer alan Ahmet Tayyar Çulha adlı sokakta ikamet ediyor olabilir. Bu da, öğrencilerin çevrelerinde bulunan sokak ve mahalle isimlerinin akıllarında kaldığını göstermektedir. Bunun için ders içerisinde öğrencilere Bolu'da yer alan önemli şahsiyetlerin yer aldığı sokak isimlerinden ders içerisinde bahsedilebilir. Bu sayede hem öğrencinin derse olan ilgisi artacak hem de çevresinde var olan, daha önce dikkatini çekmeyen noktalara farkındalığı gelişecektir.

Araştırma verilerine bakıldığında dikkat çeken bir diğer nokta öğretmenlerin Bolu yerel tarihi ile ilgili kişiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarıdır. Öğretmenlerin farklı illerden gelmesi de yeterli bilgiye sahip olamamaları noktasında önemli bir faktördür. Bu sebeple, Milli Eğitim Müdürlüğü Tarafından yapılacak olan çalışmalar önem arz etmektedir. Öğretmenlerin yöre hakkında bilgilendirilmesi ve Belediye'nin yöre için yapacağı tanıtma çalışmaları sorunu çözmeye yardımcı olacaktır.

5.3.2. Bolu'da öğretilmesi düşünülen önemli olaylara katılımcıların verdikleri cevapların karşılaştırılması

**Tablo 5-15.** Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin, Bolu yerel tarihinde öğretilebileceğini düşündükleri önemli olayların analizi.

Önemli olaylar	f		%
	Öğretmen	Öğrenci	
Bolu'nun Savaştaki Durumu		29	24
Bolu'da Çıkan İsyenlar		9	7
Milli Mücadele'ye Bolu'nun Verdiği Destek		15	12
Atatürk'ün Bolu'ya Ziyareti		22	18
Düzce-Bolu İsyenları	3		2
Cemiyetlerin Faaliyetleri	6		5
Milli Mücadele'de Eğitim Alanındaki Çalışmalar	2		1
Atatürk'ün Bolu İle İlişkileri	5		4
Bolu'da Gerçekleşen Mitingler	3		2
Şükrü Gülez'in Yaptığı Çalışmalar	1		1
Milli Mücadele'de Bolu İle İlgili Olan Her Şey		10	8
Diğer (Fikrim Yok)		15	12
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Tablo 5.15'deki veriler incelendiğinde öğretmen ve öğrenci araştırmada yer alan tüm katılımcıların Bolu yerel tarihi ile ilgili olarak öğretilmesi gerektiğini düşündükleri olaylara dair verilere yer verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan toplam 120 katılımcıdan elde edilen verilere göre %24'ü Bolu'nun Sırasındaki Durumu, %18'i Atatürk'ün Bolu'ya Ziyareti, %12'si Milli Mücadeleye Bolu'nun Verdiği Destek, %12'si Fikrim Yok, %7'si Bolu'da Çıkan İsyenlar, %8'i Milli Mücadele'de Bolu İle İlgili Olan Her Şey, %5'i Cemiyetlerin Faaliyetleri, %2'si Milli Mücadele'de Eğitim Alanındaki Çalışmalar, %2'si Bolu'da Gerçekleşen Mitingler, %1'i Şükrü Gülez'in Yaptığı Çalışmalar şeklinde cevaplar vermişlerdir.

### 5.3.3. Bolu’da öğretilbileceği düşünülen önemli mekanlara katılımcıların verdiği cevapların karşılaştırılması

**Tablo 5-16.** Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin, Bolu yerel tarihinde öğretilbileceğini düşündükleri önemli mekanların karşılaştırılması.

Önemli Mekanlar	f		%
	Öğretmen	Öğrenci	
Valilik Binası	4	32	30
Taşhanlar	1		1
Yıldırım Beyazıt Camii	2	23	20
Bolu Müzesi	4	5	7
Gülezler Konağı	3	17	17
Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Mekanların Hepsini	6	8	12
Diğer (Fikrim Yok)		15	13
<b>Toplam</b>	<b>20</b>	<b>10</b>	<b>100</b>

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilbileceğini düşündükleri mekanlar yer almaktadır. Elde edilen verilerle göre katılımcıların %30’u Valilik Binası, %20’si Yıldırım Beyazıt Camii, %17’si Gülezler Konağı, %13’ü Fikrim Yok, %12’si Bolu Yerel Tarihinde Önemli Olan Mekanların Hepsini, %7’si Bolu Müzesi, %1’i İse Taşhanlar cevabını vermiştir.

Öğretilmesi gerektiği düşünülen mekanlar arasında Yıldırım Beyazıt Camii ve Valilik Binasının olmasının sebepleri arasında, bu yapıların halkın toplanma yerlerinde bulunması gösterilebilir. Yapıların şehrin merkezinde ve halk tarafından uğrak noktası olan yerde bulunmaları sebebiyle hafızalarda kolay yer edinmesine neden olmuştur. Ayrıca katılımcıların %15’inin bir fikir beyan etmemiş olması da Bolu yerel tarihi açısından üzücü ve dikkat çekici bir durumdur.

## VI. BÖLÜM

### 6. Sonuç ve öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ve bulgulara dayalı olarak elde edilen sonuçlar, çıkan sonuçlara yönelik olarak da önerilere yer verilmiştir.

#### 6.1. Sonuç

Bu araştırma sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretiminin gerekliliğini vurgulamak ve örnek oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma bolu ilinin merkez ilçesinde uygulanmıştır. Araştırmaya veri sağlamak amacıyla görüşme formu uygulanmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına bağlı olarak katkı sağlamışlardır.

Yerel sosyal bilgiler öğretimi ile amaçlanan öğrencilere sosyal katılım, etkin vatandaşlık, zamanı ve kronolojiyi algılama gibi çeşitli becerilerin kazandırılmasıdır. Öğrenciler bu edindikleri beceriler sayesinde gerçek yaşam ile ders arasında bağ kurabilmekte, günlük hayatta karşılaştıkları problemler için çözüm yolları üretebilmektedirler. Bu sayede problem çözme becerisi de kazanan öğrencilerin kendilerine olan özgüvenleri de artacak, gerçek hayatta daha sağlam adımlar için kendinde yeterli güveni bulacaktır.

Yerel tarih bir yörenin kendine has özelliklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu kimi zaman ailemizin, kimi zaman köyümüzün, ilçemizin ya da şehrimizin tarihi olabilmektedir. Öğrenciye yaşadığı yörenin kültürünü aktarmak görevi de yine sosyal bilgiler dersindedir. Bu nokta sosyal bilgiler dersinde yerel öğeler eğitim-öğretim

sürecinde mutlaka uygulanmalıdır. Yerel tarihin ulusal tarih öğretimine yardımcı olduğu yadsınamaz bir gerçektir ancak yerel tarih öğretimi yapılırken ülkenin bütününe ilgilendirecek şekilde eğitim verilmeli, kültürel farklılıklardan doğacak ayrıştırmalar yapılmamalıdır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara baktığımızda öğretmenlerin Bolu yerel tarihi açısından kısmen bilgi sahibi oldukları, ancak ders boyutunda yerel öğretim yapabilecek düzeyde olmadıkları görülmektedir. Bulgulara baktığımızda bir diğer sonuç olarak da, öğrencilerin yaşadıkları yerin tarihi nitelikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarıdır. Bu bağlamda öğretmenlerin eğitim-öğretim süreçlerinde aktif ve istekli olmaları gerekmektedir.

Elde edilen verilere göre araştırma katılan öğretmenlerin yöre hakkındaki bilgilerinin yerel öğretim yapmaya tam olarak yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Öğretmenlerin görev sürelerine baktığımızda 10 yıl ve üstü görev yaptıkları görülmektedir. Ancak yöre hakkındaki bilgilerinin yetersiz olması öğretmenlerin yerel öğelere ilgi duymamasından kaynaklanabilir. İlk olarak yerel öğelerin öğrencilere kazandırılması için, göreve yeni başlayan ve halen göreve devam etmekte olan öğretmenlere milli eğitim müdürlüğü tarafından hizmet içi eğitim olarak verilmesi faydalı olacaktır.

Öğretmenler yerel tarih öğretimi nedir sorusuna yaşadığımız ilin önemli olayları, ulusal değil küçük bir yerin, bölgenin tarihi cevabını vermişlerdir. Verileri incelediğimizde öğretmenlerin yerel tarih ile ilgili bakış açılarının sınırlı olduğu, yerel tarih öğretiminin sadece mekan ve olay boyutunu dikkate aldıkları görülmektedir. Oysaki Yerel tarih öğretimini oluşturan en önemli unsurlardan biri insandır. Öğretmenleri mekan odaklı bakış açılarının kırılması gerekmektedir.

Yerel tarih tanımlarına bakıldığında dikkat çeken bir diğer sonuç ise öğretmenlerin yerel tarih öğretiminde karşılaştıkları sorunlar olmuştur. Verilere göre öğretmenler müfredat, zaman yetersizliği ve doküman eksikliği gibi sorunlara değinmiştir. Zaman yetersizliğinden kasıt olarak muhtemel ki ders saatinin azlığı kastedilmektedir. Oran'ın (2013) "İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinde de benzer sonuçlara ulaşılmış, öğretmenlerin birçoğu müfredat, zaman yetersizliği ve doküman eksikliği gibi benzer sorunlara değinmişlerdir. Bu bağlamda MEB'in müfredat programında yerel tarih konularına yer vermesi ve ders saatlerinin artırılması gibi çözümler üretmesi hem öğrenciler hem öğretmenler açısından faydalı olacaktır.

Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlardan bir diğeri de, Bolu'da yaşayan öğrencilerin yaşadıkları yer hakkında pek fazla bilgiye sahip olmadıklarıdır. Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak kişi, mekan ve olayları sadece isim olarak bildikleri anlaşılmaktadır. Bu da bize sosyal bilgiler derslerinin güncel hayattan uzak bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Benzer bir sonuç Akcan'ın (2016), "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel Öğelerin Kullanımı: Beypazarı Örneği" adlı yüksek lisans çalışmasında öğrencilerle ilgili olarak benzer sonuçlara ulaşılmış, öğrencilerin onların yaşadıkları ilçenin nitelikleri hakkında pek fazla bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Yöre hakkındaki bildiklerinin sadece mekan isimlerinden yapmış oldukları gezilerden anladıkları görülmüştür. Muhtemel ki öğretmenlerin ve öğrencilerin, günlük hayatlarında hemen her gün rastladıkları bu yapılar günlük gezileri esnasında hafızalarında yer etmiştir.

Öğrencilerin Bolu yerel tarih öğretiminde öğretilmesini istedikleri kişiler arasında Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün isimleri de yer almaktadır. Buda öğrencilerin M. Kemal ve İsmet İnönü'yü içselleştirdikleri ve kendi yerel tarihlerine kattıklarını göstermektedir. Ancak öğretmen cevaplarını incelediğimizde ise Şükrü Gülez gibi Bolu tarihinde yer alan isimler öne çıkmaktadır. Bu da öğrencilerin genel tarih ve yerel tarih arasında farkı kavrayamadıklarını göstermektedir.

Öğrencilerin yerel tarihe olan merakları eğitimden ziyade çevrelerinde bulunan, günlük hayatta karşılaştıkları bina, sokak ve mahalle isimlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak meraklarını giderecekleri bir eğitim ortamı bulamamaktadırlar. Bunun için öğretmenlerin, öğrencilerin ilgilerini çeken bu noktalar üzerinde durması gerekmektedir. Öğrencilerin ilgilerinin dikkate alınarak işlendiği bir Sosyal Bilgiler dersi, eğitim ve öğretim süreçleri açısından verimli olacaktır.

Literatürü incelendiğinde Bolu ilinde olduğu gibi farklı şehirlerde de benzer sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu da Sosyal bilgiler dersinin güncel hayattan uzak bir anlayışla işlendiği görülmektedir. Yerel tarih öğretiminde de öğretmenlerde var olan mekan ve olay boyutlu dar bakış açısının kırılması gerekmektedir.

Öğretim yöntem ve tekniklerine bakıldığında öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştıran yakından-uzağa, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa ilkeleri dikkate alındığında öğrenme işini kolaylaştırdığı görülmektedir. Yerel tarih öğretimi de genel tarih öğretimine giden yolda önemli bir yapı taşıdır. Bireylerin milletleri oluşturduğu gibi, yerel tarih de genel tarihi oluşturmaktadır.

Araştırma Milli Mücadele dönemi ile sınırlı olduğundan, Bolu'nun Milli Mücadele sonrasında yetiştirdiği önemli bir şahsiyet olan İzzet Baysal ve diğer isimler araştırmamızda yer almamaktadır. Ancak İzzet Baysal, Bolu için gerçekleştirdiği çalışmalarla Bolu yerel tarihinde kendisine çok önemli bir yer edinmiş ve Bolu halkının sevgi, saygı ve takdirini kazanmıştır. İnanıyoruz ki İzzet Baysal'ın hayatı birçok kişiye ışık olacaktır.



## 6.2. Öneriler

Yapılan araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, sosyal bilgiler dersi için yerel öğelerin kullanımının önem arz ettiği ve eğitim- öğretim sürecinde mutlaka kullanılması gerektiği görülmüştür. Bu bağlamda aşağıda bazı görüş ve önerilerimiz yer almaktadır.

1. Öğretmenlerin ders içerisinde yerel öğeleri kullanabilmesi için çevre hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ya da görev aldıkları okulun müdürlüğü tarafından öğretmenlere kısa eğitimler verilebilir. Bu sayede görev aldıkları yerin kültürünü, coğrafyasını, önemli isimlerini, dününü ve bugünü tanımış olacaktlardır.

2. Öğretmenlere yerel tarihe olan bakış açılarının değişmesi ve yerel tarih öğretimi hakkında daha fazla bilgi edinmeleri için MEB tarafından uzaktan eğitim verilebilir.

3. Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yöre ile ilgili olarak kitapçık, gezi rehberi gibi çalışmalar yapılabilir. Bu konuda İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve belediyelerin işbirliği sağlanabilir.

4. Öğrenciler Bolu'nun Kurtuluş Savaşı'ndaki durumu, Atatürk ile olan ilişkileri ve Milli Mücadele'ye verdiği destek gibi konuları çokça merak etmektedirler. Bununla ilgili derslerde bilgiler verilebilir. Ayrıca Şükrü Gülez, Kara Fatma, İsmet İnönü gibi, öğrencilerin merak ettiği Bolu için önemli isimlerin biyografilerini öğrencilerden araştırmaları istenebilir. Bu sayede öğrencilerin derse olan ilgileri artırılabilir.

5. Ders içerisinde yöre ile ilgili öğrencilerle kısa etkinlikler yapılabilir. Bu sayede öğrenci çevresindeki güncel olaylara karşı ilgisi artabilir. Ancak ders saatlerinin yetersiz olması ve öğretmenlerin müfredat konularını yetiştirme çabası bu tarz

etkinliklerin gerçekleşmesine engel olmaktadır. Bu sebeple sosyal bilgiler ders saatleri artırılabilir.

6. Bolu'nun yerel tarihi ile ilgili belgesel ya da kısa filmler hazırlanabilir. Sürece yerel kişiler de dahil edilerek yöre tarihine dikkatleri çekilebilir.

7. Öğrencilerin derse olan ilgisini artırmak ve öğrenmeyi kolaylaştırmak için müze ve tarihi mekanlara geziler düzenlenebilir.

8. Bolu müzesi daha aktif hale getirilebilir. Müze içinde yılın belli dönemlerinde Bolu'nun geçirdiği dönemlerle ilgili kısa sergiler düzenlenebilir. Bu sergiler halka tanıtılarak onların da ilgisi çekilebilir.

9. Bolu halk kültürü ve araştırma merkezi tarafından Gülezler Konağı'nda çeşitli konferanslar ve seminerler düzenlenmektedir. Bu seminerlere öğretmenlerin ve şehirde yaşayanların da katılımının sağlanması için daha fazla duyuru yapılmalıdır.

10. Okulda öğrencilerin ve öğretmenlerin de görev alabileceği, yaşadıkları yer ile ilgili yerel tarih dergisi çıkarılabilir. Derginin çıkarılmasında her hafta/ay görev alacak öğretmen ve öğrenciler değiştirilerek sürece okuldaki tüm öğretmen ve öğrenciler dahil edilebilir.

11. Bolu'da önceden yaşamış ve ya halen yaşamakta olan, öğrencilere örnek olabilecek kişilerle ilgili sözlü tarih, biyografi vb. etkinlikler yapılabilir.

12. Sosyal bilgiler dersinde Bolu ilinin tarihi, coğrafi özellikleri ve tarihi mekanları, sokaklara verilen isimlerde yer alan önemli kişilerle ilgili araştırma projesi verilebilir. Proje sonuçları sınıf ortamında paylaşılabilir ve araştırma yapılan mekanlara geziler düzenlenebilir.

13. Bolu'da var olan tarihi yerlerin sorunlarının teşhisi ve çözümü için öğrencilere proje ödevleri verilebilir. Belirlenen problemler için çözüm yolları aranabilir. Öğrencilerin de bu sayede kültürel mirasa yönelik farkındalıkları artacaktır.

14. Bolu'da yerel tarih atölyeleri kurulabilir. Atölyede Bolu yerel tarihi ile ilgili uzman kişiler konferanslar ve eğitimler verebilir.



## KAYNAKÇA

- Adivar, H. E. (2013). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul
- ALparslan,
- Akçalı, A. (2013). *Tarih Öğretiminde Merkeze Bağımlılığın Azaltılması Yolunda Bir Çözüm Önerisi: Yerel Tarih*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Aktekin, S. (2001). İngiliz Tarih Eğitiminde Yerel Tarihin Yeri. Funda Çelebi (Ed.), *Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim: Yerel Tarih Grupları Deneyimi (205-212)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Akyüz, Y. (1992). *Atatürk Ve Eğitim*. Atatürkçü Düşünce, Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, S.705.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Algüloğlu, M. K. (1998). *Ayanlar Devrinde Bolu*, Bolu.
- Aslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl: 2007, Cilt: 40, Sayı: 1, 41-61.
- Arslan, Y. (2012). *Yerel Ve Sözlü Tarih Algısının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları: Tunceli Merkez Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, E. (2000). Yerel Tarihin Tanımı, Gelişimi Ve Değeri, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme Ve Yerelleşme İçinde* (S.195-204). İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ata, B. (1998). 19. Yüzyılın Sonlarında Bolu'da Eğitim Ve Bolulu Eğitimci Muallim Cevdet. *Bolu'da Halk Kültürü Ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu (35-42)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, Bolu.
- Ata, B. (2015). Tarih Derslerinde Yerel Tarih, Müze Ve Ören Yerlerinin Kullanımı. M. Demirel, (Ed.). *Tarih Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi. S.738.
- Avcı Akçalı, A. (2007). *Yerel Tarih Ve Tarih Eğitimine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Avcı, C. (2012). 19. Yüzyıl Sonlarında Kastamonu Vilayeti. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt-1, Sayı-24*.
- Balcı, A. S. (2007). *Fen Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım Uygulamasının Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Birgören, H. (1998). Bolu'da Eğitim. *Bolu İl Yıllığı 1998 (198-241)*. Bolu: Bolu Valiliği Yayınları.
- Birgören, H. (2009). *İsyân Günlerinde Bolu*. Bolu: Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Bolu İl Yıllığı (1967).
- Bolu İl Yıllığı (1998).
- Çulha, B. (2005), Yerel Tarih Çalışmalarının Sosyal Bilimlerin Disiplinler Arası Yapısına Katkıları Ne Olabilir?. *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildirileri Kitabı 26-28 Mayıs 2005*. Van.
- Çağlar, G. (1990). *Bolu Mutasarrıfı Halil (Türkmen), (21 Haziran 1920- 13 Haziran 1921)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çağlar, G. (1996). Milli Mücadele Başlarında Bolu Mutasarrıflığında Asayiş (1918-1919). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Cilt-4*.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri: Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demircioğlu, İ. (2005). Sözlü Tarihin Bir Öğretim Yaklaşımı Olarak Tarih Derslerinde Kullanımı. *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (310-315)*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Demircioğlu, İ.H. (2010). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk Ve D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dolama, M. (2006). *875 Numaralı Şer'iyye Sicil Defterine Göre Tanzimat-I Hayriye'nin İlk Yıllarında Bolu (1841-1844)*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Eroğlu, E. (2009). *Bolu İl Merkezinde Bulunan Eski Evler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Esengin, K. (1969). *Milli Mücadele'de Hıyanet Yarışı*. Ankara: Ulusal Basımevi.
- Evcin, E. (2011). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Kurtuluş Savaşı'na Bolu Ve Çevresi Ve İz Bırakanları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Evcin, E. (2011). Millî Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifaller Ve Tezâhürât. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Sayı Cilt-80-27*, 241-293.
- Evcin, E. (2012). Bolu Livasında Kurulan Müdafaa-İ Hukuk Cemiyetleri Ve Faaliyetleri. *Atatürk Yolu Dergisi Sayı 49 (75-126)*, Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Evcin, E. (2013), *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu Ve Çevresi, Olaylar Ve İz Bırakanlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Evcin, E. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Bolu Gazetesi. Merve Uğur (Ed.), *Türk Basın Tarihi III. Cilt (1809-1869)*. Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Elazığ.
- Eyriçe, N. (2005). *Tarih Eğitiminde Yerellik: 1922-1950 Döneminde Menemen Kazası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gazel, A. A. (2015). Tarih Öğretiminde Öğrencilerin Sözlü Tarih Kullanımı. M. Demirel (Ed.), *Tarih Öğretim Yöntemleri (2. Baskı) (109-116)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, İ. (2014). *Tarih Öğretimi Kuram Ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Göç, N. (2008). *Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler Derslerinde Uygulanması; Karşılaşılan Güçlükler Ve Çözüm Önerileri: Yozgat Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Hoskins, W. G. (1984). *Local History In England (3. Edition)*. New York: Addison Wesley Longman Limited.
- Işık, H. (2002). *Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler (6. Sınıf) Programı Tarih Üniteleri İle İlişkilendirilmesine Yönelik Bir Uygulama: Pasinler Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Işık, H. (2008). İlköğretimde Tarih Konularının Yerel Tarihle İlişkilendirilmesinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı: 1/4*, S.290-310.
- Işık, H. (2008). İlköğretimde Tarih Konularının Yerel Tarih İle İlişkilendirilmesinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 1(4)*. (290-310),
- İnan, A. (1976). Anadolu Kadınları Müdafaa-İ Vatan Cemiyeti. VIII. *Türk Tarih Kongresi II.Cilt*, Ankara.

- Kaya, M. (2013). *II. Meşrutiyet'ten Çok Partili Hayata Geçişte Bolu'nun İdari Ve Sosyal Durumu (1908-1950)*. Bolu: Bolu İl Özel İdaresi Yayınları.
- Kazan, M. (2009). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bolu Merkezde Eğitim Kurumları*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Kılıç, A. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi, "Dün, Bugün, Yarın" Temasında Sözlü Ve Yerel Tarih Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, F. (2011). Bolu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti Ve Faaliyetleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11(1)*, Sayfa 29-37.
- Kılıç, F. ve Tarhan, M. (2014). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bolu'da Eğitim Uygulamaları, *Abant İzzet Baysal Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 14, Sayı:3, 14:157-190*.
- Kılıç, F., Solak, M., Tarhan, M. (2016). *Altın Yaprak Dergisi Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitime Taşradan Bir Bakış*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kılıç, N., Kayapınar, A., Kaya, B., Kılıç, B., Kayapınar, L. (2008). *Bolu Livası 1921-1925 Senesi Salnamesi*. Bolu: Bolu Halk Kültürünü Uygulama Ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kısıklı, E. (2016). Bolu Beyi'ne Karşı Mücadelesiyle Simgeleşmiş Köroğlu'nu Yaşatan Bir Değer; *İzzet Baysal. VI. Uluslararası Köroğlu Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss.240-263). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, Bolu.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Ankara: TTK Yayınları.
- Konukçu, E: (2002). *Atatürk Ve Bolu*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 14, C.18, Ankara.
- Konukçu, E. (1986). Bolu Bölgesinde İlk Fetihler Ve Türkleşme. *Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumu (2-4 Mayıs 1986)*. Bolu: Bolu Tanıtma Ve Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Konukçu, E. (1998). Bolu Ve Fatihleri. *Bolu'da Halk Kültürü Ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu (Bolu-1997)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Konukçu, E. (2010). Cumhuriyet'in İlk Bolu Valisi Ahmed Fahreddin. *Atatürk Dergisi (1-23)*. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Konrapa, M. Z. (1964). *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Konrapa, M. Zekai (1963). Tanzimat Devrinde Bolu'da İlk Rüşdiye Mektebi Ne Zaman Açıldı?. *Çele Dergisi*, Ankara: San Matbaası: 4-6.

- Martal, A. (2000). Yerel Tarih Gruplarıyla Tanışırken: Konular, Sorular. *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar; Küreselleşme Ve Yerelleşme*. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Oran, M. (2013). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orhonlu, C. (1992). Bolu. *İslam Ansiklopedisi, C.VI*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Önal, G. (2011). *Osmanlı Devri Kastamonu Vilayeti Salnamelerinde Bolu Sancağı, Cilt: I-II*, Bolu: (Çeviri) Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Örten H. (2008). *Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler Üniteleri İle İlişkilendirilmesine Yönelik Bir Çalışma: Tokat Örneği*, Yüksek Lisans Tezi..Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, N. (2011). Milli Mücadelede Kadın Desteği: Bolu Müdafaa-I Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2011-2, Sayı 23*.
- Özkaya, Y. (1988). İstanbul'un İşgali Üzerine Aydınların Ankara'ya Kaçışı Olayı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. V, Sayı 13*. Ankara.
- Özkaya, H. (2016). Cumhuriyet Dönemi'nde Bir Eğitim Dergisi: Bolu'da "Altın Yaprak", *Aibü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:16, Sayı: 1, 16: Sayfa 273-299*.
- Özkaya, Y. (1998). İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri. *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara.
- Özkaya, Y. (1985). Milli Mücadele Başlangıcında Basın Ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı.3*, Ankara.
- Özkök, R. (1971). Milli Mücadele Başlarken Düzce-Bolu İsyanları, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Öztaşçı, C. A. (2017). *Yerel Tarih Öğretim Yöntemini Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulamaya Koymak: Bir Eylem Araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Safran, M. ve Ata, B. (1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18/1, S: 87-94*. Ankara,
- Sarı, H. (1995). *Milli Mücadele'de Bolu*. Bolu: Kemal Matbaacılık.
- Sarı, İ. (2006). *Akademik Tarih Ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri Ve Önemi*, Doktora Tezi. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.



- Sarı, İ. (2016). Tarih Öğretimi Ve Sözlü Tarih. Mustafa Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*.(251-256).. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Sarıbay, S. (1943). *İstiklal Savaşı'nda Mudurnu-Bolu-Düzce*. Aydın: Aydın Halk Evi Yayını.
- Sarıçoban, G. (2017). Milli Mücadele'de Anadolu Kadını. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 21, Sayı-4, 1331-1346*.
- Selanik Ay, T. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Toplum Çalışmalarından Yararlanma : Bir Eylem Araştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahingöz, M. (1986). *İzmir, Maraş Ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto Ve Mitingler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara. Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Şahingöz, M. (2002). Milli Mücadele'de Protesto Ve Mitingler. *Türkler Ansiklopedisi, Cilt 17, Ankara*.
- Şahin, C. (2011). Yerel Tarih Uygulamalarının Başarıya Ve Öğrenci Ürünlerine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(16), 453-463*.
- Turan, R., Ve Ulusoy, K. (2013). *Sosyal Bilgilerde Tarihin Yeri Ve Önemi. Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tunçkol, M. (2015). *Milli Mücadele Günlerinde Bolu, Seçme Anılar-1*, Ankara: Pelin Ofset.
- Üstünel, S. (2010). *Bolu Mebusu Mehmet Şükrü Gülez*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Uçar, F. (2008). *Osmanlı Döneminde Bolu'Da Paşa Vakıfları*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yalçın, Durmuş Ve Diğerleri, (2000). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Yeşilbursa, C.C. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yeşilbursa, C. C. ( 2008). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihinde Tarihi Yerlerin Kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları TÜBAR-XXIII-/2008-Bahar.209-222*.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:12(45), 88-104*.

- Yetim, F. (2011). Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce Ve Çevresinde Asayiş Sorunları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2016). *Milli Mücadele’de Kastamonu Ve Sosyal Bilgiler Dersinde Kastamonu’nun Yakın Tarihinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, C. (1991). *Milli Mücadele’de Dertli Gazetesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

**EKLER**

## EK-1 : Öğretmen Görüşme Formu

### Öğretmen Görüşme Formu

Değerli Öğretmenler;

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler Ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Bu Anket “MİLLİ MÜCADELE’DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ” konulu tez çalışmasına veri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Sorulara vereceğiniz samimi cevaplar araştırmanın güvenilirliği ve amacına ulaşması açısından önemli rol oynamaktadır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Elif BİLGİN ÖZBEK

#### 1. Bölüm: Kişisel Bilgiler

1- Yaş:

2- Cinsiyet: Kadın ( ) Erkek ( )

3- Kıdem: 1-5 Yıl ( ) 6-10 Yıl ( ) 11-15 Yıl ( )  
15-20 Yıl ( ) 20 + Yıl ( )

4- Mezun Olunan Program: Sosyal Bilgiler Öğr. ( ) Tarih Öğr. ( ) Sınıf Öğr. ( )

Diğer ( )

5- Mezun Olunan Üniversite:

6- Mezuniyet Yılı:

Yerel Tarih ile ilgili hizmet içi Eğitim alma durumu: Evet ( ) Hayır ( )  
1 Kez ( ) 2-3 ( ) Daha fazla ( )

## 2. Bölüm:

1. Sosyal Bilgilerin amaçları doğrultusunda yerel tarih öğretimi nedir? Açıklayınız.

2. Sosyal Bilgiler dersi açısından yerel tarih öğretiminin önemi nedir? Açıklayınız.

3. Sosyal Bilgiler dersinde yerel tarih öğretimine ilişkin ne gibi çalışmalar yapmaktasınız? Açıklayınız.

4. Bolu yerel tarihinde sosyal bilgiler dersinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak öğretilmesini gerekli gördüğünüz olaylar, kişiler ve mekanlar hangileridir? Açıklayınız.

5. Bolu Yerel Tarih öğretiminde nelere dikkat edilmelidir? Açıklayınız ( Neleri ve nasıl öğretmeliyiz? ).

6. Yerel tarih öğretiminde ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Açıklayınız.

**EK-2: Öğrenci Görüşme Formu**

## Öğrenci Görüşme Formu

Değerli Öğrenciler;

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler Ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Bu Anket “MİLLİ MÜCADELE’DE BOLU ÖRNEĞİNDEN SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE YEREL TARİHİN YERİ VE ÖNEMİ” konulu tez çalışmasına veri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Sorulara vereceğiniz samimi cevaplar araştırmanın güvenilirliği ve amacına ulaşması açısından önemli rol oynamaktadır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Elif BİLGİN ÖZBEK

**1. Bölüm: Kişisel Bilgiler**

1- Cinsiyet: Kız ( ) Erkek ( )

2- Yaş:

3- Okul:

4- Sınıf/ Şube:

## 2. Bölüm:

1. Yerel Tarih denince aklınıza ne geliyor?

2. Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili size öğretilmesini istediğiniz olaylar nelerdir?

3. Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili size öğretilmesini istediğiniz mekânlar nelerdir?

4. Bolu yerel tarihinde Milli Mücadele dönemi ile ilgili size öğretilmesini istediğiniz kişiler kimlerdir?

5. Sosyal Bilgiler dersinde yerel tarihle ilgili ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?

### Ek- 3. MEB Araştırma İzin Belgesi



T.C.  
BOLU VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 39307281-604.02-E.13618622  
Konu : Araştırma İzni  
(Elif Bilgin ÖZBEK)

18.07.2019

#### DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : a) Abant İzzet Baysal Üniversitesinin 11.07.2019 tarih ve 8112 sayılı yazısı.  
b) Valilik Makamının 17.07.2019 tarih ve 13599239 sayılı oluru.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Elif Bilgin ÖZBEK' in "Millî Mücadele'de Bolu Örneğinden Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarihin Yeri ve Önemi" konulu araştırma çalışmasına veri sağlamak amacıyla Müdürlüğümüze bağlı merkez ilçedeki ortaokullarda, 8. Sınıf öğrencilerine ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine anket uygulama isteğinin uygun görüldüğüne ilişkin ilgi (b) olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz/ rica ederim.

Yasin TEPE  
Millî Eğitim Müdürü

Ek: İlgi (b) Olur (1 sayfa)

#### Dağıtım:

Abant İzzet Baysal Üniversitesinin Rektörlüğüne  
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)  
Gazipaşa Ortaokulu Müdürlüğüne  
Sakarya Ortaokulu Müdürlüğüne  
50.Yıl İzzet Baysal Ortaokulu Müdürlüğüne  
Atatürk Ortaokulu Müdürlüğüne  
100.Yıl Ortaokulu Müdürlüğüne  
Canip Baysal Ortaokulu Müdürlüğüne

Elektronik Belge Yoluyla  
Güvenli Elektronik  
İmzalı Aslı ile Aynıdır.  
18.07.2019  
Tülay KOCASLAN  
Şef





T.C.  
BOLU VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 39307281-605.01-E.13599239  
Konu : Araştırma İzni  
(Elif Bilgin ÖZBEK)

17/07/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Abant İzzet Baysal Üniversitesinin 11.07.2019 tarih ve 8112 sayılı yazısı.  
b) Millî Eğitim Bakanlığının 22.08.2017 tarih ve 35558626-10.06.01-E.12607291 (2017/25) sayılı genelgesi.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Elif Bilgin ÖZBEK' in "Millî Mücadele'de Bolu Örneğinden Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarihin Yeri ve Önemi" konulu araştırma çalışmasına veri sağlamak amacıyla Müdürlüğümüze bağlı ekte belirtilen okullarda öğrenim gören öğrencilere anket uygulama talebine ilişkin ilgi (a) yazı ve ekleri incelenmiştir.

Söz konusu uygulamanın; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak yürürlükte olan tüm yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimi ilgili okul müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, eğitim öğretimin aksatılmaması kaydıyla ve ilgi (b) Genelge doğrultusunda uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarımızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Yasin TEPE  
Millî Eğitim Müdürü

OLUR  
17/07/2019

Ahmet ATILKAN  
Vali a.  
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi (a) Yazı (18 sayfa)

#### Ek-4. Etik Kurul Onay Formu



### Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

#### Elif Bilgin ÖZBEK

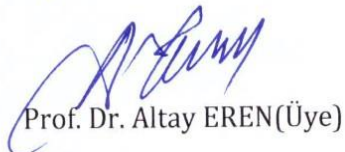
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü  
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD

#### Sayın Elif Bilgin ÖZBEK,

**“Milli Mücadele’de Bolu Örneğinden Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarihin Yeri ve Önemi”** İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2019/219) kurulumuzun 03.05.2019 tarihli ve 2019/05 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

  
Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

  
Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT(Üye)

  
Prof. Dr. Altay EREN(Üye)

  
Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

  
Doç. Dr. Seval ALKOY(Üye)

  
Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)

  
Av. Zuhâl Demirci(Üye)

## ÖZGEÇMİŞ

### KİMLİK BİLGİLERİ:

Ad- Soyad: Elif BİLGİN ÖZBEK

Doğum yeri: Zonguldak

### İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Mail: bilgin\_e@hotmail.com

### ÖĞRENİM DURUMU:

Üsküdar Ticaret Meslek Lisesi (2008-2012)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Lisans, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2012-2016)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2016-2019)